

UNIVERSITETET I AGDER

Rapportering av samfunnsansvar

Har innføringen av regnskapsloven § 3-3 c ført til økt kvalitet på samfunnsansvarsrapporteringen?

Sara Behzadzadeh og Sandra Sait Eppeland

Veiledere

Arngrim Hunnes og Torunn Skåltveit Olsen

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Universitetet i Agder, 2016

Fakultet for Handelshøyskolen ved UiA

Instituttet for Handelshøyskolen ved UiA

Forord

Denne oppgaven er del av mastergraden i økonomi og administrasjon ved Universitetet i Agder, og er skrevet innen masterretningene *Internasjonal management og Økonomisk styring*.

Oppgaven markerer avslutningen på den femårige siviløkonomutdanningen. Tiden ved Universitetet i Agder har vært spennende og lærerik, og vi ønsker å takke forelesere som både har vært dyktige og inspirerende. Temaet for oppgaven er rapportering av samfunnsansvar, og gjenspeiler en del av det vi har lært gjennom studietiden.

Tiden vi har brukt for å gjennomføre oppgaven har vært omfattende og krevende, samt innholdsrik faglig sett. Resultatet har blitt økt forståelse og kunnskap om et tema det er relativt lite forskning på, men som retter et fokus på et område både Norge og resten av verden bør fokusere på i fremtiden. Det er flere personer vi ønsker å takke for deres bidrag med både hjelp og veiledning underveis i prosessen. Først og fremst ønsker vi å takke våre veiledere Arngrim Hunnes og Torunn Skåltveit Olsen for gode og konstruktive tilbakemeldinger, samt god veiledning og godt samarbeid gjennom hele prosessen. De har bidratt med mye inspirasjon og fokus på detaljer.

Sara vil gjerne takke Raymond for oppmuntrende støtte og tålmodighet underveis. En stor takk rettes også til mine foreldre og venner for støttende ord og inspirerende humør.

Sandra vil takke sine foreldre Berit Eppeland og Pedro Sait, og søsken for all støtte. Takk for at du også kunne korrekturlese, mamma! Jeg vil takke Joel Aduino Yance for tålmodigheten du har vist meg, og for mange gode råd. Tilslutt vil jeg rette en stor takk til tante Ingrid Eppeland Haslemo, for at du rettet på deler av oppgaven.

Kristiansand, 1. juni 2016

Sara Behzadzadeh

Sandra Sait Eppeland

Sammendrag

I 2012 la regjeringen fram et lovforslag til et nytt krav om at store foretak skal rapportere om hvordan de følger opp sitt samfunnsansvar. Regjeringen ønsket med dette at et lovfestet rapporteringskrav ville bidra til økt åpenhet og at det skal motivere flere foretak til å integrere og tenke samfunnsansvar i virksomheten. Fra og med regnskapsåret 2013 ble regnskapsloven § 3-3c innført, og store foretak har vært pliktige til å gi en årlig rapportering om deres ikke-finansielle resultater. Rapporteringen er knyttet til begrepet samfunnsansvar, og omfatter i følge loven opplysninger ved hensyn til fire områder: menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon.

I denne oppgaven undersøker vi hvordan ti foretak har rapportert om samfunnsansvar gjennom tre regnskapsår, og om rapporteringsplikten har ført til at foretakene har økt kvaliteten på sine samfunnsansvarsrapporter. Basert på loven og vår tolkning, blir samfunnsansvarsrapportene evaluert ut i fra fem kriterier: policy, relevans, mål og indikatorer, interessentdialog, og åpenhet. Kriteriene er definert ut i fra loven og vår oppfatning av hva som bør være en del av samfunnsansvarsrapporten.

Samfunnsansvarsrapportene er også analysert ut i fra andre dimensjoner, som størrelsen på samfunnsansvarsrapporten i form av antall sider, hvor man kan finne den og om foretaket også viser støttet til andre initiativer eller standarder knyttet til samfunnsansvar. Disse dimensjonene skal gi analysen mer dybde og helhet. Siden loven gir rom for tolkning, kan både vi og foretakene ha ulike oppfatninger av hva som bør være en del av innholdet i samfunnsansvarsrapporten.

Metoden for å løse problemstillingen tok utgangspunkt i en kvalitativ dokumentundersøkelse. Den kvalitative studien viste et todelt resultat. Hos foretakene som rapporterte i 2012, før kravet ble innført, har ikke rapporteringen endret seg vesentlig. Det er kun to av ti foretak som har en betydelig forbedring. Det har vært en positiv endring blant de foretakene som startet rapporteringen først i 2013, da de ikke rapporterte før dette. Likevel tilfredsstiller ikke disse foretakene ved alle kriteriene, og det vil være mulig å forbedre seg.

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag	3
1. Innledning	7
1.1 Problemstilling	9
1.2 Konkretisering av problemstillingen	9
1.3 Disposisjon	10
2. Regnskapsloven § 3-3c	12
2.1 Reguleringsveien i Danmark	12
2.2 Bakgrunnen for regnskapsloven § 3-3c	13
2.3 Hvem paragrafen er gjeldende for	14
2.4 Innholdet i paragrafen	15
2.5 De fire områdene	16
2.5.1 <i>Menneskerettigheter</i>	16
2.5.2 <i>Arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold</i>	18
2.5.3 <i>Ytre miljø</i>	19
2.5.4 <i>Korrupsjon</i>	20
2.6 Revisors rolle	21
2.7 Nasjonale og internasjonale initiativer om samfunnsansvarsrapportering	22
2.7.1 <i>Global Reporting Initiative (GRI)</i>	22
2.7.2 <i>FNs Global Compact</i>	23
2.7.3 <i>International Standard Organization (ISO)</i>	24
2.7.4 <i>Har initiativene noe til felles?</i>	25
3. Teoretisk tilnærming	27
3.1 Hva er samfunnsansvar?	27
3.2 Historien til begrepet samfunnsansvar	27
3.3 Et kritisk syn på samfunnsansvar	29
3.4 Carrolls pyramidemodell	30
3.5 Interessenteorien	32
3.6 Transparency – gjennomsiktighet og åpenhet	34
3.7 Dagens betydning av begrepet	36
3.8 Samfunnsansvarsrapportering	38
3.9 Kan offentlige reguleringer være en pådriver for samfunnsansvar?	39
4. Metode	40
4.1 Bakgrunn for metodevalg	40
4.1.1 <i>Kvalitativ metode</i>	41
4.2.2 <i>Komparativt casestudie</i>	42
4.2 Utvalg	43
4.3 Datainnsamling	45
4.4 Dataanalyse	45
4.4.1 <i>Hvordan kriteriene er definert</i>	46
4.4.2 <i>Hvordan samfunnsansvarsrapportene er klassifisert ut i fra kriteriene</i>	48
4.5 Metodisk kvalitet	48
4.5.1 <i>Reliabilitet</i>	49
4.5.2 <i>Validitet</i>	49
4.6 Etske vurderinger	50

5. Analyse og diskusjon	52
5.1 Rapporterte foretakene før lovkravet ble innført?	52
5.2 Hvor kan man finne samfunnsansvarsrapporten?	53
5.3 Er foretakene knyttet til noen initiativer eller standarder?	55
5.3.1 GRI og Global Compact.....	56
5.3.2 ISO-standardene.....	57
5.4 Har loven hatt effekt på rapporteringen ved samfunnsansvarets fire områder?	58
5.4.1 Menneskerettigheter	59
5.4.2 Arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold	60
5.4.3 Ytre miljø	61
5.4.4 Bekjempelse av korrupsjon.....	61
5.4.5 Oppsummering	62
5.5 Policy	63
5.5.1 Oppsummering	67
5.6 Relevans	67
5.6.1 Foretaket rapporterer om det som er vesentlig.....	68
5.6.2 Foretaket viser hvordan de tilpasser seg endringer i samfunnet	70
5.6.3 Oppsummering	71
5.7 Mål og indikatorer	72
5.7.1 Evaluering av de oppnådde resultatene	73
5.7.2 Tidsbestemte og målbare ambisjoner.....	75
5.7.3 Oppsummering	76
5.8 Interessentdialog	77
5.8.1 Identifiserer sine nøkkelinteressenter.....	78
5.8.2 Hva er interessentene opptatt av	79
5.8.3 Oppsummering	80
5.9 Åpenhet	81
5.9.1 I hvilken grad foretak fremhever positive resultater og sterke sider	82
5.9.2 I hvilken grad foretak legger vekt på utfordringer/hindringer	83
5.9.3 Oppsummering	84
5.10 Revisor	85
6. Avslutning.....	87
6.1 Konklusjon	87
6.2 Refleksjon.....	89
6.3 Forslag til videre arbeid.....	89
Referanseliste	90
Vedlegg 1 Refleksjonsnotat av Sara Behzadzadeh	95
Vedlegg 2 Refleksjonsnotat av Sandra Sait Eppeland	99

Tabell liste

Tabell 1 Foretakene som danner oppgavens utvalg.....	43
Tabell 2 Utvalgets samfunnsansvarsrapport i 2014.....	44
Tabell 3 Rapportering før og etter lovkravet.....	52
Tabell 4 Hvor man kan finne samfunnsansvarsrapporten	53
Tabell 5 Antall sider på samfunnsansvarsrapporten.....	54
Tabell 6 Har revisor godkjent innholdet i samfunnsansvarsrapporten?	85

Figur liste

Figur 1 Pyramidemodell	31
Figur 2 Interessentkart	33
Figur 3 Samfunnsansvarsrapportering.....	37
Figur 4 Antall initiativer eller standarder foretakene har støttet seg til.....	56
Figur 5 Hvor mange foretak inkluderer områdene i samfunnsansvarsrapporten	59
Figur 6 I hvilken grad policy er representert	64
Figur 7 Relevans.....	68
Figur 8 Mål og indikatorer.....	73
Figur 9 Interessentdialog	78
Figur 10 Åpenhet.....	82

1. Innledning

Verden står ovenfor en rekke miljømessige utfordringer som man på sikt må løse. Dette har skapt økt fokus på at aktører, som myndigheter, foretak og enkeltpersoner, må jobbe aktivt for en mer bærekraftig utvikling (Ditlev-Simonsen, 2014b). Samtidig er det et behov for at aktørene også tar hensyn til lokalsamfunnene. For eksempel i 2013, kollapset tekstilfabrikken Rana Plaza i Bangladesh, hvor 1138 mennesker mistet livet og flere tusen ble skadd. Bygningen inneholdt fem fabrikker, hvor alle produserte klær for vestlige kleskjeder. Foretak som bestilte sin produksjon herfra, er i etterkant blitt kritisert for brudd på menneskerettigheter og arbeidslover (Isaksen, 2014). Et annet eksempel er etableringen av oljepalmeplantasjer, som har ført til at store deler av regnskogen i Sørøst-Asia har blitt ødelagt. Etterspørselen etter billig palmeolje, truer både mennesker, dyr og klimaet (Regnskogfondet, 2016).

Det er blant annet de samme foretakene som skaper de sosiale og miljømessige problemene, som kan være med å skape et mer bærekraftig samfunn. Samfunnsansvar er i dag ofte knyttet til idéen om at foretak skal dokumentere eksisterende holdninger og praksiser, men i utgangspunktet dreier det seg om ”de positive og negative konsekvensene næringslivet har for samfunnet” (Ihlen, 2011, p. 11). Hvordan foretak kan bidra til økt samfunnsansvar er dermed et viktig spørsmål å ta stilling til. Nøkkelen er i følge Ihlen (2011) kommunikasjon; foretakene må kunne formidle sitt syn på samfunnsansvar, og omverdenen må gi uttrykk for sine forventninger tilknyttet det samme. Slike hendelser nevnt ovenfor skaper engasjement hos forbrukere og andre interessenter. I kjølvannet av Rana Plaza-kollapsen er det rettet et økt fokus på at foretak må ta ansvar for å sikre etisk handel og verdige arbeidsforhold for sine arbeidere (Larsen, 2013). Mens i kampen mot bruk av palmeoljeindustrien, er bruken av palmeolje i norske matvarer redusert med over to tredjedeler (Regnskogfondet, 2016).

Det har likevel vært vanskelig for flere foretak å vite hvordan man skal klare å kommunisere samfunnsansvar på en god måte. Det er utviklet ulike fremgangsmåter, både frivillige og pålagte, som bidrar til økt forståelse for hvordan foretak kan rapportere om samfunnsansvar. Det har lenge vært et krav om at foretak skal presentere en finansiell rapport, men det er den ikke-finansielle rapporten som er vesentlig for samfunnsansvar. Dette gjelder miljømessige og sosiale forhold. Siden den ikke-finansielle rapporten ikke har vært et spesifikt krav tidligere, har mange foretak

tatt utgangspunkt i en eller flere av de frivillige fremgangsmåtene, som ulike internasjonale og nasjonale guider, initiativer og standarder (Ditlev-Simonsen, 2014b).

Statlige institusjoner, både på nasjonalt og internasjonalt nivå, prøver også å finne ut hvordan man kan håndtere disse utfordringene (Dubbink, Graafland, & van Liedekerke, 2008). I løpet av de siste to tiårene har det blitt etablert lovbaserte reguleringer som omfatter samfunnsansvarsrapportering i flere land. Helt i starten var disse reguleringene knyttet til spesifikke miljøproblemer, deretter har det utviklet seg til å bli en bredere forståelse for hva reguleringen bør innebære; en mer helhetlig samfunnsansvarsrapportering, som inkluderer flere sider ved bærekraftighet (Brun & Thornam, 2013; Ioannou & Serafeim, 2014).

Selv om det har vært en omfattende vekst i foretakets ikke-finansielle rapportering, har den norske regjeringen i større grad tatt stilling til hvordan norske foretak skal forholde seg til samfunnsansvar. I første omgang utarbeidet regjeringen en stortingsmelding om temaet, hvor formålet var å bevisstgjøre om samfunnsansvar både i offentlig og privat virksomhet. Det ble blant annet drøftet om hvilke virkemidler som var hensiktsmessig å bruke for å øke interessen blant foretakene, hvor det ble påpekt at virkemidler av juridisk art kunne ha en positiv effekt (Meld. St. 10 (2008-2009); Olsen & Orderdalen, 2014). Det var først i 2013 at dette ble et faktum. Store foretak, det vil si allmennaksjeselskap og finansforetak, har vært pliktige til å rapportere om samfunnsansvar i henhold til regnskapslovens (rskl.) § 3-3c, siden regnskapsår påbegynte etter 31. desember 2012 (Olsen & Orderdalen, 2014).

Loven stiller krav til at samfunnsansvarsrapporten skal inkludere opplysninger ved fire områder knyttet til samfunnsansvar: menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon. Det er stilt krav til hva opplysningene skal omfatte, men ikke hvordan disse skal presenteres. Dermed gir loven rom for tolkning og foretak har relativ stor frihet til å velge hvordan de ønsker å definere lovens krav (Robbestad, Stefano, & Rosenblad, 2014).

1.1 Problemstilling

Som beskrevet innledningsvis, har store foretak vært lovpålagt å rapportere om samfunnsansvar fra og med regnskapsåret 2013. En samfunnsansvarsrapport er i denne sammenheng den ikke-finansielle rapporten, som omhandler miljømessige og sosiale forhold. Begrepet samfunnsansvar er grunnleggende for oppgaven, og studien vil forholde seg til definisjonen: ”en aktivitet som besluttes og iverksettes av representanter for en bedrift, og som bidrar til en forbedring av naturmiljøet eller det sosiale miljøet” (Carson, Kosberg, Skauge, & Laudal, 2015, p. 324). Dette er knyttet opp mot interessenteorien, åpenhet og ansvarlighet, presentert fra punkt 3.5.

Siden lovkravet er relativt nytt i Norge, finnes det ikke mange studier som sammenligner foretakets samfunnsansvarsrapporter gjennom flere regnskapsår. Formålet er dermed å se om rapporteringsplikten har hatt en effekt på rapporteringen av samfunnsansvar blant store foretak. Med effekt mener vi om det enten er vesentlige endringer ved innholdet i samfunnsansvarsrapporten som tilsier at lovkravet har bidratt til endret rapportering, eller om foretak som ikke rapporterte før 2013, faktisk har startet å rapportere om samfunnsansvar.

Med dette som utgangspunkt er fokuset i denne oppgaven på følgende problemstilling: *Har innføringen av Regnskapsloven § 3-3 c ført til økt kvalitet på samfunnsansvarsrapporteringen?*

1.2 Konkretisering av problemstillingen

I henhold til loven er foretak pliktet til å gi opplysninger om retningslinjer, prinsipper, prosedyrer og standarder knyttet til fire områder: menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, det ytre miljøet og bekjempelse av korrupsjon. Redegjørelsen skal vise hvordan forholdene integreres i deres forretningsstrategier, daglige drift og i forhold til deres interesser. For å kunne gjøre dette må foretaket forklare hvordan opplysningene omsettes til handling, vurdere resultatene som er oppnådd, og fortelle om sine egne forventninger til arbeidet fremover. Hvis foretaket ikke har retningslinjer, prinsipper, prosedyrer og standarder innenfor et eller flere av områdene, er de i følge loven også pliktet til å informere om dette.

I regnskapsloven er det få føringer på hvordan innholdet i samfunnsansvarsrapporten skal utformes, noe som betyr at foretak har relativt stor frihet til å definere ut i fra deres forståelse av

loven (Robbestad et al., 2014). Det grunnleggende ved rapporteringsplikten er at redegjørelsen skal bygge på fire områder knyttet til begrepet samfunnsansvar. Problemstillingen ved denne studien sier at vi skal undersøke om samfunnsansvarsrapporteringen får en høyere kvalitet ved rapporteringsplikten, det vil si at redegjørelsen også er tilfredsstillende på de fire ovennevnte krav.

Analysen av samfunnsansvarsrapportene vil ta utgangspunkt i fem kriterier: policy, relevans, mål og indikatorer, interessentdialog og åpenhet, som vil bli utdypet i punkt 4.4. Kriteriene er hovedsakelig definert ut i fra loven, men siden loven gir rom for tolkning, er også forarbeidene tatt med i betraktning. For å kunne gi et mer helhetlig bilde av samfunnsansvarsrapportene, har vi også tatt stilling til andre dimensjoner. For eksempel: Viser foretakene støtte til andre frivillige initiativer eller standarder? Ble det rapportert om samfunnsansvar før rskl. § 3-3c ble innført? Hvor kan man finne samfunnsansvarsrapportene?

1.3 Disposisjon

Denne oppgaven er delt inn i ulike kapitler for å gjøre den mer oversiktlig. Oppgaven starter med å presentere regnskapsloven. Regnskapsloven § 3-3c er helt sentral for denne oppgaven, og kapittelet vil forklare paragrafen grundig. Alt fra hvor Norge hentet sin inspirasjon til å vedta lovkravet, til hva de ulike leddene i paragrafen betyr. I tillegg tar vi for oss hvilke foretak loven er gjeldende for, samt revisors rolle. Til slutt i kapittelet presenteres noen viktige internasjonale og nasjonale initiativ og standarder som ofte blir brukt som inspirasjon ved rapportering av samfunnsansvar.

Neste kapittel tar for seg den teoretiske tilnærmingen. Samfunnsansvar er et grunnleggende begrep for oppgaven, og kapittelet vil vise hvordan begrepet har utviklet seg gjennom flere tiår, samt hvilket perspektiv ulike bidragsytere har hatt. Den endelige definisjonen i oppgaven er tilknyttet næringslivet, og sammen med kjente teorier vil dette danne vår forståelse av hva samfunnsansvarsrapportering innebærer. Det vil også bli en kommentar om dette stemmer overens med lovens tolkning av begrepet.

Ved neste kapittel vil det bli lagt vekt på metodevalgene som er tatt for å kunne gi et best mulig svar på problemstillingen. Dette inkluderer blant annet valg av forskningsdesign og hvordan analysen er gjennomført. Kapitlet vil også presentere hvilke foretak som danner oppgavens utvalg. Det vil i tillegg bli tatt hensyn til viktige refleksjoner rundt metodevalgene.

Det femte kapitlet starter med å analysere og drøfte samfunnsansvarsrapportene ut i fra en rekke dimensjoner. Deretter blir det fokusert på fem kriterier som er basert på vår tolkning av loven. Vi undersøker i hvilken grad de ulike kriteriene er presentert i samfunnsansvarsrapportene, og ser om det har skjedd en endring siden lovkravet ble innført. Avslutningsvis vil vi trekke en konklusjon basert på analysen og drøftingen, samt gi en refleksjon over arbeidet og forslag til videre arbeid.

2. Regnskapsloven § 3-3c

Den 1. juni 2013 ble store foretak pliktige til å rapportere om hva de gjør for å ivareta sitt samfunnsansvar. Dette kapittelet presenterer regnskapsloven § 3-3c og historien til hvordan den har oppstått, hvem loven gjelder for og innholdet i paragrafen. Kravet om å rapportere består av en plikt til å opplyse hva foretaket gjør for å følge opp menneskerettigheter, arbeidsforhold og sosiale forhold, det ytre miljø og korrupsjon. Disse fire områdene vil bli presentert hver for seg. Danmark var en inspirasjon for Norges nye lovkrav og vi vil derfor starte med å introdusere reguleringsveien i Danmark.

2.1 Reguleringsveien i Danmark

I Danmark har store foretak vært pliktet å redegjøre for samfunnsansvar siden 2009. Lovkravet ble vedtatt av Folketinget 16. desember 2008. Formålet med dette tiltaket var å inspirere foretak til å arbeide aktivt med samfunnsansvar og samtidig kunne presentere sine resultater for resten av verden. Det ble antatt at dansk industri skulle bli styrket ved internasjonal konkurranse når det ble innført en rapporteringsplikt (Erhvervsstyrelsen, 2013).

Etter tre år med rapporteringskrav ble det utført en evaluering for å se om det hadde blitt noen forbedringer blant danske foretak. Resultatet viste at andelen av foretak som rapporterte om retningslinjer, implementering og resultater hadde økt. I tillegg var det flere foretak som brukte internasjonale prinsipper som inspirasjon (Erhvervsstyrelsen, 2013). Likevel er det globale utfordringer, som menneskerettigheter og klimaforandringer, som enkelt nasjoner alene ikke kan løse. Det er derfor et behov for at de store foretakene, og da spesielt internasjonale engasjerer seg mer i problematikken. På grunnlag av dette vedtok Folketinget i juni 2012 en utvidelse av rapporteringskravet som inkluderer at foretak også skal rapportere om retningslinjer for menneskerettigheter og klimapåvirkninger i redegjørelsen. Dette er nødvendig for å fokusere på et bredere samfunnsansvar. Lovkravet trådte i kraft fra 2013 (Erhvervsstyrelsen, 2013, p. 3).

Danske myndigheter jobber kontinuerlig med evaluering av og utvikling av et mer bærekraftig samfunn, hvor foretak aktivt er med i prosessen. I 2015 vedtok Folketinget nye endringer i reglene. De nye kravene innebærer en rekke nye krav til rapporteringen, uten at dette skal fordypes i denne oppgaven. På bakgrunn av foretakets størrelse blir de nye lovkravene gjeldende

ved ulike datoer. Alle foretak blir omfattet av nye lovkrav i 2016, men på forskjellige måter. Fra og med 1. januar 2018 blir alle foretak omfattet av de samme lovkravene (Erhvervsstyrelsen, 2016).

2.2 Bakgrunnen for regnskapsloven § 3-3c

I Norge har rapportering av samfunnsansvar vært frivillig for store foretak frem til lovkravet i regnskapsloven ble innført mai 2013. Den norske stat har basert seg på at man frivillig skal kunne rapportere om samfunnsansvar hvis det har vært ønskelig. Regjeringen har hatt et ønske at man skal ha et større fokus på å utøve samfunnsansvar, og samtidig ”styrke norske bedrifters motivasjon og evne til å ta samfunnsansvar gjennom tiltak for styrket rådgivning og veiledning, økt åpenhet og dialog og erfaringsutveksling mellom myndighetene og næringslivet” (Meld. St. 10 (2008-2009), p. 6).

Frem til året 2013 er ikke begrepet samfunnsansvar benyttet i regnskapsloven. Det er likevel flere sentrale områder i denne loven man kan knytte opp mot samfunnsansvar. Siden 1998 har det blitt stilt krav til rapportering om blant annet likestilling, diskriminering, arbeidsmiljø og ytre miljø (Ditlev-Simonsen, 2014b). Norske foretak har vært omfattet av rskl. § 3-3 og § 3-3a. Førstnevnte gjelder små foretak, mens sistnevnte gjelder store foretak som også i dag er omfattet av rskl. § 3-3c. I henhold til rskl. § 3-3a skal foretaket gi opplysninger om arbeidsmiljø, hvordan foretaket ligger an i forhold til likestilling, tiltak som hindrer diskriminering, og forhold som ikke påvirker ytre miljø i stor grad. Samme regler gjelder for små foretak etter rskl. § 3-3 fjerde til syvende ledd (Innst. 217 L (2012-2013), 2013; Olsen & Orderdalen, 2014).

I 2009 kom regjeringen ut med stortingsmeldingen ”Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi” (Meld. St. 10 (2008-2009)). Meldingen retter et fokus på sentrale problemstillinger ved samfunnsansvar. Problemstillingene bygger på samfunnsansvar i egen virksomhet, samfunnets forventninger til bedriften, og utforming av nasjonale og internasjonale rammebetingelser for bedriftenes samfunnsansvar. Hensikten med stortingsmeldingen er å bevisstgjøre arbeidsgivere til å opptre slik at man fremmer endringer i samfunnet som er til det beste for mennesker og miljø (Meld. St. 10 (2008-2009)). Regjeringen ønsker å tydeliggjøre forventningene de har til norsk næringsliv. Samfunnsansvar har de siste årene fått et bredere innhold, men det har vært ulikt syn

på hva slags rolle og ansvar næringslivet har hatt i samfunnet (Robbestad et al., 2014).

Det ble utnevnt en arbeidsgruppe som fikk mandat om å utarbeide utkast til utvidede krav til rapportering av samfunnsansvar og utkast til lov- og forskriftsendringer. 7. desember 2012 ble Prop. 48 L (2012-2013) fremmet i statsrådet, hvor det ble godkjent samme dag. I mars 2013 ble innstillingen Innst. 217 L (2012-2013) avgitt. Saken ble behandlet to ganger i Stortinget i april og deretter vedtatt samme måned. Lovkravet trådte i kraft 1. juni 2013, hvor store foretak har vært pliktige til å gi en årlig rapportering om samfunnsansvar fra og med regnskapsår påbegynt etter 31. desember 2012 (Olsen & Orderdalen, 2014; Stortinget, 2013).

2.3 Hvem paragrafen er gjeldende for

Hvis plikten om samfunnsrapportering skal inntre, er det en forutsetning at bedriften er regnskapspliktig etter rskl. § 1-2, jf. § 3-1. Selve rapporteringskravet gjelder kun for store foretak i henhold til rskl. § 1-5. Dette gjelder allmennaksjeselskap, børsnoterte foretak, banker, finansieringsforetak og morselskap i finanskonsern.

§ 1-5. Store foretak

Som store foretak regnes:

1. allmennaksjeselskap,
2. regnskapspliktige hvis aksjer, andeler, grunnfondsbevis eller obligasjoner noteres på børs, autorisert markedsplass eller tilsvarende regulert marked i utlandet, eller
3. andre regnskapspliktige dersom det er fastsatt i forskrift gitt av departementet

Sistnevnte kategori involverer bedrifter som ikke er direkte omfattet av rskl. § 1-5. Det tredje leddet er gjeldende for finansforetak. Olsen og Orderdalen (2014) påpeker at forsikringsselskap, verdipapirforetak og verdipapirfond generelt ikke blir ansett som store foretak i henhold til regnskapsloven. Revisorforeningen spesifiserte, i lovens forarbeid, at finansforetak også bør tillegges lovkravet. Det ble bestemt at finansforetak er omfattet av rapporteringskravet etter *Forskrift om årsregnskap m.m for banker, finansieringsforetak og morselskap for slike* (FOR-1998-12-16-1240). Dette betyr at de nevnte finansforetakene, samt sparebanker er pålagt å redegjøre for samfunnsansvar etter rskl. § 3-3c (Olsen & Orderdalen, 2014).

Etter loven er datterselskap fritatt for rapporteringsplikten, dersom morselskapet har redegjort for samfunnsansvar i sin årsberetning, jf. rskl. § 3-3c fjerde ledd første punktum. Forutsetningen er at datterselskapet opplyser om dette i sin egen årsberetning, og gir en henvisning til morselskapets redegjørelse, som må være offentlig tilgjengelig, jf. rskl. § 3-3c fjerde ledd annet punktum.

Tredjelandsutstedere, det vil si foretak som er regulert på norske markeder og kommer fra land utenfor EØS, er fritatt rapporteringskravet. Begrunnelsen for dette er at rapporteringskravet kan hindre tredjelandsutstedere å ta del i konkurransen ved norske regulerte markeder, ved at det er lite tiltrekkende for utstedere å være pålagt av lovkravet (Innst. 217 L (2012-2013); jf. Prop. 48 L (2012-2013)).

Ved bruk av ordet foretak i denne oppgaven, er det lagt til grunn at vilkårene for store foretak er oppfylt, hvis det ikke kommer annet frem.

2.4 Innholdet i paragrafen

Hvilke hensyn foretak må ta stilling til i samfunnsansvarsrapporten blir omhandlet i rskl. § 3-3c. For store foretak foreligger følgende regel:

§ 3-3c første ledd. Redegjørelse om samfunnsansvar

Store foretak skal redegjøre for hva foretaket gjør for å integrere hensynet til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, det ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon i sine forretningsstrategier, i sin daglige drift og i forholdet til sine interessenter. Redegjørelsen skal minst inneholde opplysninger om retningslinjer, prinsipper, prosedyrer og standarder foretaket benytter for å integrere de nevnte hensynene i sine forretningsstrategier, i sin daglige drift og i forholdet til sine interessenter. Foretak som har retningslinjer, prinsipper, prosedyrer og standarder som nevnt skal i tillegg opplyse om hvordan foretaket arbeider for å omsette disse til handling, gi en vurdering av resultatene som er oppnådd som følge av arbeidet med å integrere hensynene som er nevnt i første punktum i sine forretningsstrategier, i sin daglige drift og i forholdet til sine interessenter, og opplyse om forventninger til dette arbeidet framover.

Foretakene skal redegjøre for fire områder knyttet til begrepet samfunnsansvar: menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, det ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon, jf. rskl. § 3-3c første ledd første punktum. Redegjørelsen skal inneholde opplysninger

om foretakets retningslinjer, prinsipper, prosedyrer og standarder. I den danske bestemmelsen er dette samlet sett betegnet som politikk, mens på norsk bruker man begrepet "policy" for det samme (Prop. 48 L (2012-2013), p. 41).

Foretakets policy skal være knyttet opp mot hvordan foretaket integrerer de fire nevnte områdene i sin forretningsstrategi, i sin daglige drift og i forholdet til sine interessenter, jf. rskl. 3-3c første ledd annet punktum. Foretak som har retningslinjer knyttet til samfunnsansvar skal, i henhold til rskl. § 3-3c første ledd tredje punktum, informere om hvordan foretaket har arbeidet for å omsette retningslinjene til handlinger, gi en vurdering av sine egne resultater, og informere om hvordan foretaket planlegger å arbeide fremover. Hvis foretak ikke har policy knyttet til samfunnsansvar, skal dette opplyses, jf. rskl. § 3-3c annet ledd.

Paragrafens tredje ledd gir foretak anledning til gi en framskrittsrapport etter kravene til FNs Global Compact eller etter standardene til GRI. Dette er ingen unntak fra rapporteringskravet, men alternativer foretak kan bruke (Prop. 48 L (2012-2013)). I tilhørende forskrift (FOR-2013-06-03-568) vil foretak som velger alternativ rapportering være fritatt fra kravene i rskl. § 3-3c første ledd for regnskapsåret 2013, så lenge foretaket opplyser i årsberetningen hvor man kan finne rapporten offentlig tilgjengelig.

Foretakene kan selv velge å inkludere samfunnsansvarsrapporten i årsberetningen, eller i et annet offentlig tilgjengelig dokument. Hvis foretak foretrekker det sistnevnte, er de pliktige å henvise til dokumentets offentlige plassering i årsberetningen, jf. rskl. § 3-3c femte ledd.

2.5 De fire områdene

For at foretak skal kunne utøve samfunnsansvar er det viktig å forstå de fire områdene loven definerer at begrepet samfunnsansvar består av.

2.5.1 Menneskerettigheter

Menneskerettigheter er grunnleggende rettigheter alle mennesker har, uavhengig av alder, kjønn, nasjonalitet eller religion. Én av de mest kjente menneskerettighetskonvensjonene er verdenserklæringen om menneskerettigheter vedtatt av FN i 1948. Alle menneskerettighetene er

likeverdige, men det er vanlig å dele dem inn i politiske og sivile rettigheter, samt økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (FN, 2016b). De politiske og sivile rettighetene innebærer blant annet retten til privatliv, retten til å ikke bli mishandlet eller torturert, retten til tros- og ytringsfrihet, retten til liv og fysisk integritet. Disse rettighetene skal innfris umiddelbart. De økonomiske, sosiale og kulturelle rettighetene innebærer blant annet retten til utdanning, rett til arbeid og verdige arbeidsvilkår, retten til helse og retten til sosial trygghet. Avhengig av statens økonomiske forutsetning kan disse rettighetene innfris gradvis (Regjeringen, 2014).

Dessverre er mange aktører ansvarlige for brudd på menneskerettighetene. Enkelte steder gir foretak arbeidstakere dårlig lønn slik at levestandarden blir dårlig, mens i andre land overser myndigheter bestemmelser om uverdige arbeidsforhold, for eksempel forbud mot barnarbeid (Meld. St. 10 (2008-2009)). Dette har de spesielt fått oppleve i Asia, hvor det har vært en rask industrivekst. Fattige familier fra landsbygda havner i en industriell produksjon med harde vilkår. Disse familiene har gjerne vært avhengig av at barna bidrar til familieinntekten. Det er mange barn som i dag arbeider under skadelige eller farlige forhold (Jakhelln & Gisle, 2013; UNICEF, 2016).

Menneskerettigheter skal i utgangspunktet være universelle, men FNs konvensjoner blir ofte kritisert. Kritikken bygger på at menneskerettighetene har et vestlig tankegodt og at det ikke tas hensyn til ikke-vestlige verdier og normer. Ulike kulturer har forskjellige holdninger til hvilke menneskerettigheter som er viktigst. Vesten har stort fokus på individers rettigheter, mens Afrika og Asia har større fokus på samfunnet som gruppe og tradisjoner. For Vesten er sivile og politiske rettigheter viktigst. Blant mange utviklingsland har man større fokus de økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (FN, 2016a).

Selv om det bare er statene som er forpliktet til å følge internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, blir det forventet at alle samfunnsmedlemmer forholder seg til de samme moralske forpliktelsene. Ikke-statlige aktører kan for eksempel bli forpliktet gjennom nasjonal lovgivning og straffeforfølgning (Regjeringen, 2014). Regjeringen ønsker at Norge, deriblant norske foretak skal være pådrivere til å styre menneskerettighetene globalt. Foretak som opererer i utlandet skal selvfølgelig følge nasjonale lovgivninger, men de bør derfor opptre ansvarlig ovenfor samfunnet, uavhengig hvor de opererer (Meld. St. 10 (2008-2009)).

2.5.2 Arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold

Et grunnleggende mål er et anstendig arbeidsliv, noe som er høyt prioritert av norske myndigheter (Regjeringen, 2015). Hovedansvaret for et anstendig arbeidsliv ligger hos myndighetene, men næringslivet har selv et ansvar for verdige arbeidsvilkår i den enkelte virksomhet. Basert på menneskerettighetene er foretak pliktet til å gi sine ansatte et godt arbeidsliv. Dette inkluderer blant annet en rettferdig lønn og at det utformes arbeidsstandarder som respekterer hver individuelle arbeidstaker (Meld. St. 10 (2008-2009)).

Det forventes at norske foretak har kunnskap om nasjonal lovgivning, som for eksempel arbeidsmiljøloven, og internasjonale konvensjoner om arbeidsstandard. Kjernekonvensjonene til den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) er sentral her (Meld. St. 10 (2008-2009)). ILO er FNs særorganisasjon for arbeidslivet og deres arbeid skal fremme sosial rettferdighet og styrke internasjonale arbeidsstandarder, som inkluderer blant annet sysselsetting, jobbskaping og likestilling. ILO har åtte kjernekonvensjoner som anses som grunnleggende ved arbeidslivet. Dette gjelder retten til foreningsfrihet og fellesforhandlinger, avskaffelse av barne-, tvangs- og slavarbeid, eliminering av alle mulige former for diskriminering, og retten til lik lønn uavhengig av kjønn (ILO, 2016; Regjeringen, 2015). Det forekommer likevel brudd på arbeidsmiljøloven i Norge. I 2015 ble det avslørt i Trondheim kommune at antallet brudd på arbeidsmiljøloven innen helse- og velferdsbransjen var doblet fra 2013 til 2014. Kommunen brøt blant annet loven gjeldende søndagsjobbing (Lystad & Karlsen, 2015).

For å sikre arbeidstakers rettigheter oppfordrer regjeringen både foretak og interessenter til å jobbe aktivt med globale konsernavtaler. Foretak som opererer i land hvor det ikke eksisterer gode arbeidsvilkår blir også oppfordret til å opprettholde ILOs kjernekonvensjoner som et minimum (Meld. St. 10 (2008-2009)). Det er i felleskap mellom myndigheter, arbeidsgivere og arbeidstakerorganisasjoner man kan skape sosial og økonomisk fremgang (ILO, 2016) som vil skape et mer bærekraftig samfunn.

I forarbeidene kommer det frem at begrepet sosiale forhold også tar hensyn til lokalsamfunn og sosiale prosjekter foretaket støtter. Samfunnsansvar er et dynamisk begrep og blir ofte forbundet med veldedighet og støtte til lokalsamfunnet. For mange vil det være viktig å bidra til samfunnsutvikling og vise at man støtter samfunnet der man opererer. Ofte vil dette være gaver i

form av pengestøtte, men i konfliktområder bør norske foretak blant annet utøve aktsomhet. Et foretak som forvalter naturressurser i andre land må ta ansvar og opptre i tråd med internasjonal rett, slik at bærekraftig ressursforvaltning blir ivaretatt (Meld. St. 10 (2008-2009); Olsen & Orderdalen, 2014).

2.5.3 Ytre miljø

For å møte utfordringene knyttet til klima, biologisk mangfold og miljøutgifter, betrakter regjeringen næringslivets medvirkning som avgjørende (Meld. St. 10 (2008-2009)). Regjeringen sier at de foretakene som ligger frampå utviklingen når det kommer til innovasjon og miljøvennlig ressursanvendelse "kan få både økonomiske og markedsmessige fortrinn" (Meld. St. 10 (2008-2009), p. 31). Næringslivet er pålagt å følge en rekke krav som begrenser de negative miljømessige virkningene av deres virksomhet. Disse kravene kommer fra ulike internasjonale avtaler og konvensjoner. Ved siden av å følge disse kravene, bør foretakene gå utover kravene og ta grep om de negative miljømessige påvirkningene de har. For det å ligge i forkant kan gi flere fordeler til foretaket, som kostnadsreduksjon og bedre strategisk utgangspunkt.

Foretak kan i tillegg til å påvirke sitt indre miljø, også påvirke det ytre miljøet. Et eksempel på en uheldig hendelse som forårsaket skade på det ytre miljøet er foretaket Eimskip som forårsaket et digert oljesøl i Ytre Hvaler nasjonalpark utenfor Fredrikstad. Skipet deres Godafoss grunnstøtte utenfor parken. Årsaken var dårlig kommunikasjon og feillasting av skipet (NRK, 2011; Sanden, 2012).

Regnskapsloven setter krav til at det skal gis opplysninger om forhold ved foretaket som kan påvirke det ytre miljøet. Det skal rapporteres om forhold som ikke har ubetydelig påvirkning av det ytre miljøet. I tillegg skal det rapporteres om hvilke miljøvirkninger det gir eller kan gi, og hva de gjør eller planlegger å gjøre for å forhindre eller redusere negative miljøvirkninger (Meld. St. 10 (2008-2009)).

2.5.4 Korrupsjon

Et truende hinder for sosial og økonomisk utvikling er korrupsjon. Korrupsjon skaper fattigdom og er en trussel for stabiliteten ved demokratiske institusjoner. Samlet sett er verdens bistand betraktelig mindre enn det totale beløpet som forsvinner ved korrupsjon og skatteunndragelse i fattige land. Demokratiske prosesser og handlinger undergraves av offentlig korrupsjon og enkeltpersoners egoisme (Meld. St. 10 (2008-2009), p. 32; TIN, 2016).

Transparency Internationals definerer korrupsjon som: ”korrupsjon er misbruk av makt i betrodde stillinger for personlig gevinst” (TIN, 2016). Korrupsjon svekker etiske og moralske verdier i samfunnet og det skaper forskjellsbehandling. Det finnes flere former for korrupsjon, men vanligvis sikter man til handlinger eller avgjørelser som er blitt påvirket av bestikkelser som man enten har gitt andre eller tatt i mot selv (Regjeringen, 2004; Økokrim, 2015). Norge jobber aktivt med bekjempelse av korrupsjon ved å påta seg en rekke internasjonale forpliktelser: blant annet OECDs ”konvensjon om bekjempelse av bestikkelser utenlandske offentlige tjenestemenn” i 1997 og FNs ”konvensjon mot korrupsjon” i 2003. Forpliktelsene er med på å danne rammevilkårene næringslivet må forholde seg til (Meld. St. 10 (2008-2009); Regjeringen, 2004).

Ved utarbeidelsen av FN konvensjonen mot korrupsjon i 2003, vurderte medlemmene i Global Compact om det skulle bli gitt en rettslig definisjon av begrepet korrupsjon. De mente definisjonen gitt av Transparency International viste bredden av begrepet, men ikke en konkret avgrensning. Siden det ble fryktet at en definisjon ikke skulle dekke alle korruperte handlinger, ble det heller listet opp de handlinger som skal oppfattes av korrupsjonsbegrepet. Listen skal sees på som et minimumskrav til hva som oppfattes som korrupt adferd, og er ikke uttømmende (TI & UNGC, 2009, p. 16).

All korrupsjon er forbudt etter norsk lov. Selv om norske foretak opererer i utlandet er de ilagt både utenlandsk og norsk lovgivning ved korrupsjon, i motsetning til andre områder ved samfunnsansvar. I den nye straffeloven (2005) er det særlig tre paragrafer som er aktuelle ved korrupsjon. Disse er § 387 om korrupsjon, § 388 om grov korrupsjon, og § 389 om påvirkningshandel. Her er både aktiv og passiv korrupsjon straffbart (Meld. St. 10 (2008-2009); Regjeringen, 2004).

2.6 Revisors rolle

Det ble også en endring i revisorloven (revl.) § 5-1 første ledd og § 5-6 fjerde ledd, etter innføringen av rskl. § 3-3c. I henhold til rskl. § 3-3c femte ledd, skal opplysningene etter første ledd gis enten i årsberetningen eller i et annet offentlig dokument. Endringen har ført til at disse opplysningene også er gjeldende for revisors konsistentsjekk ved revl. § 5-1. Dette gjelder også opplysninger gjeldende rskl. § 3-3a niende til tolvte ledd hvis man finner dem i et annet dokument enn årsberetningen, jf. § 3-3c sjette ledd.

Rapportering etter Global Reporting Initiative eller Global Compact er i dag unntak fra kravet for konsistentsjekk. Det forventes at konsistentsjekk av denne typen rapportering kan føre til betydelige merkostnader sammenlignet med rapportering etter bestemmelsens hovedregel. Dette gjør at initiativene blir mindre attraktive for foretakene å forholde seg til. Denne unntaksregelen for konsistentsjekken gjelder bare midlertidig. I henhold til rskl. § 3-3c tredje ledd annet punktum kan regjeringen endre revisjonskravene ved et senere tidspunkt. Endring i revl. § 5-6 er en følge av endringen i § 5-1, som sier at revisor også skal uttale seg om de samme opplysningene konsistentsjekken omfatter (Olsen & Orderdalen, 2014; Prop. 48 L (2012-2013)).

I en studie utført av Olsen og Orderdalen (2014) ble det undersøkt om norske sparebankers etterlevelse av rskl. § 3-3c, og i hvilken grad revisorer nevnte samfunnsansvar i revisjonsberetningen, og om de bemerket eventuell mangelfull rapportering blant sparebankene. Det var kun en tredjedel av revisjonsberetningene som nevnte samfunnsansvar, hvor det blir konkludert med at opplysningene i samfunnsansvarsrapportene var i samsvar med lov og forskrifter. Dette til tross for at resultatene til studien viste at det var ingen av sparebankene som oppfylte alle krav. Det var blant annet bare én sparebank som nevnte noe om menneskerettigheter. Mangelfulle samfunnsansvarsrapporter ble ikke påpekt av revisor i noen av tilfellene, noe som gjør at revisorene har godkjent samfunnsansvarsrapporter som ikke har tilfredsstillt lovens krav.

2.7 Nasjonale og internasjonale initiativer om samfunnsansvarsrapportering

Foretak som ønsker å vise samfunnsansvar kan velge å støtte et eller flere initiativ, guider og standarder knyttet til samfunnsansvarsrapportering, både nasjonalt og internasjonalt. Dette er uavhengig av lovpålegg, og vil være noe foretakene ønsker å følge i tillegg. Hver og en har ulike måter for hvordan foretaket kan vise støtte, alt fra retningslinjer til sertifisering (Ditlev-Simonsen, 2014b). Fellesnevneren for dem alle er at de ønsker at foretakene skal bli mer bevisste på å utøve samfunnsansvar og skape en mer bærekraftig verden.

I det følgende vil det bli fokusert på tre internasjonale initiativer som er vesentlig for denne oppgaven: Global Reporting Initiative (GRI), FNs global Compact og International Standard Organization (ISO). Disse tre er også noen av de mest kjente og brukte initiativene.

2.7.1 Global Reporting Initiative (GRI)

Global Reporting Initiative (GRI) ble grunnlagt i 1997 av den frivillige organisasjonen Coalition for Environmentally Responsible Economies (CERES) og instituttet Tellus (Global Reporting Initiative, 2016c). Rammeverket er utviklet som et internasjonalt samarbeid mellom foretak, myndigheter og andre organisasjoner. Formålet er å skape en fremtid hvor de ulike aktørene har en grunnleggende forståelse og væremåte som tilsier at de er bærekraftige i hver handling. Første rammeverk ble tilgjengelig i 2000, hvor den i ettertid har blitt fornyet flere ganger. G4, som er siste versjon, ble lansert i 2013 (Global Reporting Initiative, 2016a, 2016c).

GRI mener at en redegjørelse om samfunnsansvar skal inneholde rapportering om økonomi, miljø og sosiale forhold. Den økonomiske dimensjonen av samfunnsansvar omfatter ifølge GRI foretakets økonomiske påvirkning på interessenter og økonomiske systemer på både lokalt, nasjonalt og globalt nivå. Ved den miljømessige dimensjonen er det fokus på foretakets påvirkning av levende og ikke-levende natursystemer. Dette inkluderer jord, luft og vann. Den samfunnmessige dimensjonen beskriver i hvilken grad foretak påvirker lokalsamfunnene der de opererer (GRI, 2011).

En slik rapport, som inneholder de ovennevnte dimensjonene, skal hjelpe aktører å forstå, måle og vise frem deres økonomiske, miljøvennlige og sosialbaserte resultater, samt deres virkninger. I

tillegg skal man kunne lage nye mål for fremtiden. Et viktig element ved denne rapporteringen er kontinuerlig forbedring (Ditlev-Simonsen, 2011; Global Reporting Initiative, 2016b). På deres hjemmesider kan man finne både retningslinjer og implementeringsmanual for hvordan man kan rapportere i henhold til GRI. Ettersom det finnes mange ulike foretak i mange ulike bransjer, er det viktig at man velger punkter som er relevant for foretaket

2.7.2 FNs Global Compact

FNs daværende generalsekretær Kofi Annan etablerte UN Global Compact i 1999. Formålet er at næringslivet involverer seg mer i utviklingsarbeid og i felleskap arbeide for bærekraftig utvikling (Meld. St. 10 (2008-2009)). Deres visjon er at det er mulig å skape en bærekraftig og inkluderende global økonomi som leverer langtidsfordeler for mennesker, samfunn og markeder. Dette er et av verdens største bærekraftige initiativ (Ditlev-Simonsen, 2014b; UNGC, 2016). Sammen med FN, bedrifter og organisasjoner har UN Global Compact laget ti prinsipper på områdene menneskerettigheter, standarder for arbeidslivet, miljø og bekjempelse av korrupsjon.

Det er to hovedmålsettinger ved Global Compact. Den første er at alle foretak i hele verden skal ha de ti prinsippene som grunnleggende i forretningsvirksomheten. Den andre er målet om å fremme relasjoner og aktiviteter som styrker målet om en bærekraftig utvikling (Ditlev-Simonsen, 2014b; FN-sambandet, 2016).

Global Compacts ti prinsipper

Menneskerettigheter

Prinsipp 1: Foretak skal støtte og respektere vern om internasjonalt anerkjente menneskerettigheter, og

Prinsipp 2: påse at de ikke medvirker til brudd på menneskerettighetene.

Arbeidsliv

Prinsipp 3: Foretak skal holde organisasjonsfriheten i hevd og sikre at retten til å føre kollektive forhandlinger anerkjennes i praksis,

Prinsipp 4: sikre at alle former for tvangsarbeid avskaffes,

Prinsipp 5: sikre at barnarbeid reelt avskaffes, og

Prinsipp 6: sikre at diskriminering i arbeidslivet avskaffes.

Miljø

Prinsipp 7: Foretak skal støtte en føre-var-tilnærming til miljøutfordringer,

Prinsipp 8: ta initiativ til fremme av økt miljøansvar, og

Prinsipp 9: oppmuntre til utvikling og spredning av miljøvennlig teknologi.

Bekjempelse av korrupsjon

Prinsipp 10: Foretak skal bekjempe enhver form for korrupsjon, herunder utpressing og bestikkelser (FN-sambandet, 2016).

Det er ingen foretak som er for små til å utøve samfunnsansvar. I egen virksomhet bør man sjekke om det finnes utfordringer relatert til foretakets retningslinjer, daglige drift og praksis. Dette kan også gjelde underleverandører. Norske foretak, enten de importerer eller produserer, må være klar over hvordan produktene de selger blir fremstilt og under hvilke forhold (FN-sambandet, 2016). Samfunnsansvaret bygger på at man skal hjelpe hverandre og samarbeide, og ikke bare tenke på seg selv.

I dag er mer enn 12 000 organisasjoner og foretak fra 145 land deltakere av Global Compact (FN-sambandet, 2016). Foretak som ønsker å være en del av Global Compact kan enkelt sende signatur og en bekreftelse om at foretaket ønsker å implementere prinsippene i virksomheten, og sende en årlig rapportering om progresjon innenfor dette arbeid (Ditlev-Simonsen, 2014b).

2.7.3 International Standard Organization (ISO)

International Standard Organization (ISO) er en uavhengig internasjonal standardiseringsorganisasjon bestående av medlemmer fra 162 land. ISO har utviklet mer enn 21 000 internasjonale standarder og dokumenter relatert til nesten alle bransjer (ISO, 2016a). I denne sammenheng er ISO 14001 og ISO 26000 de aktuelle standardene.

ISO 14001 er standarden for miljøstyring og ble først lansert i 1996. Målet er å minimere aktiviteter som kan skade miljøet og at foretak skal kontinuerlig jobbe for å forbedre sine miljøpresentasjoner. Den legger til rette for bærekraftig vekst, og er i dag en av de mest suksessfulle miljøbaserte standardene som finnes. I 2014 var det mer enn 324 000 foretak fra 140 land som var sertifisert etter ISO 14001. Økte miljøpåvirkninger har ført til at standarden har blitt revidert flere ganger, sist i 2015. Denne gangen har standarden fått et enda større fokus på bærekraftig utvikling, hvor fokuset ikke bare er på å hindre forurensing, men også å beskytte miljøet mot skade og nedbrytning (ISO, 2015a, 2015c).

Samfunnsansvarsveilederen ISO 26000 ble lansert i 2010, og er i forhold til ISO 14001 en relativ ny modell. Standarden skiller seg fra andre standarder, da den gir veiledning i hvordan man kan

utøve samfunnsansvar og ikke fastsetter krav (ISO, 2016a, 2016b). Begrepet for samfunnsansvar i denne manualen er ”Social Responsibility” og ikke ”Corporate Social Responsibility”. Grunnen til dette er at man ønsker å ta hensyn til at det også finnes andre organisasjoner enn foretak som har et samfunnsansvar. ISO 26000 har identifisert syv kjerneområder ved samfunnsansvar: 1. Organisasjonsledelse, 2. Menneskerettigheter, 3. Arbeidsforhold, 4. Ytre miljø, 5. Rettferdig virksomhet, 6. Forbrukerspørsmål, 7. Lokalsamfunnsengasjement og –utvikling (Ditlev-Simonsen, 2014b, p. 198; ISO, 2015b).

Den nye ISO-standarden for samfunnsansvar definerer det slik at samfunnsansvar er noe som er integrert i foretakets virksomhet og ikke noe man utøver ved siden av. Foretakene må arbeide langsiktig for å skape en virksomhet som gir økonomisk gevinst, ivareta interessenter og ta hensyn til etiske, miljømessige og sosiale faktorer (Prop. 48 L (2012-2013)).

2.7.4 Har initiativene noe til felles?

De nevnte initiativene er noen av de mest brukte i næringslivet, og er bare et lite utvalg av alle som finnes (Ditlev-Simonsen, 2011). Det er ikke lagt vekt på nasjonale initiativer fordi det var ingen som ble særskilt brukt blant foretakene i oppgavens utvalg. Felles for initiativene er at de er basert på frivillighet, det vil si at ingen foretak er pålagt å ta i bruk dem. Alle er et verktøy som skal hjelpe foretak til å bli mer miljøbevisste og ta et større samfunnsansvar. Mens GRI, Global Compact og ISO 26000 dekker alle områder ved samfunnsansvar, fokuserer ISO 14001 kun på bærekraftig utvikling.

Foretak som støtter seg til GRI eller Global Compact er fritatt kravene etter rskl. § 3-3c første ledd, da loven mener disse er gode alternativer å bruke. Selv om begge initiativene støtter det samme, vil det være mer omfattende for norske foretak å bruke GRI enn Global Compact. GRI er mer spesifikk når det kommer til at foretaket skal rapportere om det som er tilknyttet til deres virksomhet og bransje. Det er for eksempel ikke nødvendig for et foretak å rapportere utdypende om barnearbeid, hvis foretaket ikke opererer i land hvor dette forekommer. For Global Compact holder det at man rapporterer i henhold til de ti prinsippene uavhengig av type foretak og bransje. Det betyr at et foretak som oppfører seg lovlydig i Norge, automatisk oppfyller prinsippene (Ditlev-Simonsen, 2011).

Det kreves ingen godkjenning ved bruk av GRI og Global Compact. ISO-standardene derimot er basert på sertifisering, som vil si at foretaket må godkjennes eksternt av tredjepartsorganisasjoner. Dette krever at foretakene er avhengig av å prestere etter de målene standardene setter for å kunne bli et fullverdig ISO-medlem. Loven tar ikke stilling til ISO 26000 som en alternativ rapporteringsform. Man kan likevel anta at standarden dekker alle krav i henhold til rskl. § 3-3c og vil derfor være et fint verktøy til å bruke i arbeidet med samfunnsansvar. ISO 14001 dekker kun ytre miljø, og vil derfor kun være et fint supplement til rapportering av dette området.

3. Teoretisk tilnærming

I dette kapittelet introduseres begrepet samfunnsansvar og dets betydning i dagens samfunn. Kapittelet er viktig for grunnleggende forståelse av begrepet og for å kunne gi svar på problemstillingen. Først vil vi presentere kort hva samfunnsansvar dreier seg om, slik at leseren kan få et innblikk. Videre tar vi for oss historien og arbeidet med samfunnsansvar, som viser hvordan begrepet har utviklet seg gjennom flere tiår og hvilket perspektiv ulike bidragsytere har hatt. Vi har også valgt å fokusere på Carrolls pyramidemodell, som et slags grunnlag for hva samfunnsansvar innebærer. Samtidig velger vi å forholde oss til en definisjon knyttet til samfunnsansvar i næringslivet, samt forholde oss til tre prinsipper vi mener samfunnsansvar innebærer. Avslutningsvis vil vi forklare hva som ligger bak ordet samfunnsansvarsrapportering, da dette hovedsakelig er hovedelementet ved studien, og om dette samsvarer med lovens tolkning av begrepet.

3.1 Hva er samfunnsansvar?

Øyvind Ihlen (2011) beskriver samfunnsansvar som hvordan foretaket forvalter rollen sin i forhold til samfunnet. I følge han selv mener de fleste at foretak har et visst ansvar, men det er et skille mellom dem som mener at ansvaret er knyttet til andre interesser enn eierne og de som mener at ansvaret bare kan knyttes til profittmaksimering (Ihlen, 2011, p. 26). Hovedidéen bak samfunnsansvar er at det blir forventet at foretak bør være mer forpliktet til samfunnet og ikke bare til foretakets eiere. For å kunne skape langsiktig velferd for virksomheten ser man på deres interesser som en viktig del av verdiskapningen. Samfunnsansvar gjelder for alle foretak uansett størrelse, men det er blitt mer vanlig å fokusere på store foretak, særlig etter at det stadig kommer nye innføringer og krav som legger større vekt på at foretakene skal vise mer åpenhet (Paetzold, 2010).

3.2 Historien til begrepet samfunnsansvar

Samfunnsansvar er et begrep som har eksistert i langt tid. Samfunnet og næringslivet er i stadig utvikling, hvor også innholdet i begrepet har endret seg i takt med denne utviklingen (Carroll, 1999). I starten ble samfunnsansvar assosiert med filantropi og bygget på at foretak hadde et moralsk ansvar ovenfor samfunnet. Dette er fortsatt en stor del av fundamentet til

samfunnsansvarsbegrepet, men i takt med utbyggingen av velferdssystemer, har samfunnsansvaret blitt mer institusjonalisert. Filantropien er i større grad erstattet med nasjonale lover og regler som skal regulere hvordan foretak skal forholde seg til begrepet og samfunnet (Trygstad & Lismoen, 2008).

I følge Archie Carroll (1999) startet utviklingen av samfunnsansvar tidlig på 1950-tallet. På denne tiden skildret man mer et sosialt ansvar, og det var særlig boken *Social Responsibility of the Businessmen* av Howard R. Bowen, først utgitt i 1953, som markerte starten på denne fasen (Bowen, 2013). I boken skildrer han hvilket ansvar forretningsmenn har ovenfor samfunnet, hvor det ofte er slik at forretningsmenn ikke ser sammenhengen mellom deres egne handlinger og hvordan dette påvirker den offentlige velferden. Man vil kanskje tro at handlingene til en forretningsmann ikke har stor betydning for en nasjons velferd og økonomi, men legger man sammen alle handlingene til enhver forretningsmann, vil det kunne påvirke viktige områder som blant annet sysselsetting og økonomisk vekst; noe som igjen vil påvirke velferden (Bowen, 2013). Det kommer klart frem at foretak, både små og store, også er ansvarlige for det som skjer utenfor næringslivet.

På 1960-tallet fantes det allerede mange definisjoner på samfunnsansvar, men denne perioden var preget av at man ønsket å definere begrepet mer presist. En viktig bidragsyter her var Joseph W. McGuire med boken *Business and Society*. Han argumenterte for at foretak har økonomiske og legale forpliktelser, samt ansvar knyttet til samfunnet som går utover disse forpliktelsene. Foretak bør blant annet vise interesse for politikk, utdanning og arbeidstakernes velferd, som betyr at foretak må opptre like rettferdig som en ordentlig samfunnsborger (Carroll, 1999).

Archie Carroll (1999) utviklet på 1970-tallet teorien om at samfunnsansvar bestod av fire sfærer. Han definerte samfunnsansvar som et begrep som: ”omfatter de økonomiske, juridiske, etiske og filantropiske forventningene som samfunnet har til organisasjoner på et bestemt tidspunkt” (Carson et al., 2015, p. 153). Carroll (1999) hevdet at foretaket er den grunnleggende økonomiske enheten i samfunnet, i den forstand at samfunnet forventer at foretaket skal skape profitt. Likeså, forventer samfunnet at foretaket også skal opptre lovlig, og samtidig følge etiske normer. Dette er trolig det viktigste bidraget til et mer konkret og definert samfunnsansvar (Trygstad & Lismoen, 2008). Vi kommer tilbake til Carrolls pyramidemodell senere i oppgaven.

Fokuset på skape å nye definisjoner av samfunnsansvar ble mindre på 1980- og 90-tallet, og det ble mer vanlig å forske på begrepet ved å komme frem til ulike operasjonaliseringer. Det utviklet seg stadig flere alternative teorier som blant annet interessentteorien, ”corporate social performance, og ”business ethics theory” (Carroll, 1999; Midttun, 2013). På denne tiden ble globale foretak også mer fremtredende og en økende internasjonalisering av handel skapte et behov for mer internasjonale standarder knyttet til samfunnsansvar. I 1987 presenterte Brundtland-kommisjonen rapporten *Vår felles framtid*, som fremhevet viktigheten av å knytte økonomi, sosial utvikling og miljø sammen. Rapporten økte bevisstheten rundt det å samarbeide internasjonalt mot en økt global verdiskapning (Trygstad & Lismoen, 2008).

3.3 Et kritisk syn på samfunnsansvar

En av de fremste hovedkritikerne til selve fenomenet samfunnsansvar er den amerikanske økonomen Milton Friedman (1970). Han hevdet allerede på 1960-tallet at det sosiale ansvaret til et foretak er å øke profitten. Foretak bør arbeide for deres økonomiske egeninteresse, og forsøk på samfunnsansvar var i følge ham moralsk galt. Myndighetene er det organet som er legitimert for å ta var på sosiale hensyn, fordi etikk og samfunnsansvar ikke er passende for et foretak (Freeman & Liedtka, 1991). Friedman mente at det bare var personer som kan være ansvarlige, og det var derfor ikke naturlig å snakke om næringslivets samfunnsansvar. Han formulerte seg slik:

I et fritt marked med privat eiendomsrett er en bedriftsleder ansatt av virksomhetens eiere. Han har direkte ansvar overfor sine arbeidsgivere. Dette ansvaret består i å utføre forretningene i overensstemmelse med deres ønsker, som generelt vil være å tjene så mye penger som mulig innenfor samfunnets grunnleggende juridiske og etiske regler (Friedman, 1970 gjengitt i Carson et al., 2015, p. 149).

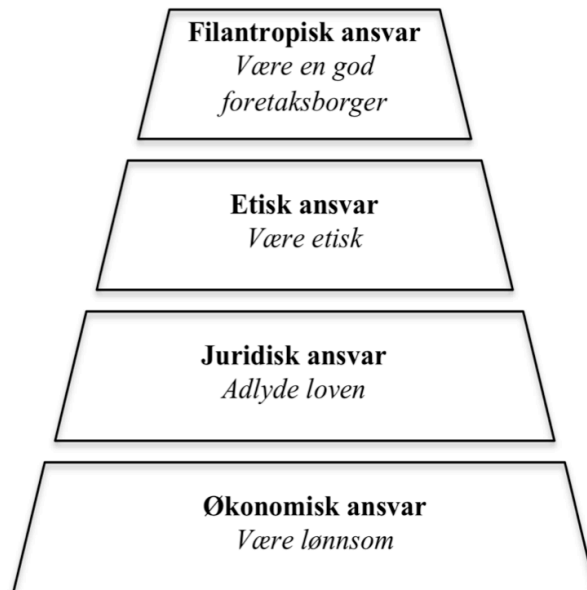
En leder er kun ansvarlig overfor foretakets eiere, og er kun forpliktet til å utføre de oppgavene dette ansvaret innebærer. Det er ikke snakk om å ha et ansvar utenfor foretaket, fordi lønnsomhet er det eneste hovedmålet et foretak kan ha. Friedman mente at filantropi og veldedighet var greit, så lenge personer brukte sine egne private penger på slike formål (Carson et al., 2015). Andre kritikere som bygde på denne teorien mente at foretak er miljø- og samfunnsbevisste ut i fra deres egen interesse. For eksempel ved å gi arbeiderne gode arbeidsforhold vil arbeiderne produsere varer av forbedret kvalitet, noe som igjen vil føre til at foretaket kan selge et bedre produkt. Selv

om foretakene ofte har en økonomisk egeninteresse vil det likevel være et godt grunnlag for å utøve samfunnsansvar ettersom foretakene utøver handlinger for å forbedre økonomien (Midttun, 2013).

En annen kritisk tilnærming er oppfatningen om at foretak utsetter andre for ”greenwashing”. Ved greenwashing mener man at foretak prøver å lure kjøperen til å tro at et produkt er mer miljøvennlig enn det faktisk er i realiteten. Det finnes flere måter man kan lure kjøperen; for eksempel kan et foretak gi kjøperne feilinformasjon ved å skape et positivt omdømme, eller publisere en miljøvennlig lovnad uten å utføre selve handlingen (de Vries, Terwel, Ellemers, & Daamen, 2015). Dette fører til at det blir en selektiv fremstilling over en bedrifts miljøvennlige eller samfunnsmessige resultater, hvor det positive blir fremmet og det negative skjult for samfunnet (Lyon & Maxwell, 2011). Et eksempel er Shell: etter mye negativ omtale og anklager om at Shell bidro til store miljøødeleggelser i 1995, fant Shell ut at de også skulle inkludere ikke-finansielle resultater i årsberetningen. Shell utga dermed sin første samfunnsansvarsrapport i 1997. I årene som fulgte investerte Shell mye for å fremstå som et foretak som tar vare på samfunn og miljø. Likevel, i en FN-rapport fra 2011 blir det konkludert at Shell har forårsaket oljesøl gjennom flere år i Nigerdeltaet, som har resultert i store miljøødeleggelser. Ved denne type avsløring er det naturlig at rapportering av samfunnsansvar ofte blir møtt med skepsis og anklager om "greenwashing" (Carson et al., 2015, p. 194).

3.4 Carrolls pyramidemodell

Carroll utviklet på 1970-tallet teorien om at samfunnsansvar består av fire sfærer. I artikkelen *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders* fra 1991, presenterer han disse sfærene i en vertikal pyramide. Mens Friedman (1970) mente at det sosiale ansvaret til et foretak er å øke profitten, mente Carroll (1991) at samfunnsansvar som helhet bygget på fire ansvarsområder: økonomisk, juridisk, etisk og filantropisk. Disse ansvarsområdene kan fremstilles i den såkalte pyramidemodellen (figur 1).

Figur 1 Pyramidemodell

Kilde: Hentet fra *The pyramid of corporate social responsibility Carroll (1991, p. 42)*.

Det økonomiske ansvaret danner fundamentet til pyramiden. Eiere ønsker avkastning på investeringen, ansatte ønsker en rettferdig lønn og kunder ønsker kvalitet for en rimelig pris. Foretak bør være lønnsomme, minimere sine kostnader og gjøre gode strategiske beslutninger (Dudovskiy, 2012; Schwartz & Carroll, 2003). Det juridiske ansvaret omfatter at foretak må følge lover og regler. I følge Carroll (1991) er det viktig at en suksessfull virksomhet blir definert som en som oppfyller sine juridiske forpliktelser. Hovedfokuset ved det etiske ansvaret er at foretak oppfyller forventningene samfunnet har om sosiale og etiske normer. Disse forventningene er ikke nødvendigvis pålagt av loven, men holdninger om hva som er en god moralsk og etisk handling. Det filantropiske ansvaret går utover de andre ansvarsområdene. Dette ansvaret bygger på å være en god samfunnsborger ved å bidra til samfunnet. Gjennom pengedonasjoner, veldedige gjøremål eller annen støtte, kan foretak øke livskvaliteten i samfunnet. Det er særlig de siste årene at etiske og filantropiske har fått større oppmerksomhet (Carroll, 1991).

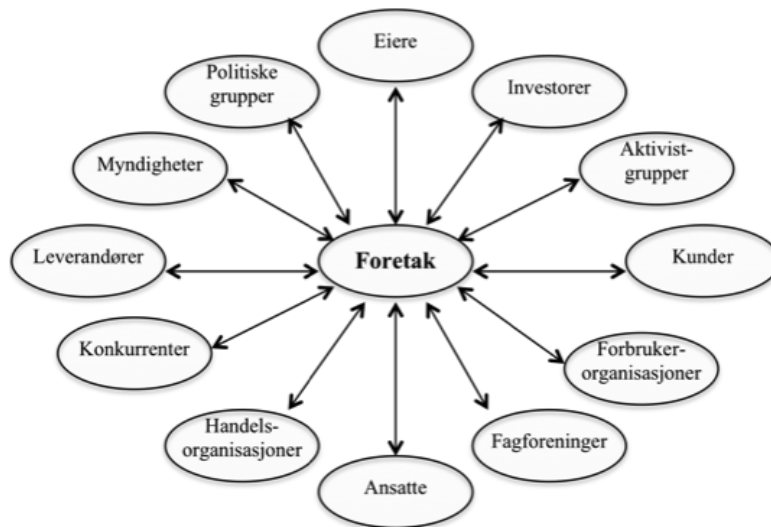
Carroll (1991) påpeker selv at det finnes svakheter ved modellen. Etersom en pyramidemodell fremstiller kategoriene i et slags hierarki, kan man få et feilaktig inntrykk av en kategori er bedre enn de andre. Sammen med sin kollega Mark S. Schwartz reviderte han modellen ved å utelate filantropi (Ihlen, 2011; Schwartz & Carroll, 2003). De hevdet at enkelte kan oppfatte filantropi

som forvirrende og unødvendig. Ettersom filantropi bygger på frivillighet kan det være misvisende å kalle det for et ansvarsområde. Det er med andre ord ingen plikt man trenger å utøve. Hvis det finnes et slikt ansvarsområde vil det være bedre å plassere det under det etiske eller økonomiske ansvaret. Det er to grunner til dette: den første er at det kan være vanskelig å skille mellom etikk og filantropi, mens den andre er at filantropiske aktiviteter kan være basert på en økonomisk egeninteresse (Schwartz & Carroll, 2003).

3.5 Interessentteorien

Interessentteorien handler om relasjonen mellom foretak og omgivelsene rundt den. I et foretak møtes ulike interesser, både interne, det som skjer innad i foretaket og eksterne, det som skjer utenfor. Interessenter er individer eller grupper som på en eller annen måte berøres av foretakets virksomhet. I 1984 utfordret Freeman teorien til Friedman, om at det eneste ansvaret et foretak har er å maksimere profitten til eierne. Freeman (1984) definerte dermed interessenter som en gruppe som er påvirket av bedriftens mål eller som kan påvirke bedriftens måloppnåelse (p. 46). Dette markeres ofte som starten på interessentteorien. Drivkraften bak det å ha en interessentmotivert ledelse var å få bygget et rammeverk som tok hensyn til alle de utfordringene en ledelse stod ovenfor (Freeman & Velamuri, 2006).

I følge Busch og Vanebo (2001) tar interessentteorien for seg premissene til et foretaks overlevelse. Et sentralt aspekt ved interessentteorien at interessenter yter bidrag til foretak og får en form for belønning tilbake. Det er viktig at foretaket oppnår en likevekt som stabiliserer forholdet mellom foretaket og de ulike interessentene. For eksempel vil medarbeidere bidra med arbeidskraft mot belønning i form av lønn og arbeidsinnhold, mens leverandører vil bidra med varer og tjenester mot betaling og sikkerhet. Interessentmodellen vil kartlegge hva interessentene kan bidra med og hvordan foretakene kan belønne dem tilbake. For å overleve er foretak avhengig av sine interessentgrupper, og vil ofte være på utkikk etter nye hvis det oppstår en situasjon som gjør at en eller flere interessenter trekker seg ut. Balansen mellom bidrag og belønning kan være en viktig faktor her. Dersom interessenter er misfornøyd med sin belønning eller får et bedre tilbud av andre aktører kan det føre til at man velger å avslutte samarbeidet. For eksempel kan en arbeidstaker slutte hvis han eller hun mottar en høyere lønn fra en annen arbeidsgiver (Busch & Vanebo, 2001).

Figur 2 Interessentkart

Kilde: *Interessentkart* er hentet fra Carson et al. (2015, p. 182).

I interessentmodellen skiller det ikke mellom grupper som er innenfor eller utenfor foretaket.

Busch og Vanebo (2001) mener at alle grupper er like viktig når man skal vurdere grunnlaget for foretakets eksistens. Det er derfor viktig at foretaket til enhver tid opprettholder et stabilt forhold til sine interessenter og forholdet interessentene mellom. De forskjellige interessentgruppene vil ha ulike interesser, og derfor er det viktig at foretaket tar hensyn til disse.

Clarkson (1995) skiller mellom primære og sekundære interessenter. De *primære* interessentene er de som er helt nødvendige for foretaket. Dette er for eksempel investorer, aksjonærer, ansatte, kunder, leverandører og lokalsamfunnet. Det er en stor gjensidig avhengighet mellom foretaket og de primære interessentene. Skulle en primær interessent være misfornøyd og trekke sitt samarbeid med foretaket, vil dette kunne lamme hele eller deler av foretaket, som igjen kan føre til at foretaket ikke lenger kan driftes. Primære interessenter er også kalt for nøkkelinteressenter (Clarkson, 1995). De *sekundære* interessentene er de som kan påvirke foretaket eller som blir påvirket av den. Foretaket er ikke forretningsmessig avhengig av de sekundære interessentene og de er heller ikke nødvendige for deres overlevelse. Eksempler på sekundære interessenter er frivillige organisasjoner eller media (Bailur, 2006).

Selv om Clarkson (1995) kategoriserer interessenter i to grupper, vil graden av innflytelse fra interessenter variere og være situasjonsbestemt. Interessenter kan påvirke et foretak både positivt og negativt, og de kan representere en mulighet eller en risiko for foretaket. Interessentteorien inkluderer mange ulike grupper av interessenter, og noen av disse vil ikke være legitime, som vil si at de ikke har samme verdier og agenda som foretaket. Noen interessentgrupper kan ha som mål å ødelegge for foretaket. Derfor må foretakene også se på disse illegitime gruppene som en interessentgruppe, fordi også disse kan påvirke driften (Freeman, 2002).

Foretakene kan føre en interessentdialog, det vil si at de fører en dialog med sine viktigste interessenter. Formålet med denne dialogen er å forstå hverandres behov. På denne måten kan foretaket ta beslutninger som inkluderer interessentenes forventninger og interesser. Det er viktig for foretak å ha en god dialog med sine interessenter før de setter i gang med et prosjekt. Gode dialoger kan avklare potensielle konflikter rundt foretakets virksomhet. Ved å ta tidlig hensyn til signaler som interessentene sender ut og justere seg deretter, kan foretaket spare omfattende økonomiske og omdømmemessige konfliktkostnader (Midttun, 2008).

3.6 Transparency – gjennomsiktighet og åpenhet

I følge Crowther (2008) er åpenhet (transparency) en viktig forutsetning ved samfunnsansvar. Grunnen til at det engelske uttrykket er satt i parentes er fordi det ikke finnes et godt ord for det samme på norsk. Transparency kan på norsk oversettes til gjennomsiktighet og åpenhet. Ettersom det er et begrep som er vanskelig å definere konkret, kommer vi til å forholde oss til ordet åpenhet, siden det kan være lettere å forholde seg til dette.

Åpenhet kan brukes ved flere sammenhenger, og det er naturligvis mange tilnæringer knyttet til begrepet. To av tilnærmingene som er relevante for oppgaven vil bli presentert her. Åpenhet handler om å offentliggjøre informasjon om virksomheten. Den første tilnærmingen sier at informasjonen skal være relevante fakta som kan være med på å påvirke og aktivere interessenter til å ta avgjørelser, samt prosessen, prosedyrer og forutsetninger som er brukt for å komme med avsløringene (Global Reporting Initiative, 2006). Klaus Dingwerth og Margot Eichinger (2010) mener interessenter ønsker å ta informerte avgjørelser basert på mest mulig informasjon, og antar at interessenter vil velge annerledes hvis informasjonen de får ikke er komplett.

Den andre tilnærmingen sikter mot et langsiktig mål, hvor man ser en sammenheng mellom bærekraft og åpenhet. Her er ikke åpenhet definert, men heller sett på som en forutsetning for å kunne oppfylle bærekraft. Det gjennomgående med denne tilnærmingen er at åpenhet blir sett på som noe verdifullt og nødvendig for å kunne skape et mer miljøbevisst samfunn. Det er opp til rapporteringsenhetene å bestemme hva foretak skal inkludere i sin offentliggjøring for å kunne vise at rapporteringen deres viser at virksomheten utøver samfunnsansvar (Dingwerth & Eichinger, 2010).

I lys av tilnærmingene finnes det flere økonomiske og moralske argumenter som uttrykker fordeler ved bruk av åpenhet. For det første kan det å være åpen føre til mer effektivitet og innovasjon. Uten åpenhet, kan foretak som viser til gode resultater innen samfunnsansvar ikke skille seg fra foretak som gjør det dårlig. Dette vil begrense utviklingen av nye, eller forbedring av gamle, prosesser og produkter som tar hensyn til både samfunns- og miljømessige forhold (Dubbink et al., 2008). For det andre, åpenhet fører til at forbrukeren og interessenter får større frihet. Jo mer informasjon som er tilgjengelig, jo større blir friheten til å se hvordan foretaket opererer (Allen, 2008).

Selv om det er en rekke fordeler med åpenhet, vil det også være ulemper som er knyttet til at det ikke muligens er positivt å utøve full åpenhet. Fra et økonomisk ståsted vil det være kostbart. Foretak som arbeider med samfunnsansvar kan få økonomiske og administrative konsekvenser, det vil si at rapporteringsplikten kan føre til økte kostnader (Dubbink et al., 2008; Prop. 48 L (2012-2013)). En annen ulempe er at det ikke er alle sidene ved samfunnsansvar som kan måles nøyaktig. For eksempel er det vanskelig å måle grad av menneskerettigheter eller sette tall på sosiale forhold.

En annen faktor er at full åpenhet kan føre til at foretak får en mer negativ holdning til å ta et moralsk ansvar og fokusere på samfunnsansvar. Hvis man forventer full åpenhet kan det hindre forbedring av ulike holdninger knyttet til ærlighet, åpenhet og integritet. Eksterne påvirkninger kan være med på å forsterke disse holdningene, men for mye påvirkning kan føre til at effekten blir mer negativ. Da er det fort å miste troverdigheten til foretakene. Denne negative effekten er særlig sterk for foretak som ikke klarer å levere pålitelig informasjon eller mangler gode samfunnsansvarsprestasjoner (Dubbink et al., 2008; KPMG, 2010).

3.7 Dagens betydning av begrepet

Det finnes mange definisjoner av samfunnsansvar, og som tidligere presentert finnes det ulike oppfatninger knyttet til begrepet. Vi har valgt å ta utgangspunkt i definisjonen til Carson et al. (2015) som omhandler næringslivets samfunnsansvar. Definisjonen er mer presist tilknyttet næringslivet. I tillegg vil vi knytte samfunnsansvaret til bærekraft, ansvarlighet og åpenhet som en bedre forståelse av hva som ligger til grunn for samfunnsansvaret.

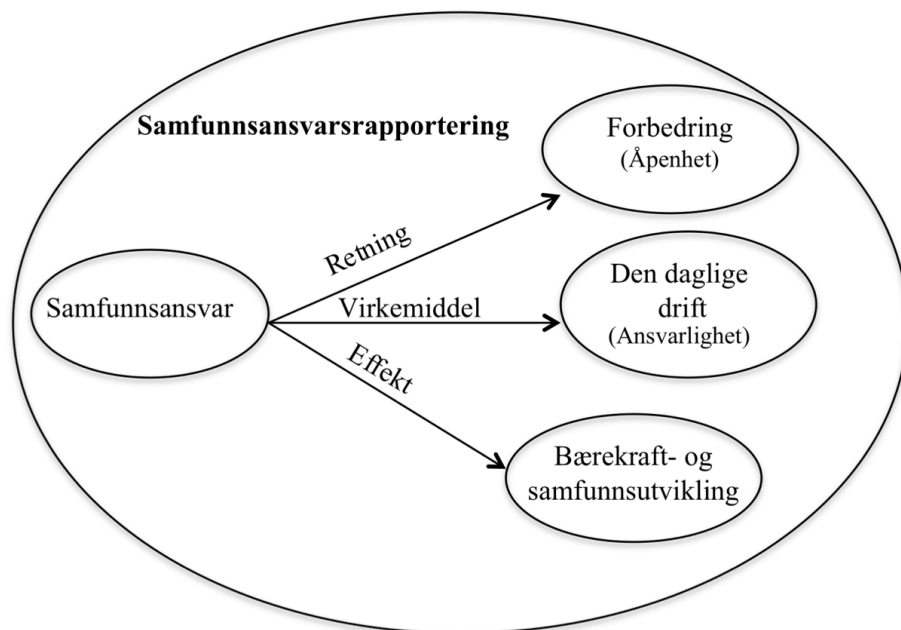
Carson et al. (2015) definerer næringslivets samfunnsansvar som ”en aktivitet som besluttes og iverksettes av representanter for en bedrift, og som bidrar til en forbedring av naturmiljøet eller det sosiale miljøet” (p. 324). De avgrensner samfunnsansvaret gjennom tre komponenter: retning, virkemiddel og effekt. Retning er knyttet opp mot hva foretakene kan bruke som referanse, og i denne sammenheng vil dette være ulike internasjonale standarder og initiativer foretakene kan bruke som en forbedring ved samfunnsansvarsrapportering. Virkemiddel omhandler hvilken effekt foretakets handlinger vil ha både på parter som er involvert og på parter som ikke er involvert ved handlingen. Dette bygger på selve kjernen ved foretaket, og i hvilken grad foretaket føler seg ansvarlig for sine handlinger. Effekt er tilknyttet til ulike tiltak foretak og myndigheter iverksetter for å forbedre samfunnet. For eksempel ved å skape et bedre helsetilbud i lokalsamfunnet eller iverksette strengere sikkerhetstiltak for sine arbeidstakere (Carson et al., 2015).

David Crowther (2008) hevder at det finnes tre grunnleggende prinsipper som gjelder ved samfunnsansvar; bærekraft (sustainability), ansvarlighet (accountability), og åpenhet (transparency). Bærekraft bygger på hvilken effekt dagens handlinger vil påføre samfunnet i fremtiden. Hvis ressurser blir utnyttet i dag, vil de ikke være tilgjengelige for bruk i fremtiden, noe som skaper bekymring hvis ressursene ikke er fornybare. Råmateriale, slik som kull, råolje eller uran, er ikke-fornybare ressurser og disse vil heller ikke kunne gjenvinnes. På et tidspunkt i fremtiden vil det være behov for alternativer for å opprettholde det samfunnet vi har i dag (Crowther, 2008, p. 23). I mange sektorer er utnyttelse av naturressurser en viktig del av verdiskapningen. Man er avhengig av å kunne forvalte ressursene på en bærekraftig måte, slik at foretak som er avhengig av ikke-fornybare ressurser kan være levedyktige over tid. Brundtland-kommisjonen definerte bærekraftig utvikling som ”en utvikling som møter dagens behov uten å

undergrave mulighetene for fremtidige generasjoner til å møte deres egne behov” (Carson et al., 2015, p. 329). Nøkkelen for å kunne skape en bærekraftig utvikling er i følge regjeringen innovasjon og omstilling (Meld. St. 10 (2008-2009)).

Ansvarlighet bygger på foretakets erkjennelse om at de er ansvarlige for de handlingene som påvirker det ytre miljøet. Med andre ord, foretak bør akseptere at de har et ansvar ovenfor samfunnet, noe som strider i mot Friedmans teori. Dette betyr at foretakene må vurdere effekten av handlingene sine både internt i bedriften og eksternt til sine interessenter. Prinsippet innebærer en forståelse for at foretaket er en del av et sosialt nettverk og har et ansvar ovenfor alle som er inkludert i dette nettverket (Crowther, 2008). For å kunne samarbeide i et sosialt nettverk, er det en fordel å ha god dialog med sine interessenter. Dette bygger på den velkjente interessentteorien.

Åpenhet bygger på de to andre prinsippene fordi det handler om å vise omverdenen hva foretakene har gjort for å skape samfunnsansvar, men også hvordan de er ansvarlige for sine handlinger. Gjennom deres samfunnsansvarsrapportering skal man kunne konstatere hvilke påvirkning deres drift har hatt på det ytre miljøet (Crowther, 2008).

Figur 3 Samfunnsansvarsrapportering

Kilde: Deler av figuren hentet fra Carson et al. (2015, p. 325).

Figur 3 summerer opp hvordan samfunnsansvar er definert og hva det består av, samt hvordan dette tilknyttet til prinsippene åpenhet, bærekraft og ansvarlighet. Dette utgjør til sammen samfunnsansvarsrapporteringen. Foretak må finne sin retning for hvordan de ønsker å rapportere om samfunnsansvar, hvor det kan være lurt å hente inspirasjon fra ulike initiativer eller standarder. Disse initiativene eller standardene er ofte frivillig-baserte, men danner et fint grunnlag for å skape åpenhet (Ditlev-Simonsen, 2014b). Hva som faktisk påvirker samfunnet og det ytre miljøet vil være foretakets handlinger, og det er ved samfunnsansvarsrapportering foretakene har mulighet til å vise sitt ansvar. Handlingene vil også skape en effekt på enten samfunn eller miljø, og det er her bærekraft- og samfunnsutvikling kommer inn.

3.8 Samfunnsansvarsrapportering

I følge Carson et al. (2015) inneholder en samfunnsansvarsrapport både finansielle og ikke-finansielle resultater og perspektiver ved et foretak, hvor resultatene og perspektivene settes i sammenheng med hverandre, samt synliggjøres for samfunnet. Både små og store foretak i Norge er lovpålagt å levere en årsberetning som viser deres finansielle resultater. Når det kommer til de ikke-finansielle resultatene, er det kun store foretak som er lovpålagt å rapportere om samfunnsansvar etter rskl. § 3-3c.

Generelt er det flere fordeler ved samfunnsansvarsrapportering. Det kan blant annet skape etiske forpliktelser, danne grunnlag for sammenligning, bidra til hukommelse, læring, og utvikling, og skape et bedre arbeidsmiljø (Carson et al., 2015). Det finnes ingen korrekt måte på hvordan foretakene skal rapportere om samfunnsansvar. Selve utformingen og designet av samfunnsansvarsrapporten er opp til foretaket, så lenge innholdet stemmer overens med rapporteringskravet rskl. § 3-3c.

Er vår definisjon av samfunnsansvarsrapportering i samsvar med lovens tolkning av begrepet? Begge tolkningene gir uttrykk for at samfunnsansvarsrapportering skal bidra til økt åpenhet og bevisstgjøre foretakets ansvar ovenfor samfunnet. I henhold til Carson et al. (2015) dekker en samfunnsansvarsrapport både finansielle og ikke-finansielle resultater, mens rskl. § 3-3c er utformet slik at den dekker de ikke-finansielle resultatene. Dette gjelder opplysninger om miljømessige og sosiale forhold (Meld. St. 10 (2008-2009); Prop. 48 L (2012-2013)). Begge tolker samfunnsansvar til å dekke det miljø og sosiale forhold, men loven konkretiserer det videre

til å dekke fire områder: menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon. I tillegg legger begge tolkningene vekt på at det skal være fokus på hvordan foretak kan sikre et mer bærekraftig samfunn (Prop. 48 L (2012-2013), 2013).

3.9 Kan offentlige reguleringer være en pådriver for samfunnsansvar?

Hvis samfunnsansvarsrapportering skal være basert på frivillighet, vil foretakets eiere være dem som bestemmer om det skal være hensiktsmessig å rapportere om de ikke-finansielle resultatene. I følge definisjonsgrunnlaget for denne studien er samfunnsansvar blant annet bygget på ansvarlighet. Gjennom begrepsutviklingen av samfunnsansvar kom det frem dem som mente at foretak ikke var et individ og dermed ikke ansvarlig, og dem som mente at foretak kan ikke bare tenke profitt (Carroll, 1991; Friedman, 1970). Bidragsyterne hadde ulike holdninger knyttet til begrepet, noe eiere i dag også har. Å drive med samfunnsansvar krever at man som person oppriktig er interessert i fenomenet og ønsker å ta ansvar for sine handlinger. Hvorfor utøve og rapportere om samfunnsansvar hvis man ikke tror at det hjelper? Hypotetisk sett vil en person som kun tenker på profitt trolig ikke bruke tid og kostnad på frivillig samfunnsansvarsrapportering. Her finnes det selvfølgelig unntak, noe vi vil komme tilbake til senere.

En offentlig regulering fører til at foretak er pliktige til å gjøre noe de i utgangspunktet ikke trengte å gjøre; i dette tilfellet å gi en samfunnsansvarsrapportering. Carson et al. (2015) mener offentlige reguleringer kan være en pådriver for samfunnsansvar hvis foretakene får et handlingsrom til å utøve det på. Rskl. § 3-3c har noen klare retningslinjer for hva samfunnsansvarsrapporten skal inneholde, men ikke i hvilken grad og hvordan dette skal gjøres. Foretakene har også mulighet til å stå over rapporteringen, så lenge dette blir nevnt i årsberetningen. I tillegg kan foretakene velge å følge rapportering etter GRI eller Global Compact. Med andre ord gir loven foretakene et stort handlingsrom, og vi tolker den som ganske fleksibel.

4. Metode

I dette kapittelet vil det gjøres rede for de metodevalgene som har blitt tatt underveis for å kunne besvare på problemstillingen best mulig. Valg av forskningsdesign blir begrunnet før oppgavens utvalg blir definert. Videre fokuserer vi på datainnsamlingsmetoden, samt hvordan vi har analysert samfunnsansvarsrapportene. Her blir fem kriterier definert basert på vår forståelse av loven, samt hvordan samfunnsansvarsrapportene er klassifisert ut i fra kriteriene. Deretter blir det lagt vekt på oppgavens troverdighet og gyldighet, og avslutningsvis ta hensyn til etiske vurderinger.

4.1 Bakgrunn for metodevalg

Problemstillingen er utgangspunktet for metodevalget, og er som tidligere nevnt:

Har innføringen av Regnskapsloven § 3-3c ført til økt kvalitet på samfunnsansvarsrapporteringen?

Generelt kan man velge mellom to typer metoder for å utføre forskning: kvantitativ eller kvalitativ. Kvantitativ metode vil si forskning som kan karakteriseres ved tall og som man kan måle empirisk. Kvalitativ metode er forskning basert på å tolke data og deretter beskrive de funnene man har observert. Metodevalget skal kunne belyse problemstillingen (Jacobsen, 2003; Zikmund, Babin, Carr, & Griffin, 2010). I utgangspunktet kan man velge mellom tre ulike forskningsdesign. Når man skal velge design avhenger det av forskningsprosjektets formål og problemets karakter. Det skilles mellom eksplorativt, deskriptivt og kausalt design. Eksplorativt design benyttes når man har en uklar problemstilling. Da har man en utforskende studie som kan gi oss bedre forståelse om den uklare problemstillingen. Når man har et deskriptivt design er formålet å kartlegge en eller flere variabler og forholdet mellom dem. Kausalt design er hvis man ønsker å undersøke effekten av en eller flere uavhengige variabler på en avhengig variabel (Sekaran & Bougie, 2013).

Problemstillingen tar utgangspunktet i lovens krav til hva en samfunnsansvarsrapport skal inneholde, samt om innføringen av rapporteringsplikten har ført til at foretakene enten har startet eller endret samfunnsansvarsrapporteringen. Med endret mener vi om det er forskjell på

kvaliteten innholdsmessig. Siden loven gir rom for tolkning, vil det blir utført en kvalitativ analyse av foretakenes samfunnsansvarsrapporter for tre regnskapsår. Her vil det blir undersøkt for en rekke dimensjoner. Problemstillingen kategoriseres som utforskende (eksplorativ), fordi man prøver å få en bedre forståelse av omfanget av en samfunnsansvarsrapportering. Studien er basert på sekundærdata, som vil si informasjon samlet inn av andre for et annet formål (Sekaran & Bougie, 2013).

4.1.1 Kvalitativ metode

For å svare på problemstillingen er det mest hensiktsmessig å benytte en kvalitativ tilnærming. Ved denne metoden er det mulig å gi resultatet en mer sammenheng og helhet, og samtidig prøve formidle en forståelse for resultatet. Hvis det kommer frem noe særegent ved analysen, vil man også få formidlet dette (Dalland, 2011). Formålet er å analysere samfunnsansvarsrapportene ut i fra fem kriterier loven stiller krav til, samt en rekke andre dimensjoner som kan bidra til å se om det er blitt en kvalitetsmessig endring.

Det er flere deler ved problemstillingen som er ikke er hensiktsmessig å klassifisere ved kvantitativ metode, for eksempel menneskerettigheter eller korrupsjon. Ved kvantitativ metode undersøker man mer i bredden for å få frem det som er representativt for alle (Zikmund et al., 2010). Dimensjonene vil bli analysert på et dypere nivå, slik at man kan få en bedre forståelse av rapporteringen.

Oppgaven er utført som et komparativt casestudie, der vi ved hjelp av dokumentanalyse har hentet de empiriske funnene. Det empiriske vil bli diskutert i samsvar med forventninger og teori presentert tidligere i oppgaven. Målet er å gi en best mulig forståelse av problemstillingen, samt sette fokus på aktualiteten ved temaet. Problemstillingen er utforskende og blir derfor kategorisert som eksplorativ. Det finnes mye teorier knyttet til temaet samfunnsansvar, men ikke i like stor grad knyttet til problemstillingen. Dette er i sammenheng med at rapporteringsplikten er relativ ny.

På samme måte som alle metoder har også en kvalitativ metode svakheter og begrensinger. I følge Zikmund et al. (2010) vil den som observerer automatisk kunne påvirke resultatet med sine egne subjektive meninger. Utfordringen er å være mest mulig objektiv, siden man ikke ønsker at

resultatet skal bli feil. Dette er relevant for denne oppgave, siden man har foretatt en analyse av samfunnsansvarsrapportene. Det kan da være lett å bli påvirket av det foretakene skriver om, og dermed ende opp med å analysere det på en subjektiv måte. Ved å holde oss til de punktene som på forhånd av analysen ble lagd, har det gjort det mulig å holde seg mest mulig objektiv og ikke gå utenom disse for å synse og mene.

En annen begrensning ved kvalitativ metode er at det er ressurs- og tidkrevende. Det er derfor vanlig at man forholder seg til få analyseenheter (Jacobsen, 2003). Denne oppgaven kunne dratt fordel ved å analysere enda flere enheter, da validiteten på funnene ville økt. Fordi det er en tidkrevende metode, så har vi sett oss nødt til å ta en avgrensning på ti enheter for å kunne fullføre oppgaven innen den tidsfristen som er gitt. En tredje begrensning er at det ofte er vanskelig å generalisere ved kvalitativ metode. Ettersom man undersøker såpass få analyseenheter, vil det ikke nødvendigvis være det som er representativt for alle (Dalland, 2011). Dette gjelder også for denne oppgaven, da utvalget er lite. Videre refleksjon ved dette området presenteres i punkt 6.2.

4.2.2 Komparativt casestudie

Denne studien er avgrenset til ti foretak som undersøkelsesobjekt eller et såkalt case. Zikmund et al. (2010) definerer casestudie som den dokumenterte historien til en bestemt person, gruppe, organisasjon, eller hendelse. Casestudier blir ofte brukt når man skal undersøke et bestemt tema og én enkelt enhet (p. 140). Basert på denne definisjonen vil foretakene bli undersøkt i forhold til temaet rapportering av samfunnsansvar. Ettersom foretakene kommer fra ulike bransjer vil det å kategorisere alt under ett case være i strid med definisjonen, selv om vi undersøker dem under samme tema. Det er derfor aktuelt å benytte komparativt casestudie i denne oppgaven.

Forskjellen fra et enkelt casestudie er at man ved komparativt casestudie ønsker å undersøke en teori eller hypotese, og deretter velger caser som er passende for forskningen (Jacobsen, 2003).

Ved dette komparative casestudiet er casene relativt like, det vil si at casene er like hverandre langs en eller flere dimensjoner (Jacobsen, 2003). Alle foretak har pålagt de samme kravene til rapportering, men de har gjerne ikke samme forutsetningene for å innfri dem. Dette kan for eksempel være forutsetninger som foretakets størrelse, bransje eller hvor foretaket opererer. Rapporteringskravet krever at det skal rapporteres for visse krav, men ikke hvordan foretakene

skal utforme samfunnsansvarsrapporten. Dermed er det mulig å sammenligne samfunnsansvarsrapportene med hverandre.

4.2 Utvalg

Studien fokuserer på rapporteringskravet rskl. § 3-3c for store foretak. Populasjonen er dermed store foretak etter rskl. § 1-5, samt finansforetak, som definert tidligere i oppgaven. Ofte vil det være ressurs- og tidskrevende å se på en hel populasjon. Alternativet er dermed å velge ut representative enheter fra populasjonen (Zikmund et al., 2010). For å finne vårt utvalg tok vi utgangspunkt i en oversikt over de 500 største foretakene i Norge publisert av Dagens Næringsliv (DN500, 2014). Selv om oversikten er fra 2014 vil ikke dette ha vesentlig betydning for denne oppgaven hvis rekkefølgen på foretakene ser annerledes ut i dag, fordi foretakene fortsatt vil være kvalifiserte for rskl. § 3-3c. Tabell 1 viser en oversikt over utvalget, hvor deres driftsinntekt for 2014 er tatt med, antall ansatte ved samme årstall, hvilken bransje de tilhører og hvor mange land de opererer i.

Tabell 1 Foretakene som danner oppgavens utvalg

	Driftsinntekter 2014 (oppgitt i MNOK)	Antall ansatte i 2014	Bransje	Opererer i antall land	Viktige innsatsfaktorer
DNB	49 363	12 064	Finans	19	Kapital
AF	9 935	2 297	Entreprenør og industri	4	Råmateriale
Gruppen					
Moelven	8 828	3 326	Treindustri	6	Tømmer
Grieg Seafood	2 665	657	Fiskeoppdrett	3	Laks
Orkla	29 599	12 921	Dagligvare og merkevare	10	Råvarer
Hafslund	12 400	1 287	Kraft	3	Strøm
BN Bank	647	120	Finans	Norge	Kapital
Gyldendal	1950	967	Bok og forlag	Norge, andre ikke oppgitt	Bøker
DNO	3 879*	1 107	Olje og gass	7	Olje
Scana**	1 474	817	Stålindustri	8	Metaller

* 452 USD gjort om til NOK ved dagens valuta

** Scana endret navn til Incus Investor 27.04.16 (Byberg, 2016).

Tabellen viser at foretakene er av ulik størrelse og befinner seg i forskjellige bransjer. DNB og Orkla skiller seg klart ut med både høyest driftsinntekt og antall ansatte. De fleste foretakene opererer i flere land, utenom BN Bank og Gyldendal som kun opererer i Norge. Det varierer veldig hvor mange land de opererer i, alt fra DnB som er i 19 land og Grieg Seafood som er i tre. I tabellen er det listet opp de viktigste innsatsfaktorene til foretakene. En felles innsatsfaktor som ikke er oppført i tabell 1 er arbeidskraft.

Målet var å finne fem foretak med gode og fem foretak med mindre gode samfunnsansvarsrapporter for regnskapsåret 2014. Dette ble utført ved å undersøke samfunnsansvarsrapportene for en rekke dimensjoner som blant annet antall sider, overskrifter, tabeller og om de fem kriteriene: policy, relevans, mål og indikatorer, åpenhet og interessentdialog, var representert. Disse kriteriene er blitt definert i punkt. 4.4.1, men vil også bli forklart i kapittel 6 ved analyse. Her var det kun samfunnsansvarsrapporten for 2014 som ble analysert, og ved dette tidspunktet visste vi ikke når foretakene startet sin samfunnsansvarsrapportering. Tabell 2 viser hvilke foretak som hadde god eller mindre god samfunnsansvarsrapport i 2014.

Tabell 2 Utvalgets samfunnsansvarsrapport i 2014

God samfunnsansvarsrapport i 2014	Mindre god samfunnsansvarsrapport i 2014
DNB	Hafslund
AF Gruppen	BN Bank
Moelven	Gyldendal
Grieg Seafood	DNO
Orkla	Scana

I henhold til rskl. § 3-1 første ledd annet punktum skal foretak levere årsberetningen senest innen seks måneder etter regnskapsårets slutt. Det betyr at samfunnsansvarsrapporten for vårt utvalg ikke trenger å være ferdig før 30.juni 2016. Ettersom ikke alle foretakene i utvalget har levert en samfunnsansvarsrapport for 2015 ble vi nødt til å forholde oss til samfunnsansvarsrapporten for 2014 som siste utgave for at analysen skulle bli mest mulig rettfærdig. Samfunnsansvarsrapportene vi har undersøkt er dermed for regnskapsårene 2012, 2013 og 2014, hvor 2013 var det første året hvor loven ble iverksatt.

4.3 Datainnsamling

Siden problemstillingen tar utgangspunktet i foretakets samfunnsansvarsrapporter vil dokumentanalyse være den aktuelle datainnsamlingsmetoden for denne oppgaven. I følge Thagaard (2009) har analyse av dokumenter vært mye brukt i kvalitativ forskning. Det som skiller seg fra andre metodeteknikker er at man ved dokumentanalyse bruker sekundærdata, det vil si dokumenter som er skrevet for et annet formål (Jacobsen, 2003). Vanlige utfordringer knyttet til sekundærdata er utdatert informasjon, mangel på informasjon som vil bekrefte dataens nøyaktighet, og variasjon i hvordan man definerer ulike begreper. Forskeren må spørre seg selv om informasjonen fra sekundærdata er vesentlig for problemstillingen (Zikmund et al., 2010). Samfunnsansvarsrapportene vi undersøker har foretakene skrevet selv, både som en plikt og for å informere andre om hva som har skjedd i løpet av året.

Dokumentene er foretakets samfunnsansvarsrapporter for regnskapsårene 2012, 2013 og 2014. Ved bruk av ordet samfunnsansvarsrapport mener vi den delen i årsberetningen som omhandler samfunnsansvar, eller foretakets eget dokument for samfunnsansvar. Samfunnsansvarsrapportene er offentlige, tilgjengelige dokumenter man kan finne på foretakets hjemmeside og det kreves ingen tillatelse for å undersøke disse.

Svakheten ved å kun bruke dokumentanalyse som metode, er at det er vanskeligere å få et helhetlig bilde av det vi ønsker å finne ut av i forhold til problemstillingen. Ved bruk av flere metoder kan man få svar fra flere innfallsvinkler og de kan kompensere for hverandre der det eventuelt finnes svakheter (Sekaran & Bougie, 2013). I vårt tilfelle vil dokumentanalyse uansett være den metoden som er mest relevant for oss å bruke, ettersom vi ønsker å evaluere hvordan foretakene har utformet sine samfunnsansvarsrapporter. Andre datainnsamlingsmetoder som kunne ha vært relevant ved denne type studie, er intervju av sentrale personer tilknyttet til foretaket.

4.4 Dataanalyse

Arbeidet med analysen er et kontinuerlig arbeid som starter når man inntreffer forskningen og avsluttes ikke før oppgaven er ferdigstilt (Postholm, 2005). Vanligvis vil analysen som omhandler å få oversikt over dataene komme tidlig i arbeidet, mens selve tolkningen av hva datamaterialet betyr, kommer senere. I tolkningen vil man samtidig prøve å knytte dataene opp

mot det teoretiske grunnlaget. Analyseprosessen innebærer en sammenfatning av dataene og en utvidelse av funnene, når en forsker knytter refleksjoner over dataens meningsinnhold mot det temaet som oppgaven handler om (Dalland, 2011; Thagaard, 2009).

4.4.1 Hvordan kriteriene er definert

Samfunnsansvarsrapportene er hovedsakelig analysert ut i fra fem kriterier tilknyttet loven. For å kunne analysere samfunnsansvarsrapportene ble kriteriene og tilhørende aktiviteter definert. Det er tatt utgangspunkt i lovens krav til hva samfunnsansvarsrapporten skal inneholde. Siden disse kravene er relative åpne for tolkning, er også forarbeiderne tatt med i betraktning. I tillegg ble det hentet inspirasjon fra KPMGs globale undersøkelse *Bærekraft og samfunnsansvar* (KPMG, 2015). Kriteriene policy, relevans, mål og indikatorer, interessentdialog og åpenhet vil bli forklart følgende.

Policy: Et sentralt krav ved loven er at foretak må forklare om sine *retningslinjer, prinsipper, prosedyrer og standarder*. Ordet policy blir brukt for det samme. Det kommer også klart frem at foretaket skal vise hvordan policyen er *integrert* i virksomheten. En samfunnsansvarsrapport skal derfor kunne vise til retningslinjer som er viktige for dem, samt hvordan disse er implementert. For eksempel: ”Konsernet har egne retningslinjer knyttet til miljø, og disse prosedyrene er gjennomført for å få dem implementert i virksomheten.” Hvis foretaket ikke har retningslinjer skal dette i følge loven opplyses.

Relevans: Det neste kriteriet er knyttet sammen til lovens krav om *forretningsstrategi og forventning til arbeidet fremover*. Forretningsstrategi bygger på at foretak vil ha størst mulig utbytte av arbeidet med samfunnsansvar, hvis det henger naturlig sammen med deres kjernekompetanse. Vår tolkning er at foretak må rapportere om det er som vesentlig for dem. For eksempel: et foretak som arbeider med naturressurser, vil miljøpåvirkning være et relevant område å ta hensyn til.

Vi tolker det slik at forventning til arbeidet fremover henger sammen med forretningsstrategi. Samfunnet er stadig i endring, og enkelte faktorer vil ha større påvirkning enn andre. En god samfunnsansvarsrapporten vil kunne vise hvordan foretaket tilpasser seg endringer i samfunnet.

For eksempel: hvilken innvirkning har et fall i oljeprisen hatt på foretaket som jobber i tilhørende bransje.

Mål og indikatorer: I henhold til loven skal foretaket gi en *vurdering av resultatene som er oppnådd*. Dette bygger på at foretaket først og fremst må fortelle hva de har oppnådd det aktuelle året, og deretter gi en evaluering. For å kunne evaluere oppnådde resultater må foretaket ha et utgangspunkt. Vi mener at tidsbestemte og målbare ambisjoner er vesentlig her. Å ha et konkret mål å jobbe mot vil gjøre foretaket mer forpliktet til å jobbe med samfunnsansvar. Eksempler på ambisjoner som er tidsbestemte og samtidig målbare er: ”innen 2018 vil vi redusere karbonutslipp med 10%”, eller ”i 2016 skal alle ansatte gjennomføre et sikkerhetskurs.”

Interessentdialog: Det sentrale ved samfunnsansvar er at det er vanskelig å skape en endring alene som foretak uten noe form for samarbeid med andre. Loven sier at foretaket skal forklare sitt *forhold til sine interessenter* og hvordan samfunnsansvaret er knyttet til dem. Dette innebærer at foretak må identifisere sine nøkkelinteressenter, som er foretakets mest sentrale interessenter. Dette kan for eksempel være kunder, leverandører, eiere, myndigheter og samfunn.

Det legges også vekt på at foretak må ta hensyn til sine interessenter. For å vise hensyn vil det da være naturlig at de forventningene interessentene har til foretaket også kommer frem i samfunnsansvarsrapporten.

Åpenhet: I følge loven skal samfunnsansvarsrapporten vise hvordan *den daglige driften* i foretaket er. Når man rapporterer om samfunnsansvar ønsker man å fremstå som troverdig, og det vil i denne sammenheng innebære at man både kan vise til sine positive resultater og sterke sider, men også til utfordringer eller hindringer. Samtidig ved å nevne sine utfordringer vil det også være vesentlig at foretaket prøver å vise hvordan de ønsker å håndtere situasjonen. Det trenger nødvendigvis ikke å være de beste løsningene, men en fin måte for dem å vise hvordan de håndterer utfordringer.

I tillegg til disse kriteriene er samfunnsansvarsrapportene analysert ut i fra en rekke dimensjoner for å gi oppgaven mer helhet. Dette er dimensjoner som lengden på samfunnsansvarsrapporten, hvor man kan finne den, om foretakene rapporterte før rskl. § 3-3c ble innført, og så videre.

4.4.2 Hvordan samfunnsansvarsrapportene er klassifisert ut i fra kriteriene

Kriteriene ble rangert på en skala fra 1 til 3, for å se i hvilken grad foretakene oppfyller loven. Karakterskalaen har følgende betydning:

Karakter 1: Ingen opplysninger gitt

Karakter 2: Foretaket tilfredsstillter til en viss grad

Karakter 3: Foretaket tilfredsstillter i høy grad

Karakterene skal bidra til å vise hvordan foretaket i gjennomsnittet har gjort det i sin samfunnsansvarsrapportering. Det blir et gjennomsnitt, fordi analysen ikke går spesifikt inn på hvert område ved hvert kriterium, men heller som en helhet ved en annen dimensjon. Det betyr at foretakene kan gjøre det bra på et eller flere områder, og dårligere på andre.

Tolkningen vår av loven er at karakter 3 skal tilsvare oppfyllelse av loven ved tre eller alle områder og samtidig at rapporteringen er på detaljnivå. For eksempel ved policy bør foretak opplyse at de har egne retningslinjer, samt vise hvordan dette er implementert i virksomheten. I følge Robbestad et al. (2014) kan det være hensiktsmessig at foretakene tilpasser seg til lovens nye krav over tid, fordi man ønsker at foretakene skal være åpne om det faktiske arbeidet med samfunnsansvar, og ikke bare rapportere for rapporterings skyld.

Får foretak karakter 2 tilsvarer dette at samfunnsansvarsrapporten inneholder akkurat det som er nødvendig ved to eller færre områder, og at det samtidig er et forbedringspotensialet. Ved policy ville denne karakteren tilsvart at foretak kun opplyser at de har egne retningslinjer, uten å vise hvordan det er implementert i virksomheten. Foretakene som ikke har egne retningslinjer, men som opplyser dette vil også få denne karakteren, da dette er i samsvar med loven.

4.5 Metodisk kvalitet

En viktig del av forskningen er å se om metoden vi bruker faktisk måler det som er intensjonen med problemstillingen. For å oppnå troverdighet må helheten av forskningen evalueres. Det holder ikke bare å begrunne forskningsvalgene man tar, man må også evaluere kvaliteten på datamaterialet, metoden(e) man bruker for å samle inn data på og hvordan man kommer frem til

resultatet (Zikmund et al., 2010). I følge Dalland (2011) blir det stilt to krav: hvor pålitelig dataen er innsamlet, og hvilken relevans dataene har for problemstillingen. Med andre ord må vi undersøke for reliabilitet og validitet.

4.5.1 Reliabilitet

Reliabilitet er vurderingen av forskningens troverdighet og pålitelighet. I utgangspunktet er begrepet knyttet til spørsmålet om en annen forsker vil få samme resultat hvis de samme metodene blir anvendt. Ved kvalitativ metode vil det imidlertid ikke alltid vil være mulig for forskeren å opptre helt likt i relativt like situasjoner. Man må se på selve konteksten rundt datainnsamlingen, og hvordan forskningsprosessen har utviklet seg (Thagaard, 2009). I vårt tilfelle vil våre tolkninger kunne være forskjellig fra andre forskere som eventuelt ønsker å gjennomføre lignende studie senere.

Dalland (2011) presiserer at datamaterialet må være samlet inn slik at de er pålitelige, det vil si at leddene i forskningsprosessen er fri for unøyaktigheter. En mulig feilkilde ved dokumentundersøkelse og observasjon er å finne passende ord som beskriver det vi har sett. Hvordan man formulerer seg vil ha betydning for resultatet og kvaliteten på oppgaven. I tillegg vil det å være mest mulig objektiv være vesentlig i denne prosessen.

4.5.2 Validitet

Validitet omhandler gyldigheten av tolkningene forskeren kommer frem til. Formålet med validitet er å se om resultatet av forskningen representerer virkeligheten som blir studert (Thagaard, 2009). Et grunnleggende krav til data er at de er relevante for problemstillingen. Det betyr at det er viktig med et grundig forarbeid for å kunne finne de riktige kildene, og at man stiller seg kritisk til hvilke kilder man har funnet (Dalland, 2011; Jacobsen, 2003). Man skiller mellom intern og ekstern validitet, hvor intern validitet er knyttet til om det er samsvar mellom forskernes observasjoner og det teoretiske grunnlaget, mens ekstern validitet er knyttet til begrepet overførbarhet (Thagaard, 2009).

For å teste gyldigheten må funnene valideres. Intern validitet kan blant annet testes på to måter; ved å kontrollere resultatene med andres undersøkelser eller ved å foreta en kritisk gjennomgang av egne resultater. Når man kontrollerer resultatene med andre undersøkelser, sammenligner man konklusjonene for å se om det er likheter eller forskjeller. Hvis konklusjonene sammenfaller vil dette styrke validiteten. Validiteten vil bli ytterligere styrket hvis andre forskere kommer fram til samme konklusjon, men ved bruk av andre metoder. Man kan også gjennomføre en kritisk gjennomgang av egne resultater, det vil si vurdere om man har fått tak i kildene på riktig vis, om kildene gir den riktige informasjonen og hvor i prosessen man har samlet dette inn (Jacobsen, 2003).

Overførbarhet vil si i hvilken grad forskningens resultater kan overføres til andre sammenhenger (Thagaard, 2009). Når man bruker kvalitativ metode vil det ikke være mulig å utforme statistiske utregninger i den grad at det er representativt for populasjonen. Denne metoden er fin å bruke når man ønsker å svare på spørsmål som er sammensatt av flere komponenter, men vanskelig hvis målet er å generalisere data. Jo høyere ekstern validitet man har, jo mer gjenspeiler resultatet realiteten (Zikmund et al., 2010). Det er vanskelig å si noe om vårt resultat vil gjenspeile populasjonen, siden vi analyserer et fåtall enheter, og fokuserer mer på å beskrive det vi ser i dybden, enn å gå i bredden.

Thagaard (2009) sier at man kan styrke forskningens validitet ved å være åpen. Åpenhet innebærer at forskeren redegjør for grunnlaget til sine resultater. Tolkningen vil kunne varieres fra person til person, og det vil derfor være essensielt at forskerens tolkning blir tydelig forklart, slik at leseren forstår resultatet. I tillegg er overførbarhet knyttet til spørsmålet om leserne som er kjent med temaet i problemstillingen, også vil kunne forstå vårt resultat (Thagaard, 2009).

4.6 Ethiske vurderinger

Å ivareta etiske hensyn er et fokus man bør ha under hele forskningsprosessen. Da vi ikke har behandlet personopplysninger, har vi ikke hatt meldeplikt til personvernombudet. Selv om vi ikke har plikt til å melde inn noe, eller personer å ta hensyn til, har vi likevel etiske hensyn vi må ta. Det finnes generelle forskningsetiske retningslinjer man bør følge (DNFK, 2014). Fire prinsipper man bør etterstrebe er respekt, gode konsekvenser, rettferdighet og integritet. Vi har måtte vist

respekt til de personene og de foretakene som på en eller annen måte har vært en del av denne forskningsprosessen. Som forskere har vi måtte etterstrebe at aktivitetene vi har utført har gode konsekvenser, og at det dersom skulle oppstå en uheldig konsekvens, at denne da er akseptabel. Det har vært viktig for oss at studien skulle være rettferdig og mest mulig objektivt. Helt til slutt har vi som forskere en plikt til å følge de normer som er å opptre ansvarlig, åpen og ærlig ovenfor våre veiledere, ovenfor hverandre som forskere og for offentligheten.

5. Analyse og diskusjon

Dette kapittelet bygger på de empiriske funnene knyttet til samfunnsansvarsrapportene og analysen av dem. Hver dimensjon av analysen vil bli presentert hver for seg, med tilhørende figurer. Analysen er lagt opp på den måten at den skal kunne gi svar på problemstillingen, som er: "Har innføringen av regnskapsloven § 3-3c ført til økt kvalitet på samfunnsansvarsrapporteringen?".

5.1 Rapporterte foretakene før lovkravet ble innført?

Etter at lovkravet rskl. § 3-3c ble innført har foretak vært pliktige til å lage en samfunnsansvarsrapport fra og med regnskapsåret 2013. Det betyr at foretak som har valgt å rapportere om samfunnsansvar før dette har gjort det frivillig. Her er det viktig å skille mellom det å utøve samfunnsansvar og selve rapporteringen. Hvis et foretak ikke rapporterte i 2012, er det fortsatt en sannsynlighet at foretaket utøvde samfunnsansvar. Vi ville se om foretakene hadde en samfunnsansvarsrapport for regnskapsårene 2012, 2013 og 2014. Her er det ikke tatt hensyn til andre lovkrav som omfatter deler av samfunnsansvaret, henholdsvis likestilling, diskriminering, arbeidsmiljø og ytre miljø etter rskl. § 3-3a, ettersom dette studien baserer seg på rskl. § 3-3c.

Tabell 3 Rapportering før og etter lovkravet

	2012	2013	2014	Kvaliteten på rapporten i 2014
DNB	x	x	x	God
AF Gruppen	x	x	x	God
Moelven	x	x	x	God
Grieg Seafood	x	x	x	God
Orkla	x	x	x	God
Hafslund	x	x	x	Mindre god
BN Bank	-	x	x	Mindre god
Gyldendal	-	x	x	Mindre god
DNO	-	x	x	Mindre god
Scana	-	x	x	Mindre god

I utvalget var det seks foretak som rapporterte om samfunnsansvar i 2012, mens de resterende foretakene startet rapporteringen etter at lovkravet ble innført. En mulig årsak til at det er noen foretak som ikke rapporterte om samfunnsansvar i 2012, er kostnader forbundet med å lage

samfunnsansvarsrapporten. Hvis det i utgangspunktet er økonomiske og administrative konsekvenser med å arbeide med samfunnsansvar, er det ikke sikkert at foretakene ønsket å øke kostnadene ved å lage en samfunnsansvarsrapport (Prop. 48 L (2012-2013)). En annen mulighet er mangel på tid og ressurser som kreves for å lage samfunnsansvarsrapporten. Størrelsen på foretaket og antall ansatte kan være mulige faktorer her.

I henhold til loven har foretakene fortsatt mulighet til å stå over rapporteringen, så lenge dette blir opplyst i årsberetningen. Siden dette er en mulighet, ser vi på det som positivt at BN Bank, Gyldendal, DNO og Scana har valgt å lage en samfunnsansvarsrapport for regnskapsårene 2013 og 2014.

5.2 Hvor kan man finne samfunnsansvarsrapporten?

I henhold til rskl. § 3-3c kan foretak velge å inkludere samfunnsansvarsrapporten i årsberetningen eller lage et eget offentlig tilgjengelig dokument. Når ordet samfunnsansvarsrapport blir brukt vil dette gjelde den delen i årsberetningen som omhandler samfunnsansvar, eller foretakets eget dokument om samfunnsansvar.

Tabell 4 Hvor man kan finne samfunnsansvarsrapporten

	Årsberetning	Eget dokument
DNB		x
AF Gruppen	x	
Moelven	x	
Grieg Seafood	x	x
Orkla	x	x
Hafslund	x	
BN Bank	x	
Gyldendal	x	
DNO		x
Scana	x	

Tabell 4 viser hvordan foretakene i utvalget har valgt å presentere samfunnsansvarsrapporten. Dette gjelder ved alle regnskapsårene foretakene rapporterer om samfunnsansvar. Sammenlagt ser vi at de fleste foretak velger å inkludere samfunnsansvarsrapporten i årsberetningen, mens fire velger å ha en eget offentlig dokument. Blant de fire som velger å ha et eget dokument er tre av dem i kategorien med gode samfunnsansvarsrapporter. Grieg Seafood har i utgangspunktet

samfunnsansvarsrapporten i årsberetningen, men valgt å skille den ut som et eget dokument i tillegg. For leseren er dette en enkel måte å finne samfunnsansvarsrapporten på, selv om den kom tydelig fram i årsberetningen. Orkla har en generell samfunnsansvarsrapport knyttet til lovens krav i årsberetningen, og en egen bærekraftsrapport som et eget dokument. Denne omhandler viktige temaer innenfor bærekraft knyttet til foretakets verdikjede. Det kommer også klart frem at flesteparten av de mindre gode samfunnsansvarsrapportene velger å inkludere det i årsberetningen.

Det er ikke noe rett eller galt når det kommer til plassering av samfunnsansvarsrapporten. Det kan være forskjellige grunner til at foretakene velger ulikt; en av dem kan være hvor stor samfunnsansvarsrapporten er. Den videre analysen tar for seg samfunnsansvarsrapportens størrelse i form av antall sider.

Tabell 5 Antall sider på samfunnsansvarsrapporten

	2012	2013	2014
DNB	43	33	39
AF Gruppen	11	12	12
Moelven	1	12	8
Grieg Seafood	1	18	18
Orkla	50	63 + 10	54 + 10
Hafslund	5	4	4
BN Bank	-	3	3
Gyldendal	-	3	4
DNO	-	2	2
Scana	-	5	5

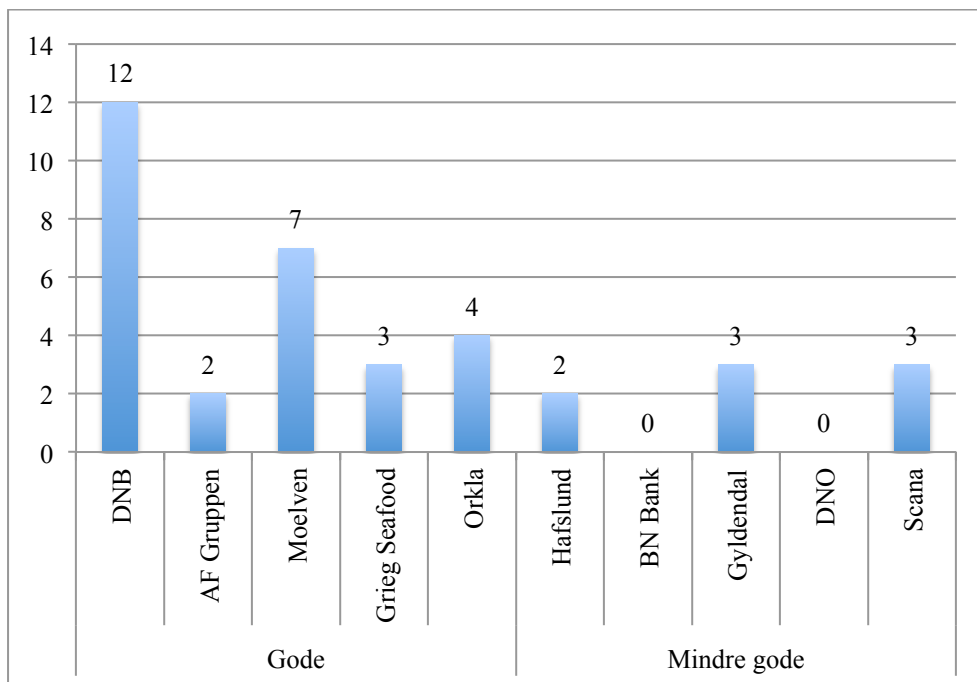
Tabell 5 viser at det er en klar forskjell på antall sider blant de gode og mindre gode samfunnsansvarsrapportene; de gode har et betraktelig høyere antall sider. Å ha flest mulig sider er ikke et mål i seg selv, men kan vise hvordan foretakene velger å løse rapporteringen på. Her vil det være mulig å trekke frem hvordan samfunnsansvarsrapportene er utformet. Figurer, tabeller, skriftstørrelse og bilder kan være med på å skape en større samfunnsansvarsrapport. I følge Ditlev-Simonsen (2014b) kan samfunnsansvarsrapporter med et høyt antall sider være med på å ”avskrekke” lesere. Et mindretall har mulighet til å lese alt i samfunnsansvarsrapporten og samtidig sette seg inn i hva foretaket faktisk gjør innen samfunnsansvar. Det er lett å dra

konklusjonen om at foretak som skriver mye om sitt samfunnsansvar ved ulike områder, også har gjort mye ved områdene. Dette trenger nødvendigvis ikke å stemme med utvalget i denne studien.

Det gjennomgående for dem alle er at størrelsen er stabil gjennom årene, med unntak av Moelven og Grieg Seafood. Begge har gått fra én side i 2012, hvor Moelven har økt til henholdsvis 12 og 8 sider i 2013 og 2014, og Grieg Seafood har økt til 18 sider ved begge årene. Det er tydelig at rapporteringsplikten har ført til at Moelven og Grieg Seafood har endret sin samfunnsansvarsrapportering. For DNB, AF Gruppen, Orkla og Hafslund er størrelsen på samfunnsansvarsrapporten relativ lik både før og etter rapporteringsplikten. Det tyder på at rapporteringsplikten ikke har påvirket dem i like stor grad basert på størrelsen. Foreløpig er det ikke tatt hensyn til selve innholdet i samfunnsansvarsrapportene.

5.3 Er foretakene knyttet til noen initiativer eller standarder?

Det kan være nyttig å støtte initiativer eller standarder knyttet til samfunnsansvar. Som tidligere nevnt er det opp til foretaket selv å bestemme om de ønsker å knytte seg til slike verktøy, og ingen plikt i henhold til loven. Før man ser på innholdet i samfunnsansvarsrapportene er det aktuelt å undersøke om foretakene i utvalget har støttet seg til ulike initiativer eller standarder. Foretakenes hjemmesider, årsberetninger og samfunnsansvarsrapporter er gjennomgått for å kunne svare på spørsmålet.

Figur 4 Antall initiativer eller standarder foretakene har støttet seg til

De fleste foretakene støtter seg til to eller flere initiativer, med unntak av BN Bank og DNO. Verken på deres hjemmesider, samfunnsansvarsrapporter eller årsberetninger var det mulig å finne tilhørighet til verktøy av noe slag. DNB og Moelven skiller seg ut med tilknytning henholdsvis til tolv og syv initiativer. Moelven hadde i tillegg en rekke godkjente sertifiseringer som ikke er tatt mer her. Hos enkelte foretak var det vanskelig å finne et konkret antall initiativer de støttet seg til, da initiativene ikke var samlet på et sted. Likevel ble de mest sentrale tatt med, og figuren viser derfor er realistisk bilde i hvilken grad foretakene støtter seg til ulike verktøy.

5.3.1 GRI og Global Compact

I henhold til loven er foretak som rapporterer etter GRI eller Global Compact fritatt kravene etter rskl. § 3-3 første ledd. Det betyr likevel ikke at disse foretakene kan unnlate å rapportere. Både GRI og Global Compact har retningslinjer foretakene oppfordres til å følge. I utvalget er det DNB, Grieg Seafood og Orkla som rapporterer etter GRI. Både DNB og Orkla rapporterte allerede i 2012 etter denne standarden, mens Grieg Seafood startet først i 2013. Det som er vesentlig ved GRI er at foretakene blir i større grad pliktet til å rapportere i henhold til det som er konkret ved deres virksomhet og bransje. DNB rapporterer mye om økonomi og korrupsjon,

Grieg Seafood om fiskeoppdrett og Orkla om helse og ernæring. Med andre ord, det kommer tydelig frem i samfunnsansvarsrapportene hvilken bransje de tilhører.

DNB og Orkla, sammen med AF Gruppen, er også tilhengere av Global Compact. I samfunnsansvarsrapportene kommer det frem en viktig detalj som sier noe om forskjellen mellom GRI og Global Compact. Ved Global Compact uttrykker foretakene at de *støtter* initiativets ti prinsipper, mens ved GRI uttrykker foretakene at de *rapporterer* i henhold til initiativet. Eksempelet under er tatt fra DNB:

DNB viderefører sin støtte til FNs Global Compact og initiativets ti grunnleggende prinsipper, som gjelder menneskerettigheter, arbeidslivsstandarder, miljø og anti-korrupsjon (DNB, 2014, p. 3).

Rapporteringen i denne samfunnsansvarsrapporten baserer seg på retningslinjene fra Global Reporting Initiative (GRI) (DNB, 2014, p. 2).

Selv om begge initiativene er viktige bidrag i arbeidet med samfunnsansvar er GRI trolig mer spesifikk ved selve samfunnsansvarsrapporteringen.

Før vi ser på innholdet i samfunnsansvarsrapportene ser man at foretakene som rapporterer etter GRI også har de største samfunnsansvarsrapportene ut i fra antall sider. Man kan kanskje tenke at flest mulig sider betyr best mulig rapportering, uten at dette nødvendigvis stemmer. Tidligere ble det nevnt at mange sider kan være med på å ”avskrekke” leseren. Det finnes studier som viser at foretak med mest rapportering ofte er dem som i realiteten er minst samfunnsansvarlig, hvor pådriveren for rapportering etter GRI er merkevarebeskyttelse og omdømmestyring. Foretak som blir kritisert for deres uansvarlighet har ofte et behov for å rapportere om det gode foretaket gjør innen samfunnsansvar (Brown, de Jong, & Levy, 2009; Ditlev-Simonsen, 2014a).

5.3.2 ISO-standardene

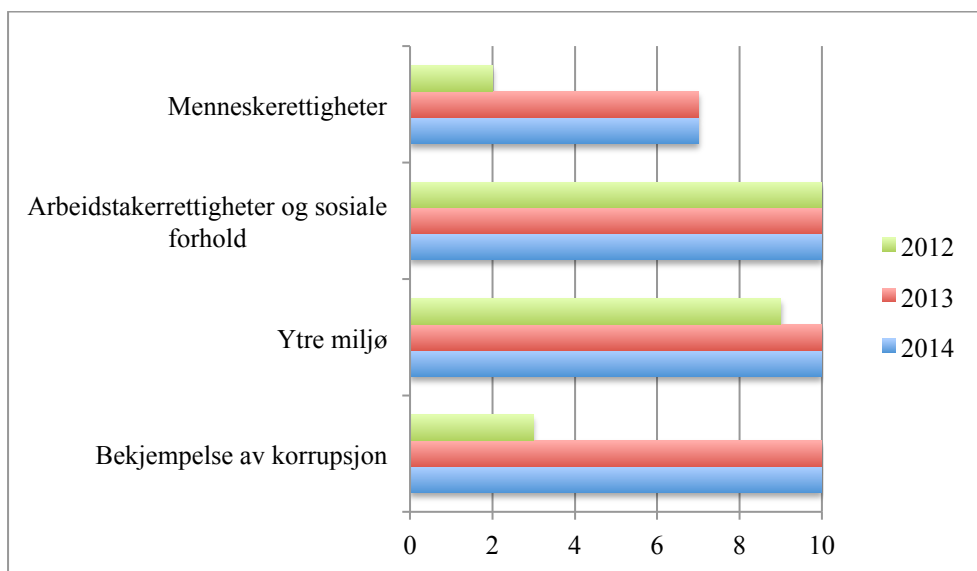
Fem foretak i utvalget (DNB, AF Gruppen, Moelven, Hafslund og Scana) er sertifisert etter ISO 14001 for miljøstyring, mens det er ingen i utvalget som er sertifisert etter samfunnsansvarsveilederen ISO 26000. En mulig årsak til dette er kostnader knyttet det å bli sertifisert (Potoski & Prakash, 2005). Når foretakene fra før av er pålagt av loven til å gi en samfunnsansvarsrapportering og har muligheten til å velge alternativer som ikke krever en egen sertifisering for å bruke, vil det være naturlig å anta at foretak ikke ønsker den ekstra kostnaden.

Spørsmålet blir derfor hvorfor flere foretak velger å sertifisere seg etter ISO 14001, når denne også påfører foretaket en ekstern kostnad.

I følge Christmann og Taylor (2006) er kundepress og legitimitet to motiver for bruk av ISO 14001. Det er likevel spørsmål om standarden har effekt på miljøet. Enkelte studier påstår at ISO 14001 fører til en mer bærekraftig utvikling, mens andre studier ikke fant den samme effekten. King, Lenox og Terlaak (2005) fant ut at foretak med dårlige miljøprestasjoner ofte ønsket å bli sertifisert i håp om å få økt legitimitet. Når sertifiseringen ble godkjent, kunne foretakene slappe mer av og miljøprestasjonene ble dårligere igjen. Effekten blir minimum hvis målet kun er å bli ”godkjent”, med mindre foretaket er genuint opptatt av innholdet i sertifiseringen (Ditlev-Simonsen, 2011). I denne studien vil det være vanskelig å si hva hovedmotivet er for at DNB, AF Gruppen, Moelven, Hafslund og Scana har latt seg sertifisere. Forhåpentligvis ønsker de å skape et mer bærekraftig samfunn.

5.4 Har loven hatt effekt på rapporteringen ved samfunnsansvarets fire områder?

Loven sier at foretak skal gi opplysninger om fire områder knyttet til samfunnsansvar: menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon. For å vise hvordan foretak tar hensyn til disse områdene er det kriterier som må oppfylles: redegjøre for deres policy, forklare hvordan arbeidet er knyttet opp mot deres forretningsstrategier og daglige drift, evaluere oppnådde resultater og vise hensyn til deres interessenter. Siden studien tar for seg de fem kriteriene hver for seg vil det ikke bli en spesifikk analyse innenfor hvert område, de vil falle under kriteriene som helhet. Likevel vil det være hensiktsmessig å se om foretakene har økt rapporteringen på områdene etter innføring av rapporteringsplikten.

Figur 5 Hvor mange foretak inkluderer områdene i samfunnsansvarsrapporten

Figuren viser hvor mange foretak som rapporterte om de ulike områdene i samfunnsansvarsrapportene for regnskapsårene 2012, 2013 og 2014. For de foretakene som ikke hadde en samfunnsansvarsrapport i 2012 ble årsberetningen tatt i betraktning for å se om områdene ble rapportert der. Hvis det var foretak som opplyste at de ikke hadde egen policy knyttet til et eller flere områder ble dette også tatt med, da det er i samsvar med rskl. § 3-3c andre ledd.

5.4.1 Menneskerettigheter

Menneskerettigheter skiller seg ut blant foretakenes samfunnsansvarsrapportering. I 2012 var det kun DNB og Orkla som rapporterte på området, mens i 2013 og 2014 økte rapporteringen til syv foretak. I 2012 er det forståelig at såpass få rapporterte om menneskerettigheter, da dette ikke var pålagt, men alle foretakene burde i utgangspunktet rapportert om menneskerettigheter etter at lovkravet ble innført. Det er kun BN Bank som opplyser at de ikke har retningslinjer ved området. AF Gruppen og Hafslund har kun med en generell erklæring som ytrer at de tar hensyn til de fire områdene, uten å konkretisere hensynet ytterligere. Grieg Seafood sier at de ikke er utsatt for betydelig risiko knyttet til området. Denne typen rapporteringen er ikke tilfredsstillende i henhold til loven, og vi tolker det for vagt til at man kan anse at området er blitt tatt med som en del av rapporteringen. En mulig årsak til foretakene ikke velger å fokusere på dette området i like stor grad, kan være brudd på menneskerettigheter er minimal for foretak som hovedsakelig opererer lovlydig i Norge. Hvis dette er tilfelle, burde foretakene opplyse om at de ikke har egne retningslinjer knyttet til området.

5.4.2 Arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold

Det er flere forhold ved arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold som allerede dekkes av rskl. § 3-3a, som for eksempel arbeidsmiljø. Alle foretakene inkluderer hensyn ved området i sine samfunnsansvarsrapporter for alle regnskapsårene, men i ulik grad hos enkelte av dem.

Foretakene er generelt gode på å vise til antall ansatte, hvor stort sykefraværet er, hvor opptatt de er av sikkerhet, og så videre. I tillegg sier alle foretakene at de er opptatt av et godt arbeidsmiljø, da arbeidstakere er den viktigste driveren for foretakets eksistens. Det er likevel ikke alle foretak som kan bekrefte at arbeidsmiljøet faktisk er godt, da de for eksempel ikke kan vise resultater fra en medarbeiderundersøkelse.

I 2014 er det fem foretak (DNB, AF Gruppen, Grieg Seafood, Orkla og BN Bank) som viser til gjennomført ansattundersøkelser, hvor DNB, AF gruppen og Orkla er de eneste som viser til konkrete resultater i form av antall medarbeider som har deltatt og hvor mange som er tilfreds. Ved BN Bank blir det kun presisert i tekstform at undersøkelsen viser god tilfredshet, mens AF Gruppen viser hvor tilfreds medarbeiderne er. Grieg Seafood nevner kun at de har gjennomført en undersøkelse uten å referere til resultatene. I 2013 er det kun fire av de nevnte foretakene som gjennomførte en undersøkelse, mens i 2012 var det kun DNB. Det viser tegn på at foretakene har lagt mer innsats i selve rapporteringen, selv om det er ingen endring i måten foretakene velger å presentere resultatene på.

Sosiale forhold er også knyttet til filantropi, som bygger på å være en god samfunnsborger ved å bidra til samfunnet (Carroll, 1991). Det finnes flere måter å bidra til samfunnet på, men det er ofte bidrag til ulike veldedighetsprosjekter som er det mest vanlige. I utvalget er det åtte foretak som nevner noe om sitt engasjement for lokalsamfunnet, enten i samfunnsansvarsrapportene eller på deres hjemmesider. Foretakene presenterer sine bidrag ulikt; DNB oppgir kun pengesummer til de ulike formålene, AF Gruppen, Moelven og Hafslund forklarer mer om prosjektene de støtter, mens Grieg Seafood, Orkla Gyldendal og DNO oppgir både pengesum og en liten begrunnelse. I følge Olsen og Orderdalen (2014) vil det å liste opp pengesummer gitt til ulike formål ikke være tilfredsstillende i henhold til loven, siden det må være en sammenheng mellom policy, tiltak og resultat. Dette er en skjønsmessig vurdering ettersom bidrag i seg selv, uavhengig om det er kun pengesum eller en konkret handling, vil være positivt for samfunnet. Det viktigste er at foretak velger å bidra.

5.4.3 Ytre miljø

Figur 5 viser at alle foretakene også har tatt hensyn til ytre miljø i sin rapportering, med unntak av Gyldendal i 2012. Den høye andelen av foretak som har rapportert, kan ses i sammenheng med at foretak har vært pliktige til å opplyse om deres miljøpåvirkning og eventuelt tiltak for å redusere disse i henhold til rskl. § 3-3a tolvte ledd. Det er positivt at rskl. § 3-3c har ført til at Gyldendal også har startet med rapportering på dette området, selv om de i utgangspunktet skulle ha gjort dette allerede i 2012.

De fleste foretakene er gode på å vise hvilke mål som er viktige for dem med hensyn til miljøet, samtidig som de viser hvilke tiltak de kan gjennomføre og hvilke resultater de har fått.

Resultatene vises ofte i form av tabeller, som for eksempel en omfattende CO₂-rapportering, avfallsrapportering eller reisevirksomhet. Dette gjelder de samme foretakene (DNB, AF Gruppen, Moelven, Hafslund og Scana) som er sertifisert til ISO 14001, samt Grieg Seafood og Orkla. Verken BN Bank, Gyldendal eller DNO har tilfredsstillende rapportering på dette området. BN Bank er det eneste foretaket som sier at de ikke har egen policy knyttet til ytre miljø, bortsett ved reisevirksomhet. I henhold til loven vil dette være godkjent. Gyldendal viser til mål og tiltak, men ikke til resultater, mens DNO refererer kun til deres egen policy.

Siden rapportering ved dette området også er omfattet av rskl. § 3-3a tolvte ledd, ser man at det er ingen vesentlig endring mellom samfunnsansvarsrapportene gjennom regnskapsårene. Foretakene rapporterer henholdsvis likt, bortsett fra to unntak. Første er Grieg Seafood som i samfunnsansvarsrapportene for 2013 og 2014 har en mer omfattende rapportering om ytre miljø enn i samfunnsansvarsrapporten for 2012. Denne endringen skyldes trolig at foretaket innførte rapportering etter standarden GRI i 2013. Andre unntak er DNO som har samfunnsansvarsrapporter som viser en motsatt effekt. Samfunnsansvarsrapporten for 2012 inneholder mer rapportering om ytre miljø enn den man finner i samfunnsansvarsrapporten for 2013 og 2014.

5.4.4 Bekjempelse av korrupsjon

Det er kun DNB, AF Gruppen, Orkla og Hafslund som tar hensyn til bekjempelse av korrupsjon eller annen økonomisk kriminalitet i sin rapportering for 2012. I 2013 og 2014 har samtlige foretak tatt hensyn til dette området. Det betyr at rapporteringsplikten har hatt en positiv effekt i

form av at foretakene har tatt stilling til området i sine samfunnsansvarsrapporter. Innholdsmessig jevnt over ser man at det ikke er en vesentlig endring mellom samfunnsansvarsrapportene. Rapporteringen i 2012 er tilnærmet lik rapporteringen i 2014, det samme gjelder også for dem som startet rapporteringen i 2013.

Siden rapporteringen er såpass lik ved flere forhold innen dette området har rapporteringsplikten ikke hatt betydelig effekt verken for DNB, AF Gruppen, Orkla eller Hafslund. Blant disse fire foretakene er AF Gruppen den med dårligst rapportering. Korrupsjon er nevnt i samme forbindelse som de viser sin støtte til Global Compact, og i en annen setning som sier at de har nulltoleranse for korrupsjon. I henhold til lovens krav er ikke dette tilfredsstillende, men siden de støtter Global Compact vil det være godkjent likevel. Blant foretakene som startet i 2013 har Scana lignende rapportering som AF Gruppen, hvor det er nulltoleranse og én bemerkning om at de vil forhindre korrupsjon. Det betyr at Scana heller ikke har tilfredsstillende rapportering ved hensyn til korrupsjon, og oppfyller dermed ikke lovens krav ved hensyn til området. Samtidig har rapporteringsplikten ført til at foretakene som ikke rapporterte i 2012, tok stilling til området i 2013 og 2014. Selv om rapporteringen ikke nødvendigvis er den beste hos alle, viser rapporteringsplikten at den har hatt en effekt her.

5.4.5 Oppsummering

Basert på figur 5 ser man at rapporteringsplikten har hatt størst effekt ved hensyn til bekjempelse av korrupsjon, hvor samtlige foretak inkluderer området i samfunnsansvarsrapporten for 2013 og 2014. Både hensyn til arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, og hensyn til ytre miljø har ingen eller liten endring. Dette henger sammen med at deler av områdene allerede er dekket av rskl. § 3-3a, som arbeidsmiljø og miljøpåvirkning. I 2012 var det minst rapportering ved hensyn til menneskerettigheter, og selv om det er en økning etter innføringen av rapporteringsplikten kommer den fortsatt dårligst ut. Det skyldes trolig at foretak som opererer lovlydig i Norge ikke står i vesentlig fare for brudd på menneskerettigheter.

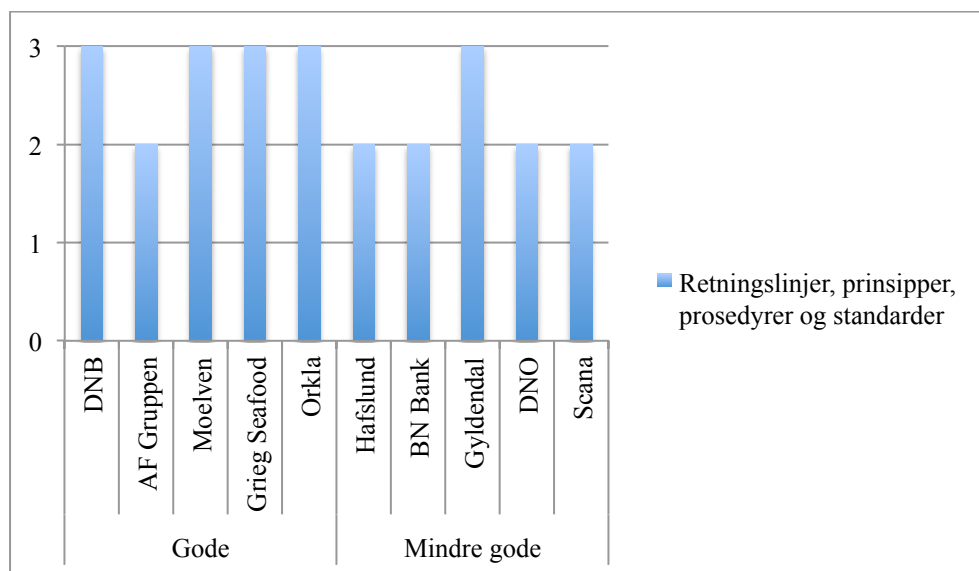
Innholdsmessig varierer det om foretak tilfredsstiller loven eller ikke. Enkelte foretak scorer høyt på noen områder og dårligere på noen andre, mens andre foretak scorer høyt jevnt over. Siden samfunnsansvarsrapportene er relativt like hverandre vil den videre analysen knyttet til de fem kriteriene være basert på samfunnsansvarsrapporten for 2014. Der det er ulikheter vil dette bli

trukket frem enkeltvis, ettersom det ikke er behov for å analysere rapportene ytterligere hver for seg.

5.5 Policy

Foretakets policy er knyttet til retningslinjer, prinsipper, prosedyrer og standarder. I henhold til loven er det krav om at foretaket må vise til deres egen policy innenfor områdene nevnt i forrige punkt. Carson et al. (2015) mener retningslinjer, forpliktelser og praksis er noe som bør være offentlig tilgjengelig. Hensikten med å offentliggjøre foretakets policy er at utenforstående skal kunne sette seg inn i foretakets verdsett. Policy er med på å skape aksepterte rammer på hva som er rett og galt innenfor virksomheten. Det finnes mange ulike retningslinjer, både etiske eller andre som tar hensyn til for eksempel miljø eller sosialt ansvar. Etter norsk lov, er norske foretak forpliktet til å ha retningslinjer knyttet til blant annet arbeidsforhold. Hvordan dette blir praktisert kan være varierende, særlig hvis foretak opererer i andre land hvor vertslandets lover og regler ikke er de samme som Norges. Norske myndigheter anbefaler likevel at det praktiseres likt både i Norge og i utlandet (Meld. St. nr.10, 2008-2009).

Foretakene skal også vise hvordan de omsetter det de sier til handling, det vil si hvordan det er integrert i virksomheten. Det kan være enkelt å si at foretaket har retningslinjer uten å vise hvordan disse er implementert i virksomheten. Å unnlate å vise hvordan retningslinjene er integrert i den daglige driften kan hindre at samfunnsansvarsrapporten oppleves som troverdig. Enkelte hevder at intensjonserklæringer sier lite i motsetning til handlinger som faktisk viser hva foretaket gjør (Carson et al., 2015; Steindal & Leffler, 2011). Figuren viser i hvilken grad foretak har egen policy, og om dette er implementert i virksomheten.

Figur 6 I hvilken grad policy er representert

Figur 6 viser at alle foretak scorer generelt høyt på deres policy i virksomheten. Foretakene som har fått karakter 3 på policy forklarer i stor grad hvordan foretaket for eksempel har laget egne retningslinjer ved ulike forhold og samtidig viser hvordan dette er implementert i den daglige driften. Grieg Seafood viser for eksempel hvilke rutiner de har i henhold til fiskehelse:

Forebyggende fiskehelsetiltak er avgjørende for suksess. Disse tiltakene inkluderer fiskehelsetiltak, som i hovedsak består i å øke fiskens robusthet og evne til å takle stress og ytre påvirkninger, og dermed også redusere behovet for medisinske behandlinger. Andre forebyggende tiltak inkluderer for eksempel; besøksordrer, bruk av desinfeksjonsmidler og desinfiserende fotbad, rutiner for fjerning av død fisk og ekstern lagring (Grieg Seafood, 2014, p. 24)

Det er ingen tvil om at foretakene med karakter 2 også har gode retningslinjer for sin virksomhet, men vi opplever at selve implementeringen ikke kommer godt frem i samfunnsansvarsrapporten. Implementeringen skaper en mer helhetlig samfunnsansvarsrapport, siden det viser hvordan foretakene arbeider for opprettholde deres verdigrunnlag i virksomheten. DNO skriver i sin samfunnsansvarsrapport at de har policy knyttet til ytre miljø, men det blir ikke forklart mer utover dette:

DNO relies on its Health, Safety, Security and Environment (HSSE) Policy to manage the integrity of our operations in a responsible, efficient and effective manner. In 2014 we developed a revised HSSE policy to increase awareness of the impact of our activities on local communities (DNO ASA, 2014, p. 2).

Siden loven sier at foretaket er pliktet til å vise hvordan deres policy er integrert i virksomheten, ser vi på denne som mangelfull. Dette er også det eneste DNO skriver om ytre miljø, med andre ord veldig kortfattet. Det er positivt at DNO har retningslinjer knyttet til helse, sikkerhet og miljø, men lite innsyn til selve implementeringen kan føre til at enkelte lesere vil oppfatte samfunnsansvarsrapporten som mindre troverdig.

Avhengig av ulike faktorer er det ikke alltid foretaket har behov for egne retningslinjer knyttet til alle forhold. Dette kan være faktorer som bransje, foretakets størrelse eller hvor foretaket opererer. Foretak som ikke har spesifikke retningslinjer ved enkelte forhold får karakter 2, hvis de forklarer grunnen til hvorfor. Dette viser at foretaket har reflektert over situasjonen og samtidig er det i tråd med loven. For eksempel forklarer BN Bank hvorfor de ikke har egne retningslinjer knyttet til menneskerettigheter:

Norge er i dag tilsluttet de fleste relevante menneskerettighetskonvensjoner inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettighetsloven. BN Bank har virksomhet kun i Norge og de fleste av bankens kunder er bosatt i Norge. BN Bank har ikke etablert egne retningslinjer som omhandler menneskerettigheter spesielt (BN Bank ASA, 2014, p. 31).

Siden BN Bank kun opererer i Norge velger de å forholde seg til de retningslinjene norsk lov plikter dem til. Dette er i tråd med rapporteringsplikten, som gir BN Bank mulighet til å gjøre nettopp dette. De opplyser også at de ikke har spesifikke retningslinjer knyttet til ytre miljø. Grunnen til at de ikke får karakter 3 ved denne kategorien er fordi de har egne retningslinjer knyttet til de to gjenværende forholdene, men viser ikke til hvordan disse er implementert.

I enkelte tilfeller vil det også være slik at foretak har egne retningslinjer, men ingen prosedyrer utover dette. Det er ikke sikkert at det er nødvendig å sette i gang tiltak hvis foretaket ikke daglig er berørt av tilfellet. For Moelven gjelder dette ved barnearbeid, ettersom deres virksomhet opererer i områder hvor det forekommer lite barnearbeid:

Moelven-konsernets enheter driver sin virksomhet i geografiske områder hvor barnearbeid svært sjelden forekommer. I forhold til egen tilvirkningsvirksomhet er det derfor ikke etablert kontrollrutiner på området. Enkelte enheter kjøper råstoff til sin produksjon fra verdensdel hvor barnearbeid kan være en aktuell problemstilling. I slike tilfeller gjennomføres fabrikkbesøk hvor kartlegging av mulig barnearbeid inngår som et av kontrollpunktene (Moelven, 2014, p. 23).

Forklaringen gir leseren forståelse på hvorfor Moelven ikke har et behov for egne prosedyrer knyttet til barnearbeid. Hvis det eventuelt skulle forekomme handel i områder hvor det er aktuelt med barnearbeid, viser Moelven at de i så fall ville ha gjennomført en sikkerhetsrutine for å hindre at slikt skjer.

Enkelte foretak i utvalget har én eller to forhold hvor deres egne retningslinjer eller implementering blir nevnt. I utgangspunktet burde disse foretakene ha fått en dårligere karakter ved forholdet, men siden foretakene jevnt over hadde policy knyttet til de andre forholdene, ble det nødvendig å ta et gjennomsnitt. For eksempel viser Grieg Seafood til egen policy og implementering knyttet til arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, ytre miljø og bekjempelse av korrupsjon, men ikke spesifikt knyttet til menneskerettigheter:

Målet er å drive virksomheten basert på likhet og respekt. Med tanke på menneskerettigheter og likebehandling er vi ikke utsatt for betydelig risiko (Grieg Seafood, 2014, p. 15).

Grieg Seafood viser at de ikke reflekterer mer utover menneskerettigheter en det som vises i utdraget. Vår tolkning er at dette forholdet ikke er tilfredsstillt i henhold til loven, selv om resten av innholdet ved denne kategorien scorer bra. Hvis foretaket ikke har egne retningslinjer knyttet til området burde det stå i samfunnsansvarsrapporten. I samfunnsansvarsrapporten til Scana er det korrupsjon som har mangelfull implementering:

Scana konsernet har nulltoleranse for korrupsjon og oppfordrer sine ansatte til å si fra ved den minste mistanke om overtredelser. ... Scanas selskaper skal alltid følge lover, føringer og reguleringer som gjelder i hvert land og region hvor selskapene er lokalisert, i tillegg til å betale skatt og avgifter, samt å gjennomføre tiltak for å forhindre korrupsjon og vanstyre (Scana, 2014, p. 38).

Ved bruk av ”å gjennomføre tiltak” som eneste forklaring for hvordan de ønsker å hindre korrupsjon, tolkes det som en mer standardfrase. Å følge lover og regler er Scana allerede pliktet til å gjøre, og vi mener det er kun deler av dette forholdet som er i samsvar med loven.

Et annet tilfelle er at noen foretak velger ikke å utdype nærmere om et område enn å inkludere det i en generell erklæring. AF Gruppen og Hafslund skriver for eksempel dette om menneskerettigheter i sine samfunnsansvarsrapporter:

I 2009 sluttet AF seg til FNs Global Compact, som baserer seg på ti grunnleggende prinsipper for å sikre menneskerettigheter, arbeidslivsstandarder, miljø og antikorrupsjon (AF Gruppen, 2014, p. 23).

Hafslund har ansvar for de samfunnsmessige konsekvensene som følger av konsernets virksomhet, både med hensyn til ytre miljøpåvirkning, menneskerettigheter, arbeidsforhold og øvrige sosiale forhold (Hafslund, 2014, p. 11).

Ut i fra dette er det vanskelig å se om foretakene har tatt stilling til området annet enn en erklæring om at de støtter menneskerettigheter. Foretak som verken forklarer sin policy eller opplyser at dette mangler, innfrir ikke lovkravet. AF Gruppen støtter Global Compact og er dermed fritatt fra denne regelen, og vil i følge loven være godkjent. Likevel mener vi at det kunne ha vært skrevet mer på dette området.

5.5.1 Oppsummering

Jevnt over tilfredsstillende foretakene ved dette kriteriet, alle nevner noe om policy ved to eller flere områder. BN Bank er det eneste foretaket som opplyser om at de ikke har egne retningslinjer knyttet til menneskerettigheter og ytre miljø. Her skulle vi gjerne ha sett at flere hadde gjort det samme, der foretakene ikke skriver spesifikt om enkelte områder. Dette gjelder særlig AF Gruppen og Hafslund ved menneskerettigheter og korrupsjon. Dette har blant annet ført til at AF Gruppen scorer dårligst ut blant de med gode samfunnsansvarsrapporter.

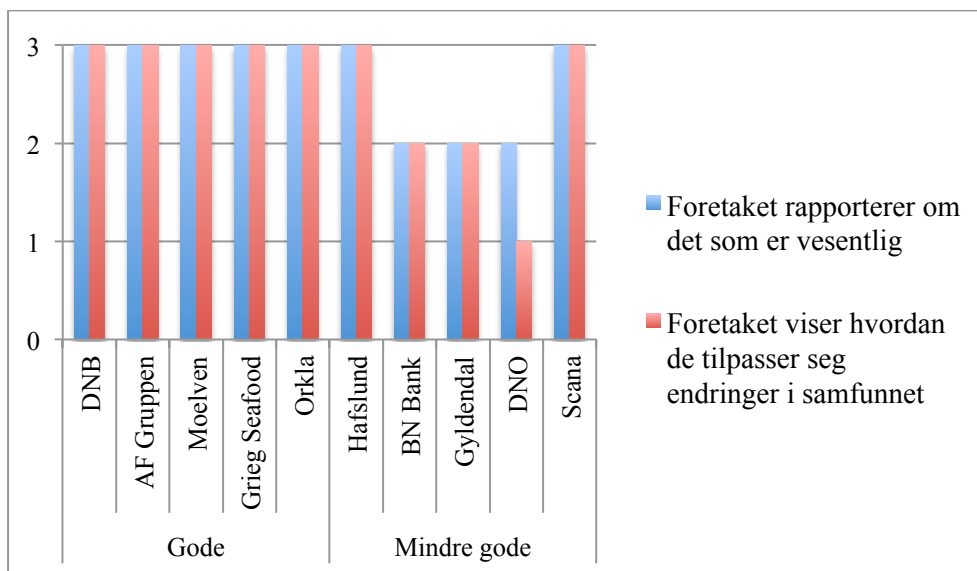
Hvis man sammenligner 2012 med 2014, ser vi at DNB, AF Gruppen, Orkla og Hafslund har tilnærmet lik rapportering i henhold til policy. Størst forbedring har Moelven og Grieg Seafood. I 2012 viser Moelven til en rekke retningslinjer, men ikke hvordan dette er implementert. Dette er forbedret i 2014, og foretaket har i tillegg inkludert rapportering områdene menneskerettigheter og bekjempelse av korrupsjon. Hos Grieg Seafood var det ingen retningslinjer i 2012, mens i 2014 får foretaket karakter 3. Det eneste området som har mangelfull rapportering er menneskerettigheter.

5.6 Relevans

Det andre kriteriet foretakene må forholde seg til er å vise hvordan samfunnsansvaret er knyttet opp mot deres forretningsstrategier. For at samfunnet skal kunne ha størst mulig utbytte av foretakets arbeid med samfunnsansvar, mener regjeringen at det er en forutsetning om at det

henger naturlig sammen med foretakets kjernekompetanse (Prop. 48 L (2012-2013)). Med dette som utgangspunkt tolker vi det som at samfunnsansvarsrapporten må inneholde det som er vesentlig for foretaket, det vil si holde rapporteringen innenfor sin virksomhet og bransje. Er foretaket i en bransje som er knyttet til naturressurser, er miljøpåvirkning et viktig område å ta hensyn til. Dersom foretaket driver handel med u-land eller har produksjonen sin der, må de ta hensyn til arbeidsforholdene hos leverandøren (Ditlev-Simonsen, 2013).

Det er samtidig mange faktorer som påvirker et samfunn, noe som gjør at det stadig er i endring. I følge loven er foretak også pliktet til å gi opplysninger om hvilke forventninger de har til arbeidet framover. Vi mener dette henger sammen med forretningsstrategi, da endringer kan være med på å påvirke videre drift. Figuren viser i hvilken grad foretakene rapporterer om det som er vesentlig, og i hvilken grad de viser hvordan de tilpasser seg endringer i samfunnet.

Figur 7 Relevans

5.6.1 Foretaket rapporterer om det som er vesentlig

Foretakene med gode samfunnsansvarsrapporter, samt Hafslund og Scana viser god forståelse for hva som er viktig for dem som virksomhet. Et foretak som jobber i dagligvareindustrien trenger ikke ha helt lik rapportering som et finansforetak. Dette kommer tydelig frem blant dem som får karakter 3. Det betyr ikke at rapporteringen må være helt ulik, men at det som er bransjespesifikt må komme tydelig frem. Grieg Seafood skriver for eksempel i sin samfunnsansvarsrapport at

fokusområdene innenfor ytre miljø er fiskehelse, lus og rømning, mens hos AF Gruppen er avfall, klima og utslipp fokusområdene (AF Gruppen, 2014; Grieg Seafood, 2014). Det ville åpenbart ikke gitt mening hvis AF Gruppen også hadde fokusert på fiskehelse.

Ikke alle områder er like bransjespesifikke som ytre miljø. Arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold er et område som har relativ lik rapportering når det gjelder fokusområder; blant annet antall ansatte, sikkerhet, sykefravær, likestilling og diskriminering. Alle foretak har ansatte, og alle ansatte kan potensielt bli syke eller bli utsatt for diskriminering. Her er det innholdet i rapporteringen som kan skille foretakene fra hverandre. For Moelven, som blant annet lager diverse byggevarer, er det vesentlig (for dem) å rapportere om skader under området sikkerhet. De sier at:

De tre vanligste skadene er:

- Slag/støt og treff av gjenstand
- Fall (både ute og inne)
- Kuttskader fra verktøy, maskiner eller materialer.
- Klemskader fra produksjonsutstyr, trucker, kraner, hengende last osv. (Moelven, 2014, p. 22).

I DNB er sikkerhet knyttet mer opp mot tilliten til samfunnet enn fysiske skader på jobb:

DNB forvalter store mengder informasjon om kunder, både av personlig og forretningsmessig karakter. Mengden av informasjon øker i takt med det digitale tilbudet av produkter og tjenester. DNB har retningslinjer og krav til informasjonssikkerhet og behandling av personopplysninger som skal ivaretas i alle systemløsninger, produkter og tjenester (DNB, 2014, p. 17).

Moelven og DNB, som opererer i to ulike bransjer, må naturlig nok fokusere på ulike områder. Hvor Moelven må ha høy sikkerhet for å hindre fysiske skader, må ansatte DNB lære seg å ivareta viktige personopplysninger på en sikker måte. Det betyr ikke at det ikke kan forekomme fysiske skader blant de ansatte i DNB, men sannsynligheten er trolig mindre.

BN Bank, Gyldendal og DNO får en karakter lavere enn de andre foretakene fordi foretakene rapporterer ikke mye utover det som er pålagt dem. Det vil si at rapporteringen ikke omfatter mer enn det som er nødvendig. Det er mye bruk av standardfraser som kan passe inn i hvilken som helst bransje, uten å vise til videre oppfølging. DNO skriver:

DNO has a policy of zero tolerance for bribery, corruption and other illegal business conduct. Zero. Our Code of Conduct and Anti-Corruption Policy documents set out ethical standards and contain strict adherence guidelines with respect to partners, corporate transactions, recruitment, donations and community investments (DNO ASA, 2014, p. 2).

Det DNO skriver er ikke negativt, men sitatet kunne like godt vært skrevet av et annet foretak. Som sagt, hvis DNO hadde knyttet det mer opp mot virksomheten ville man fått en bedre forståelse av hva som er viktig for dem å ta hensyn til. Dette gjelder samtlige områder ved DNO. Vi opplever at Gyldendal og BN Bank også er i en liknende situasjon, bortsett fra at ytre miljø hos Gyldendal og korrupsjon hos BN Bank er knyttet mer opp til virksomheten.

5.6.2 Foretaket viser hvordan de tilpasser seg endringer i samfunnet

Hvilke samfunnsendringer som har betydning for foretakets drift blir i DNB, AF Gruppen, Orkla, Hafslund og Scana kommentert av konsernsjefen som en slags introduksjon til samfunnsansvarsrapporten eller årsberetningen. Hos Grieg Seafood kommenterer ledelsen, hos BN Bank er det administrerende direktør og ved Moelven er det styret som kommenterer. Hos Gyldendal er det ingen spesifikk uttalelse, men mer en del av innholdet i samfunnsansvarsrapporten. DNO har ingen refleksjoner rundt dette kriteriet.

Samtlige foretak med gode samfunnsansvarsrapporter, samt Hafslund og Scana, scorer høyt ved denne kategorien. Her viser foretakene at de både reflekterer over situasjonen og samtidig viser hvordan de ønsker å håndtere situasjonen. DNB skriver for eksempel:

Nettopp det å få til mer med mindre er en av de største utfordringene i en ny bankvirkelighet. Knapphet på kapital som følge av økt kapitalbehov og stadig strengere reguleringer er noe alle banker må forholde seg til og er derfor definert som en av hoveddriverne i den nye bankvirkeligheten. Den andre driveren er endret kundeferd. Kundene blir stadig mer digitale, og i 2014 passerte antall månedlige besøk i våre digitale kanaler 18,5 millioner, hvorav 11 millioner var på mobil. Den tredje driveren er vedvarende makroøkonomisk uro, der rystelser i både olje- og valutamarkedet mot slutten av 2014 førte til høy volatilitet inn i det nye året (DNB, 2014, p. 3).

Senere i samfunnsansvarsrapporten viser DNB blant annet tiltak de har gjort for å imøtekomme endret kundeferd, ved å lære opp eldre mennesker til å bruke nettbank. Grieg Seafood reflekterer gjennomgående i samfunnsansvarsrapporten:

Oppdrettsbransjen er svært volatil og det vil alltid være betydelig usikkerhet knyttet til vurderinger av fremtidige forhold. Effekten av importforbud til Russland ble en større effekt ved utgangen av året med lavere priser enn forventet i fjerde kvartal Resultatet er at større volum fortsatt må relokeres til Europa og Asia (Grieg Seafood, 2014, p. 15).

Det finnes mange måter å reflektere over samfunnsendringer, og måten Grieg Seafood har gjort det er fin måte å vise leseren at de både er klar over endringen og samtidig viser hvordan de ønsker å håndtere situasjonen. Ikke alle endringer i samfunnet vil påvirke foretaket i like stor grad. For Scana har endringer i markedet, skapt konsekvenser for foretaket. Dette skyldes blant annet endringer i olje- og gassaktiviteten:

2014 ble et år med større endringer for Scana-konsernet. Markedene har vært preget av stor usikkerhet, noe fallet i olje- og gassaktiviteten bidro sterkt til. På den annen side har andre markeder vist forsiktig bedring, tildels hjulpet av valutasvingninger (Scana, 2014, p. 6).

For å styrke virksomheten har Scana gjennomført salg og nedleggelse ved deler av foretaket. De har i tillegg endret strategi og gått fra å være et tradisjonsrikt industriforetak til å bli et industrielt investeringsforetak. Under forskningsprosessen skiftet foretaket også navn til Incus Investor (Byberg, 2016). Lignende endring er ikke forekommet hos de andre foretakene i utvalget.

Selv om BN Bank og Gyldendal har tatt med samfunnsendringer tilknyttet deres virksomhet, kommer ikke dette frem i selve samfunnsansvarsrapporteringen. Ved foretakene som får full score oppleves det mer helhetlig enn ved BN Bank og Gyldendal, her er det mer adskilt. Det er likevel fint at de har med en slik betraktning, men vi mener det er et forbedringspotensialet.

5.6.3 Oppsummering

DNO kommer dårligst ut blant utvalget. De skriver ikke noe om det er noen samfunnsansvarsendringer som påvirker dem, og samfunnsansvarsrapporteringen oppleves som mest generell enn spesifikk. Både BN Bank og Gyldendal scorer middels ved dette kriteriet. De tilfredsstillter loven, men rapporterer ikke på detaljnivå. Ved kriteriet relevans er det rom for forbedring. Resten av utvalget scorer bra og det er god refleksjon, samt tiltaksforebygging hos dem alle. Refleksjonen er med på å skape dybde og bedre forståelse for hvordan det er behov for å gjøre endringer.

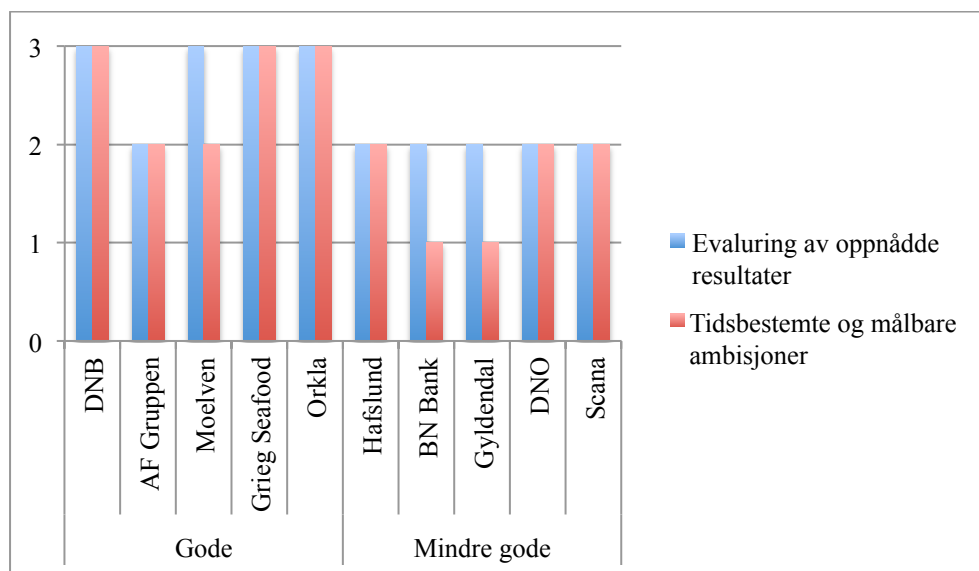
Sammenlignet med samfunnsansvarsrapportene for 2012 har samtlige foretak lik rapportering ved dette kriteriet som i 2014. Eneste forskjellen er Grieg Seafood som knytter samfunnsendringene mer opp mot samfunnsansvarsrapporteringen. Her har rapporteringsplikten hatt effekt. Det er heller ingen vesentlig endring for foretakene som startet med rapporteringen i 2013. Samfunnsansvarsrapportene er tilnærmet like, men rapporteringsplikten har likevel ført til at foretakene har startet rapportering ved kriteriet, med unntak av DNO.

5.7 Mål og indikatorer

Samfunnsansvarsrapporten skal i henhold til loven vise hvordan foretakene vurderer sine egne oppnådde resultater. Dette kravet plikter ikke foretakene i å gi kvantitativ informasjon. En kvalitativ redegjørelse vil være mer enn godt nok (Prop. 48 L (2012-2013)). Vår oppfatning er at kvantitativ informasjon kan skape en bredere forståelse av hva som er oppnådd enn informasjon som bare er kvalitativ. Ved kvalitativ kan det fort bli mye synsing og lite konkret. Samtidig er det ikke alt som kan kvantifiseres, og det beste vil trolig være en kombinasjon.

For å kunne evaluere sine egne resultater bør foretakene ha et utgangspunkt, og det vil dermed være vesentlig at en samfunnsansvarsrapport inneholder tidsbestemte og målbare ambisjoner. Det er vanskelig for foretak å være forpliktet til å gjøre en forbedring hvis de ikke har noe konkret å gå etter. Konkrete mål vil hjelpe foretaket med å oppnå gode resultater. Tanken bak dette er at det kan være vanskelig å motivere seg hvis målene er diffuse. Ved en samfunnsansvarsrapport skal det være enkelt både for foretaket og leseren å følge med på utviklingen. Foretaket kan også bruke de fastsatte målene og oppnådde resultater som et styringsgrunnlag og forbedringspotensial. For ulike interessenter vil det også kunne være aktuelt å se hvordan foretaket ligger an i bærekraftutviklingen. Mål og indikatorer er med på å skape en mer verdifull samfunnsansvarsrapport.

Figur 8 viser i hvilken grad foretakene evaluerer sine oppnådde mål, og om de har med tidsbestemte og målbare ambisjoner. Sistnevnte er vår forutsetning for at man skal kunne evaluere oppnådde resultater. Det betyr at det er kun den førstnevnte som er et krav etter loven. Resultatet viser at det er store forskjeller mellom de gode og mindre gode samfunnsansvarsrapportene på samtlige punkter.

Figur 8 Mål og indikatorer

5.7.1 Evaluering av de oppnådde resultatene

Det er kun DNB, Moelven, Grieg Seafood og Orkla som får karakter 3 ved dette kriteriet. I disse samfunnsansvarsrapportene vises det til hva som er oppnådd konkret det aktuelle året. DNB for eksempel viser ved forholdet bekjempelse av korrupsjon at de i 2014 gjennomførte tiltak for å hindre korrupsjon når ansatte er i samhandling med deres interessenter:

DNBs antikorrupsjonsveileder har som mål å vise hva det betyr å ta etikk på alvor når en medarbeider samhandler med konsernets interessenter. I veilederen finnes eksempler og råd, men ingen komplett oversikt over situasjoner med mulig korrupsjonsrisiko. Noen ganger er det vrient å vite hva som er det beste valget. Det er i den åpne samtalen at medarbeidere sammen kan finne frem til kloke løsninger og gi hverandre veiledning. Ledere og medarbeidere gjennomførte dilemmatrening i 2014 hvor korrupsjonsdilemmaer ble diskutert (DNB, 2014, p. 15)

Her viser DNB at de har et verktøy for å hindre korrupsjon ved interaksjon med konsernets interessenter, samt forståelse for at det kan være vanskelig å sette seg inn alle mulige korrupsjonsrisikoer. Det ble dermed gjennomført dilemmatrening for både ledere og medarbeidere. Et annet eksempel er Orkla som viser blant annet konkrete måloppnåelser knyttet til helse og ytre miljø:

Vi reduserte saltinnholdet i Orklas produkter med 30 tonn i 2014 (Orkla, 2014, p. 3).

Vi har utviklet ambisiøse mål for bærekraftig palmeoljekjøp og fjernet 4.300 tonn palmeolje fra Orklas produkter i 2014 (Orkla, 2014, p. 3).

Hvis Orkla hadde sagt ”vi reduserte saltinnholdet i Orklas produkter i 2014” eller ”vi fjernet palmeolje i Orklas produkter i 2014” uten å henvise til konkrete tall, hadde det vært vanskeligere å vite omfanget av måloppnåelsen. Selv om det ikke er krav i henhold til loven, vil konkrete tall være med i dette tilfelle med på å skape et mer helhetlig inntrykk av at faktisk har skjedd en endring. Samfunnsansvarsrapportene som får toppkarakter viser evaluerer også sine resultater. Grieg Seafood viser for eksempel en oversikt for helse og sikkerhet, hvor sykefravær er en av indikatorene. Under tabellen gir foretaket en refleksjon over det høye sykefraværet ved avdelingen i Finnmark:

Finnmark har hatt et høyt sykefravær i 2014, men har klart å redusere dette betraktelig, selv om fraværet fortsatt er høyest i konsernet. Reduksjonen skyldes i stor grad arbeidet med å skape en mer positiv arbeidskultur (Grieg Seafood, 2014, p. 31).

Når foretakene evaluerer resultatene er det lettere for å leseren å oppfatte konkret hva de mener. Det kan være tallstatistikk som er vanskelig å forstå eller at foretaket bruker ukjente begreper. Moelven skriver om sitt energibruk blant annet dette:

Energipotensialet i konsernets flis- og barkprodukter, inklusive celluloseflis, er i underkant av 5 TWh, og det ligger derfor et betydelig potensial både i forhold til økt egenproduksjon og til et økt marked for bioenergi generelt. Moelven har som mål å kunne benytte egenprodusert bioenergi til å dekke minimum 95 prosent av behovet for oppvarming av egne lokaler og til tørking av treprodukter (Moelven, 2014, p. 25)

Vår tolkning er at det gir mer mening når Moelven forklarer om hvilket utgangspunkt 5 TWh gir. I dette tilfellet virker det som om det gir et godt utgangspunkt for videre produksjon.

Ved AF Gruppen, Hafslund, BN Bank, Gyldendal, DNO og Scana er at de oppnådde målene enten diffuse, eller gode men mangler selve evalueringen av resultatet. Det gjennomgående er at de ikke er spesifikke nok i hva de har oppnådd i løpet av året, og at de oppnådde målene oppleves mer som generelle. For eksempel skriver Hafslund i sin samfunnsansvarsrapport:

Gjennom 2014 er det arbeidet kontinuerlig med samfunnsansvar i konsernets selskaper (Hafslund, 2014, p. 11)

Å jobbe kontinuerlig med samfunnsansvar kan bety mye. Det hadde vært fint hvis Hafslund benyttet seg av muligheten til å forklare leseren hva som ble gjennomført i løpet av det aktuelle året. Vi opplever heller ikke at dette kommer fram senere i samfunnsansvarsrapporten, og det er generelt vanskelig å se hva foretaket har oppnådd i løpet av året. Et annet eksempel er DNO:

In the Kurdistan region of Iraq, we built a new intermediate school in the Dohuk governorate in 2014 (DNO ASA, 2014, p. 2).

Heller ikke DNO forklarer noe utover sitatet. Det hadde vært fint med en refleksjon over hvilken betydning den nye skolen har for samfunnet i Dohuk. Ved BN Bank var det vanskelig å avgjøre om hvilken karakter de skulle få. Bortsett fra et tilfelle, er deres måloppnåelser identiske i samfunnsansvarsrapportene for 2013 og 2014. Konklusjonen ble karakter 2, siden man ikke hadde sett denne likheten hvis man kun hadde lest den ene samfunnsansvarsrapporten.

5.7.2 Tidsbestemte og målbare ambisjoner

De fleste foretakene har noen former for målsettinger, men få av dem er tidsbestemte. Når målet ikke er tidsbestemt er det vanskelig for leseren å se når foretaket ønsker at målet skal være oppfylt. Hvis det i tillegg ikke er målbart, for eksempel ved ønsket oppnådd prosentsats eller i tallform, mener vi ambisjonen blir diffus. Det kan være vanskelig for leseren å forstå når det er reelt for foretaket å oppnå ønsket mål. Hafslund, BN Bank og Gyldendal får karakter 1 her. Det er ingenting i deres samfunnsansvarsrapporter som gir indikasjon på hva de ønsker å oppnå innen en viss tid. DNO viser til et mål knyttet til sosiale forhold:

In 2015, we plan to renovate an elementary school and provide higher educational support at a university in Zakho (DNO ASA, 2014, p. 2)

Her er målet å renovere en skole i løpet av 2015; det er målbart og tidsbestemt. Dette er det eneste målet samfunnsansvarsrapporten for 2014 til DNO viser, og de får dermed karakter 2. Andre foretak som får samme karakter er AF Gruppen, Moelven, Hafslund og Scana. Målene her oppleves mer generelle, som for eksempel:

AFs overordnede mål er å unngå arbeidsulykker med personskader som er så alvorlige at det medfører fravær fra arbeidsplassen ($H = 0$) (AF Gruppen, 2014, p. 20).

Scana er fornøyd med samarbeidet med lokale myndigheter i de land og regioner selskapet opererer og vil jobbe for å videreutvikle samarbeidet i 2015 (Scana, 2014, p. 38).

Målene til AF Gruppen og Scana er gode, men ikke konkrete i den grad at det er noe de ønsker å oppnå innen en viss tid. De er mer rettet mot det generelle samfunnsansvarsarbeidet foretakene ønsker å gjøre. Sammenligner man Scanas samfunnsansvarsrapport for 2014 med 2013 ser man at de fleste målene er identiske, hvor kun årstallet er byttet ut:

Scana er fornøyd med samarbeidet med lokale myndigheter i de land og regioner selskapet opererer og vil jobbe for å videreutvikle samarbeidet i 2014 (Scana, 2013, p. 40).

Dette gir heller ikke inntrykk av at foretaket legger stor vekt på målsetting. Det er ikke nødvendig at alle målsettingen er tidsbestemte og målbare, men vi tolker det som en viktig forutsetning for ha noe strebe etter. Om ikke alle er like konkrete vil det uansett være fint å vise hva de ønsker å jobbe med fremover. DNB, Grieg Seafood og Orkla er de eneste som får karakter 3 ved denne kategorien. Her finnes det både mål som er generelle, spesifikke og langsiktige. DNB viser for eksempel i sin samfunnsansvarsrapport:

DNB satte i 2014 nye miljømål knyttet til energi, avfall og tjenestereiser for perioden 2015–2017 (DNB, 2014, p. 32).

DNB utdyper videre hvilke tiltak de ønsker å gjennomføre i løpet av denne tidsperioden. Dette er tiltak som redusering av energiforbruk, skape bedre avfallsrutiner, og erstatte flere tjenestereiser med digitale verktøy slik at man unngår selve reisen. Orkla har blant annet mål knyttet til sine produkter:

Vi målsetter at all palmeolje som benyttes i Orklas merkevarer, skal være bærekraftig produsert senest i løpet av 2017 (Orkla, 2014, p. 3).

Et slikt mål gjør at Orkla viser hvordan de ønsker å bidra til forbedring miljøet, ved å bruke palmeolje som er bærekraftig produsert.

5.7.3 Oppsummering

Det er et klart skille mellom foretakene med gode samfunnsansvarsrapporter, med dem som har mindre gode. Alle foretakene inkluderer noe om sine oppnådde resultater, men det er bare DNB, Moelven, Grieg Seafood og Orkla som evaluerer dem også. Det betyr at alle tilfredsstiller loven,

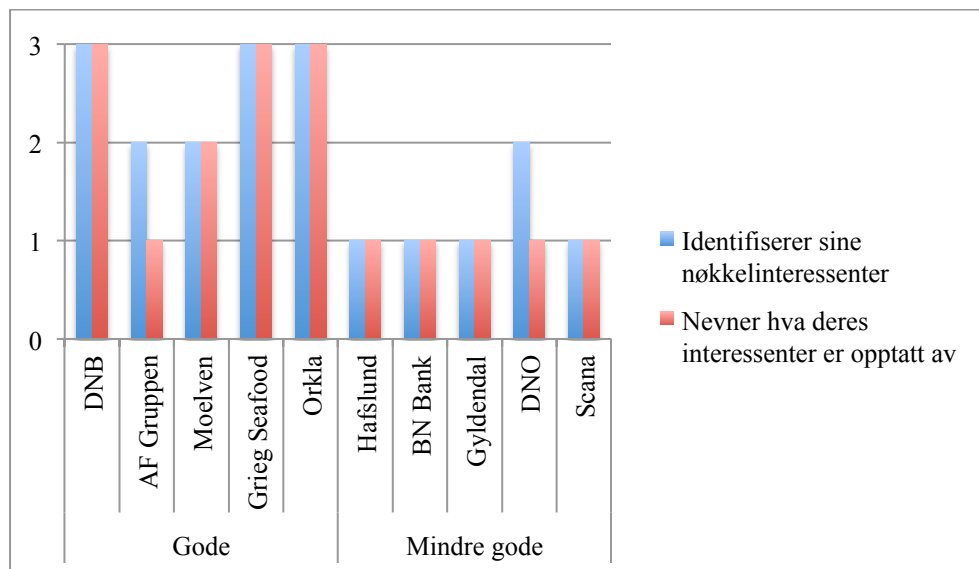
men det er grunnlag for forbedring hos de fleste foretakene. Heller ikke ved tidsbestemte og målbare ambisjoner tilfredsstillende mange, der er det kun DNB, Grieg Seafood og Orkla som scorer høyest. Ved de resterende foretakene er målene mer generelt basert eller fraværende. Siden dette ikke er et lovkrav, vil det ikke være nødvendig for utvalget å oppfylle kravet. Vi mener likevel denne kan skape et større engasjement og forpliktelse.

Sammenlignet med samfunnsansvarsrapportene i 2012 er rapportering ved dette kriteriet lik for DNB, AF Gruppen, Orkla og Hafslund. Ved Moelven er rapporteringen lik ved de områdene som er tatt med i 2012, men forbedret ved menneskerettigheter og bekjempelse av korrupsjon. Grieg Seafood har forbedret seg ved begge punktene, da ingen av dem representert i 2012. Blant dem som startet rapporteringen i 2013, er DNO den eneste som har en ulik samfunnsansvarsrapport. Det er flere målsettinger i 2013 enn i samfunnsansvarsrapporten for 2014.

5.8 Interessentdialog

Interessentdialog omfatter lovens krav om at foretakene relatere arbeidet med samfunnsansvar i forhold til sine interessenter. I selve loven blir det ikke påpekt direkte hvordan foretakene skal knytte samfunnsansvaret om mot sine interessenter, men det blir påpekt i forarbeidene at det bør opprettes gode systemer og rutiner for å identifisere ulike interessentgrupper (Prop. 48 L (2012-2013)). En god samfunnsansvarsrapport bør dermed kunne identifisere sine nøkkelinteressenter og forklare forholdet sitt til dem. Typiske nøkkelinteressenter som er vanlig å nevne er blant annet medarbeider, kunder, leverandører, eiere, myndigheter og samfunn. Foretakene må selv bestemme hvilke interessenter som er viktige for dem.

I en interessentdialog skal begge parter utveksle meninger, det vil si at interessentene også skal kunne stille krav til foretaket. Det er dermed vesentlig at samfunnsansvarsrapporten inneholder interessentens forventning til foretaket. En god dialog vil skape økt forståelse hos hverandre (Midttun, 2008). Figur 9 viser i hvilken grad foretakene har identifisert sine nøkkelinteressenter og hvordan forventningene interessentene har til foretaket kommer frem i samfunnsansvarsrapporten.

Figur 9 Interessentdialog

5.8.1 Identifiserer sine nøkkelinteressenter

DNB, Grieg Seafood og Orkla er de eneste foretakene som er tydelige på hvem som er deres nøkkelinteressenter. De presenterer både hvem som er deres interessenter og hvilket forhold de har til dem. Orkla og Grieg Seafood skriver for eksempel:

Orklas viktigste interessenter: kunder og forbrukere, investorer, leverandører, myndigheter, interesseorganisasjoner, forskningsmiljøer, lokalsamfunn og medarbeidere (Orkla, 2014, p. 45).

Grieg Seafoods viktigste interessenter: eiere, investorer og kapitalforvaltere, nasjonale og internasjonale myndigheter, lokale myndigheter og lokalsamfunn, kunder, medarbeidere, interesseorganisasjoner og leverandører (Grieg Seafood, 2014, p. 20).

Orkla og Grieg Seafood tar hensyn til en del av de samme interessentene, men velger å presentere interessentene ulikt. Grieg Seafood har lagd et interessentkart med tilhørende kommentar, mens Orkla har forklart om sine interessenter gjennomgående i teksten. I tillegg henviser Orkla til deres hjemmeside hvor man kan finne mer informasjon om deres interessentdialog. DNO har en lignende oversikt som foretakene som fikk karakter 3, men ved DNO kommer det ikke frem noe mer som forklarer interessentene.

Ved AF Gruppen og Moelven er det litt vanskeligere å finne ut av hvem som er deres viktigste interessenter; det er ingen tydelig fremstilling. AF Gruppen skriver:

Årlig vurderer styret om de mål og retningslinjer som følger av strategiene er entydige, dekkende, godt operasjonalisert og lettfattelige for ansatte og andre interessenter (AF Gruppen, 2014, p. 86).

Ansatte er helt klart en viktig interessent for foretaket, men ved kun å skrive ”andre interessenter” får ikke leseren økt forståelse for hvem dette gjelder. Etter hvert kommer det frem at kunder og leverandører er viktige, men i en annen sammenheng enn ved interessentdialog.

Hafslund, BN Bank, Gyldendal og Scana nevner ingenting om sine interessenter, med unntak av medarbeidere. Vår tolkning er at ved kun å nevne medarbeidere blir ikke dette klassifisert som et forsøk på å forklare om forholdet til deres interessenter. Medarbeidere vil også falle inn under kategorien arbeidstakerrettigheter, og dermed være noe de fleste foretak automatisk har med uten å ta hensyn til interessentdialog.

5.8.2 Hva er interessentene opptatt av

Formålet med en interessentdialog er å forstå hverandres behov. Det betyr at foretakene ikke bare kan basere sine valg på deres egne interesser, men det kan være lurt å ta hensyn til ulike interessenter også (Midttun, 2008). I følge Busch og Vanebo (2001) er alle interessentgruppene viktige for foretaket. Å opprettholde et stabilt forhold til dem vil dermed være essensielt.

Interessentene vil også ha ulike interesser og behov som foretak må forholde seg til. Figur 9 viser at det bare er DNB, Grieg Seafood og Orkla som tar med interessentenes forventning til dem.

DNB skriver for eksempel:

Enkelte temaer oppleves som viktige av alle interessentgruppene, blant annet driftsstabilitet, etikk og antikorrupsjon (DNB, 2014, p. 6).

I DNB er driftsstabilitet, etikk og antikorrupsjon temaer som alle interessentgruppene er opptatt av. Dette viser at DNB har kartlagt hva de ulike nøkkelinteressentene har til felles. I tillegg opplyser foretaket også hva som er viktig for den enkelte:

For interessentgruppen “Samfunnet”, som i interessentdialogen i 2014 var representert ved Forbrukerrådet og Fremtiden i våre hender, er oversiktlige og lett forståelige produkter og tjenester et prioritert tema (DNB, 2014, p. 20).

I dialogen DNB hadde med Forbrukerrådet og Fremtiden i våre hender, at de ønsket produkter og tjenester som er oversiktlige og lett forståelige. Grieg Seafood viser for eksempel at interesseorganisasjonene og lokalsamfunnene er opptatt av ulike temaer:

Interesseorganisasjonene er spesielt opptatt av vår påvirkning på økosystemet rundt våre operasjoner, bærekraftig fôr og matvaretrygghet (Grieg Seafood, 2014, p. 21).

Lokalsamfunnene er ofte opptatt av lokal aktivitet og sysselsetting, men også påvirkning på felles naturressurser og landskapet (Grieg Seafood, 2014, p. 21).

Mens interesseorganisasjonene er opptatt av at fiskens fôr skal være bærekraftig, er lokalsamfunnene mer opptatt av at Grieg Seafood skal bidra med lokal aktivitet og sysselsetting. Det er bare Moelven som får karakter 2 ved dette punktet. I utgangspunktet definerer ikke Moelven sine nøkkelinteressenter, men forklarer dem gjennomgående i samfunnsansvarsrapporten. Dette gjorde det vanskeligere å finne ut om interessentenes forventning til foretaket også ble inkludert. Leverandørene av tømmer er blant annet avhengig av å få en god pris for sitt salg:

Moelven eier ikke egen skog, men kjøper alt tømmer fra eksterne leverandører. Disse leverandørene er på sin side avhengig av fungerende markeder innenfor akseptable transportavstander, samt tilfredsstillende prisnivåer for både sagtømmer og massevirke (Moelven, 2014, p. 10).

Moelven påpeker videre at tømmerkostnaden er den største enkeltkostnaden de har, og er dermed selv avhengig av å ikke betale for mye. Samtlige foretak med mindre gode samfunnsansvarsrapporter, samt AF Gruppen har ikke fokusert på interessentdialog. Ved å lese disse samfunnsansvarsrapportene er det ikke mulig å forstå hvilken forventning interessentene har til dem.

Det interessante ved Hafslund var at selv om det ikke stod noe konkret om interessenter i årsberetningen, fant vi på deres hjemmeside at det var svært viktig for dem å fremstå som attraktiv for konsernets interessenter (Hafslund, 2016). Likevel ga interessentdialogen ikke svar på hvem interessentene var eller samhandlingen til dem. Det var heller ingen henvisning i årsberetningen som tydet på at interessentdialogen var beskrevet et annet sted. Hvis dette hadde vært tilfelle, hadde man kunne gitt en bedre karakter til foretaket.

5.8.3 Oppsummering

Generelt sett scorer foretakene med mindre gode samfunnsansvarsrapporter svært dårlig på interessentdialog. DNO er det eneste foretaket blant disse som nevner hvem som er deres nøkkelinteressenter, men det er ikke noe mer utover dette. Vi føler ikke dette står i samsvar med

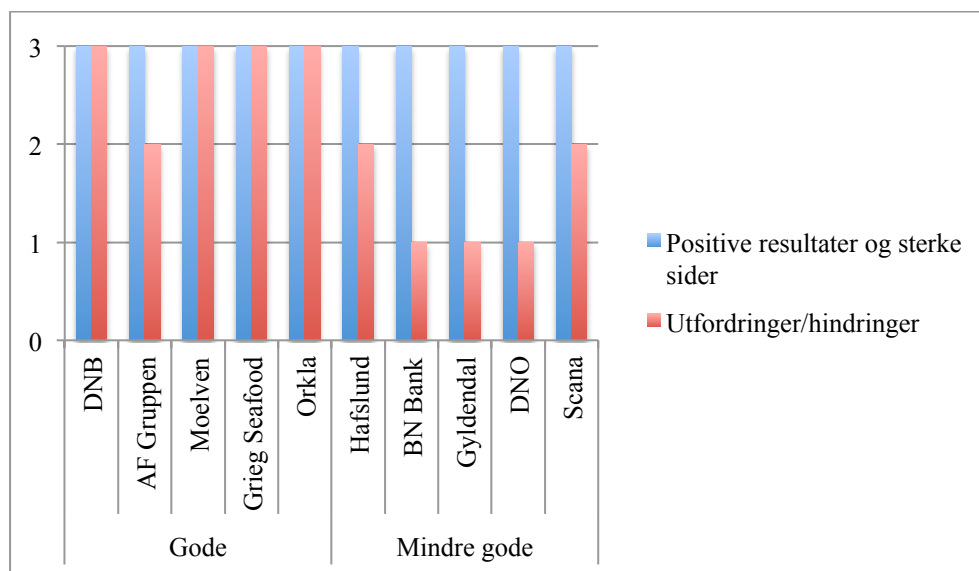
loven, siden foretakene er pålagt å redegjøre om sitt forhold til sine interessenter. Blant de gode samfunnsansvarsrapportene får DNB, Grieg Seafood og Orkla full pott ved kriteriet, mens AF Gruppen og Moelven tilfredsstillende til en viss grad. Her skulle man gjerne sett tydeligere fremstilling av deres nøkkelinteressenter, samt hvilke forventninger de har til foretakene.

Hos DNB, AF Gruppen og Hafslund har rapporteringen vært lik 2012. Grieg Seafood nevnte ingenting i 2012 og har forbedret seg vesentlig på begge punktene. Orkla derimot skrev om interessentdialog, men definerte ikke deres nøkkelinteressenter. Også her er det en klar forbedring. Moelvns samfunnsansvarsrapport i 2012 nevner faktisk kort hvem som er deres interessenter, men dette er altså tatt vekk etter at rapporteringsplikten ble innført. Hos BN Bank, Gyldendal, DNO og Scana er rapporteringen i 2014 helt lik rapporteringen i 2013.

5.9 Åpenhet

I følge loven skal samfunnsansvarsrapporten vise hvordan foretaket integrerer samfunnsansvaret i den daglige drift. Hva dette omfatter er i henhold til forarbeidene litt diffust, men vi tolker det som om det er viktig å få frem det som faktisk skjer i virksomheten. Åpenhet er dermed en sentral del av vår forståelse av hva som er viktig å inkludere i samfunnsansvarsrapporten, når man skal få fram hva som er en del av foretakets daglige drift. Å være åpen vil si at man både får frem det som er begge sidene ved foretaket. Det er åpenbart at foretak ønsker å fremheve sine gode resultater, men når man jobber med samfunnsansvar, er det ikke alltid man klarer å oppnå de målene man ønsker. Noen ganger kan det hende at foretaket møter på utfordringer som kan være til hinder for en eventuell måloppnåelse eller at målene har vært for store. For å kunne uttrykke full åpenhet, er det vesentlig at foretak tar med begge sidene ved virksomheten. Utfordringene trenger nødvendigvis ikke å være noe negativt, men heller en forklaring på hvorfor situasjonen er slik den er, eller hvorfor det er vanskelig å gjennomføre en målsetting.

Figur 10 viser hvordan foretakene fremhever sine positive resultater og sterke sider, og hvordan foretakene viser i samfunnsansvarsrapporten hva som har vært utfordrende eller vært en hindring det aktuelle året.

Figur 10 Åpenhet

5.9.1 I hvilken grad foretak fremhever positive resultater og sterke sider

Dubbink et al. (2008) mener at man ikke kan skille foretak som viser til positive resultater innen samfunnsansvar med dem som gjør det dårlig, hvis man ikke har full åpenhet. Foretak som rapporterer om samfunnsansvar, vil dermed kunne bidra til å fremme det som er deres sterke sider og hva som har vært positivt med deres samfunnsansvarsarbeid. Som figur 10 viser, får alle foretakene karakter 3 ved dette punktet. Samfunnsansvarsrapportene viser tydelig hva som er deres sterke sider ved virksomheten, og det positive de har oppnådd kommer godt fram. For eksempel:

Aldri før har AF Gruppen kunnet vise til lavere skadefrekvens. Resultatene skyldes en kompromissløs holdning til sikkerhet og et systematisk og målrettet arbeid. Men god sikkerhet er ikke noe man kan konstatere at man har oppnådd. God sikkerhet er noe man må jobbe for hver dag, året rundt (AF Gruppen, 2014).

AF Gruppen viser at deres arbeid med sikkerhet har bidratt til at færre arbeidstakere har skadet seg. Samfunnsansvarsrapporten viser at de har jobbet målrettet for å oppnå et godt resultat, samtidig som de er klar over at man aldri kan si at man har oppnådd nok sikkerhet. For Orkla har redusering av sukker i deres produkter vært et arbeid de har hatt fokus på:

Orkla har gjennom en årrekke redusert sukker-innholdet i flere produkter. Effekten av dette arbeidet tilsvarer en årlig reduksjon i forbruket på 14.000 tonn (Orkla, 2014, p. 17).

I deres samfunnsansvarsrapport blir det blant annet påpekt at man kan få negative helseeffekter ved et høyt inntak av sukker. Samtidig som Orkla viser at de har oppnådd positive resultater, viser de også at de har tatt ansvar som foretak ved å utøve samfunnsansvar. Ved Gyldendal ønsker de å skape gode arbeidsplasser:

Gyldendal har gjennom sitt verdidokument og sine interne kjøreregler forpliktet seg til å skape attraktive arbeidsplasser med muligheter for personlig og faglig utvikling (Gyldendal, 2014, p. 12)

Det som er felles for dem alle er at samfunnsansvarsrapporten oppleves som positive.

5.9.2 I hvilken grad foretak legger vekt på utfordringer/hindringer

En samfunnsansvarsrapport som viser full åpenhet vil også kunne vise hva som har vært utfordrende eller til hinder det aktuelle året. DNB, Moelven, Grieg Seafood, og Orkla får karakter 3, fordi foretakene tydeliggjør også det som har vært utfordrende for dem. Moelven forklarer:

Transport er derfor en betydelig utfordring for konsernet, både miljømessig og økonomisk. Moelven arbeider hele tiden for å redusere transportbehovet og optimere utnyttelsen av transportmidlene. Den geografiske plasseringen, med de produserende enhetene nær råstoffområdene, bidrar til å redusere transportbehovet ved at volumet av ferdigvarer som transporteres ut, er betydelig mindre enn for råvarene som transporteres inn (Moelven, 2014, p. 25).

Ved en slik beskrivelsen gir Moelven leseren økt forståelse for hva som er utfordrende ved transporten; det er relatert til både økonomi og miljø. Den geografiske plasseringen bidrar blant annet til reduisering av transportbehovet. Grieg Seafood viser i et annet eksempel at hygiene har vært en utfordring for dem:

I 2014 har GSF opprettet en teknisk gruppe for kvalitet som skal se på utfordringer knyttet til hygiene på våre prosessanlegg (Grieg Seafood, 2014, p. 23).

Når det oppstår utfordringer, vil det være et behov for en løsning. Ofte vil det lurt å komme opp med alternative løsninger, hvis det for eksempel viser seg at den ene løsningen blir vanskelig å gjennomføre.. En god samfunnsansvarsrapport bør kunne komme med forslag til løsninger på de utfordringene foretaket eventuelt må møte. Det trenger ikke å være den beste løsningen, men poenget er å se om foretaket klarer å ta stilling til problemet. Dette er med på å skape et mer helhetlig bilde. Grieg Seafood forklarer blant annet at de har opprettet en teknisk gruppe som skal prøve å håndtere utfordringene knyttet til hygiene.

AF Gruppen, Hafslund og Scana får karakter 2 ved dette punktet. Det som er felles for dem er at de viser til hva som har vært utfordrende, men det var vanskeligere å se hvordan de ønsket å håndtere sine utfordringer enn de foretakene som fikk en høyere karakter. Hos Scana er det å finne nye leietakere en utfordring de ønsker å fokusere på fremover:

Å skaffe leietakere til ledige arealer vil være blant utfordringene for selskapet fremover og vil bli prioritert høyt (Scana, 2014, p. 30).

Utfordringer eller hindringer vil være en del av hverdagen til en virksomhet, noen større enn andre. Siden loven sier at foretak skal relatere rapporteringen av den daglige drift, mener vi at dette punktet er viktig for å skape en mer troverdig og åpen samfunnsansvarsrapport.

5.9.3 Oppsummering

Alle foretakene med gode samfunnsansvarsrapporter tilfredsstillen loven ved dette kriteriet. Deres sterke sider og positive resultater kommer tydelig frem, og det er også mulig å se hvilke utfordringer de har hatt. Det er bare AF Gruppen som scorer en karakter lavere ved sistnevnte punkt, fordi vi opplever at samfunnsansvarsrapporten ikke er like løsningsorientert som de andre. Likevel tilfredsstillen foretaket loven. Ved foretakene med mindre gode samfunnsansvarsrapporter er alle flinke til å fremheve det som er positivt ved deres virksomhet, men det er bare Hafslund og Scana som nevner om det som har vært utfordrende eller til hinder. Det er ingen slike opplysninger ved BN Bank, Gyldendal eller DNO.

For regnskapsåret 2012 er rapporteringen helt lik for DNB, AF Gruppen, Moelven, Grieg Seafood, Orkla og Hafslund. Blant dem som startet rapporteringen i 2013, er det heller ingen endring ved samfunnsansvarsrapporten for 2014. Det betyr at rapportering av dette kriteriet ikke har endret seg vesentlig gjennom årene.

5.10 Revisor

Avslutningsvis vil vi kommentere i hvilken grad revisorene har godkjent samfunnsansvarsrapportene. I henhold til revl. § 5-1, skal revisorene vurdere om opplysningene i samfunnsansvarsrapportene er i samsvar med rskl. § 3-3c. Siden regjeringen ønsker at flere foretak skal slutte seg til GRI eller Global Compact, vil foretak som støtter seg til de to nevnte initiativene være fritatt fra konsistentsjekken (Prop. 48 L (2012-2013)). Tabell 6 viser hvilke foretak som har fått sine opplysninger i samfunnsansvarsrapportene godkjent. Det er ikke tatt hensyn til konsistentsjekken i årsberetningen vedrørende andre lovkrav.

Tabell 6 Har revisor godkjent innholdet i samfunnsansvarsrapporten?

	2012	2013	2014
DNB	x	x	x
AF Gruppen	-	x	x
Moelven	-	x	x
Grieg Seafood	-	-	-
Orkla	-	x	x
Hafslund	-	x	x
BN Bank	-	x	x
Gyldendal	-	x	x
DNO	-	x	x
Scana	-	x	x

Alle foretakene har fått sine samfunnsansvarsrapporter godkjent av revisorene, bortsett fra Grieg Seafood. Ettersom Grieg Seafood rapporterer i henhold til GRI er de som sagt fritatt fra denne regelen, og deres samfunnsansvarsrapporter vil være godkjent likevel. Man ser likevel at både DNB, AF Gruppen og Orkla, (som også støtter GRI eller Global Compact), har latt revisorene godkjenne deres samfunnsansvarsrapporter. En fordel ved dette er at man kan styre troverdigheten til rapporteringen ved å la en tredjepart revidere innholdet (Meld. St. 10 (2008-2009)).

Det som er felles ved konsistentsjekkene, bortsett fra DNB, er at samtlige revisorer godkjenner samfunnsansvarsrapportene som helhet ved å sitere nærmest det samme som eksempelet ved BN Bank:

Konklusjon om årsberetningen og redegjørelsene om foretaksstyring og samfunnsansvar

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen og redegjørelsen om samfunnsansvar om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og er i samsvar med lov og forskrifter (BN Bank ASA, 2014, p. 107)

DNB kommer med i motsetning til de andre foretakene, med en uavhengig uttalelse knyttet til samfunnsansvarsrapporten. Her viser revisoren i hvilken grad de har gjennomført konsistentsjekken, ved utførelse av diverse kontrollhandlinger. Dette er kontrollhandlinger som blant annet intervjuer med nøkkelpersoner knyttet til samfunnsansvarsarbeidet, og innsamling av informasjon som kan støtte innholdet i samfunnsansvarsrapporten for det aktuelle året. Det blir også påpekt at de ikke har testet om retningslinjene er implementert (DNB, 2014, p. 39). Tabell 6 viser at DNB også har fått samfunnsansvarsrapporten for 2012 revidert. Siden dette ikke var et krav dette året, er det forståelig at ingen av de andre foretakene har gjort det samme.

Vår tolkning er at flere revisorer har godkjent samfunnsansvarsrapporter som ikke tilfredsstillen loven. Dette gjelder hovedsakelig mangelfull rapportering ved kriteriene mål og indikatorer, interessentdialog og åpenhet, blant for foretakene mindre gode samfunnsansvarsrapporter. Jevnt over er det BN Bank, Gyldendal og DNO som scorer lavest ved flere av kriteriene, og burde ut i fra vår forståelse ikke være godkjent.

6. Avslutning

I dette kapittelet vil vi forsøke og oppsummere oppgaven ved å dra konklusjoner fra de gjennomgåtte temaene. Videre vil vi dele refleksjoner vi har hatt underveis i oppgaven og forslag til videre arbeid.

6.1 Konklusjon

Denne studien baserer seg på i hvilken grad foretak redegjør om sitt samfunnsansvar etter rskl. § 3-3c. Problemstillingen vi har prøvd å gi svar på er: *Har innføringen av regnskapsloven § 3-3 c ført til økt kvalitet på samfunnsansvarsrapporteringen?* Ved innføringen av rapporteringsplikten påpekte regjeringen at de ønsket å bevisstgjøre foretak til å ta et større ansvar ovenfor samfunnet, og at økt åpenhet kan bidra til dette. Studiens formål er å se om rapporteringsplikten enten har endret hvordan foretak rapporterer om samfunnsansvar, eller bidratt til at foretak har startet å rapportere. Vi undersøkte samfunnsansvarsrapportene til ti foretak, gjennom tre regnskapsår.

Ut i fra vår forståelse av loven og forarbeidene, kom vi frem til fem kriterier en samfunnsansvarsrapport blant annet skal inneholde: policy, relevans, mål og indikatorer, interessentdialog og åpenhet. I tillegg undersøkte vi samfunnsansvarsrapportene for en rekke andre dimensjoner for å skape en mer helhetlig analyse.

I analysen fant vi ut at seks av ti foretak frivillig rapporterte om sitt samfunnsansvar i 2012. BN Bank, Gyldendal, DNO og Scana startet sin rapportering først i 2013, da rapporteringsplikten ble innført. Størrelsen på samfunnsansvarsrapportene, basert på antall sider, er gjennomgående stabil for de fleste foretakene. Her skiller Moelven og Grieg Seafood seg ut, ved at de har økt sideantallet betraktelig etter 2012. Loven har dermed ikke hatt effekt på DNB, AF Gruppen, Orkla og Hafslund, basert på disse punktene.

Ser man på rapporteringen med hensyn til de fire områdene, har rapporteringsplikten hatt størst effekt ved rapportering av korrupsjon. Det er også økt rapportering ved menneskerettigheter, men det er fortsatt flere foretak i 2014 som har manglende rapportering ved dette området. Samtlige foretak tilfredsstillte rapportering ved hensyn til arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, og ytre miljø, da disse også er omhandlet ved rskl. § 3-3a.

Ved policy tilfredsstill alle foretakene i henhold til loven, selv om enkelte foretak mangler rapportering ved noen områder. I disse tilfellene hadde det vært ønskelig hvis foretakene hadde opplyst at de ikke hadde egne retningslinjer knyttet til det spesifikke området, da dette er i samsvar med loven. BN Bank er det eneste foretaket som gjør nettopp dette, ved hensyn til menneskerettigheter og ytre miljø. DNB, Moelven, Grieg Seafood, Orkla og Gyldendal viser også hvordan retningslinjene er implementert i virksomheten. De fleste foretakene scorer bra på relevans i rapporteringen. DNO tilfredsstill ikke loven ved dette kriteriet, da de ikke opplyser hvilke forventninger til har til fremtidig arbeid.

Det er et større skille i resultatet ved mål og indikatorer. Alle nevner hva de har oppnådd i løpet av året, men det er bare DNB, Moelven, Grieg Seafood og Orkla, som evaluerer resultatene. Til en viss grad tilfredsstill alle foretakene loven, men det er fullt mulig å forbedre seg her. Det er bare DNB, Grieg Seafood og Orkla som har med tidsbestemte og målbare ambisjoner, noe vi mener skaper større forpliktelse til å utøve samfunnsansvar. Dette er ikke et lovkrav og vil dermed ikke et være punkt foretakene må oppfylle.

Ved interessentdialog tilfredsstill alle foretak med gode samfunnsansvarsrapporter, unntatt AF gruppen. Foretak med mindre gode samfunnsansvarsrapporter tilfredsstill heller ikke. DNO lister opp sine nøkkelinteressenter uten å forklare mer, noe vi ikke ser på som godkjent. Resultatene ved det siste kriteriet, åpenhet, viser at det også her er forskjell blant foretak med gode og mindre gode samfunnsansvarsrapporter. Det vil si at alle fremhever det som er positivt ved virksomheten, men det er få som nevner hvilke utfordringer de har hatt, og samtidig prøver å finne en løsning på problemet.

Konklusjonen er dermed todelt: blant foretakene som rapporterte i 2012 er det bare Moelven og Grieg Seafood som har endret sin rapportering betraktelig. Hos DNB, AF Gruppen, Orkla og Hafslund har ikke innføringen av rskl. § 3-3c ført til endret rapportering. Blant disse, er det DNB og Orkla som rapporterer mer på detaljnivå, og viser dermed til en høyere kvalitetsmessig samfunnsansvarsrapport. Rapporteringsplikten har ført til økt kvalitet for de foretakene som startet sin rapportering først i 2013. Dette gjelder ved BN Bank, Gyldendal, DNO og Scana. Likevel er kvaliteten ved disse samfunnsansvarsrapportene hakket dårligere, særlig ved BN Bank, Gyldendal og DNO, enn foretakene med gode samfunnsansvarsrapporter. Vår tolkning er at disse

tre foretakene ikke tilfredsstillende loven ved flere punkter, selv om revisorene har godkjent samfunnsansvarsrapportene.

6.2 Refleksjon

Siden dette er en kvalitativ studie, må resultatet sees på med varsomhet. Ved et begrenset antall analyseenheter er det vanskelig å generalisere resultatet.

Det har også vært en del utfordringer ved gjennomføring av oppgaven. Den største utfordringen har vært å tolke loven og samfunnsansvarsrapportene mest mulig riktig, og samtidig være objektiv. Siden loven gir rom for tolkning, kan vår forståelse av loven være annerledes enn foretakets, noe som kan føre til at man er uenig i resultatet.

En annen utfordring har vært å analysere samfunnsansvarsrapportene grundig på kort tid. Det er også fort gjort å overse viktige detaljer i samfunnsansvarsrapportene, da det er mye tekst å gå igjennom. I tillegg har det vært tilfeller hvor det har vært vanskelig å klassifisere innholdet i samfunnsansvarsrapportene.

6.3 Forslag til videre arbeid

Videre forskning kan først og fremst omfatte en analyse av en større andel foretak som må rapportere etter rskl. § 3-3c. Hvis antall analyseenheter øker, vil det være mulig å generalisere resultatet. Dette kan føre til at man får en bedre oversikt over hvordan rapporteringen har endret seg etter fra og med regnskapsåret 2013. Det vil også være mulig å analysere for flere dimensjoner, enn det vi har gjort ved denne studien. I så fall, er det viktig å vurdere viktigheten av hvorfor en dimensjon er tatt med eller ikke.

Videre kan man også se om innholdet i samfunnsansvarsrapportene stemmer overens med virkeligheten. Får man en slik mulighet, hadde det vært interessant å sett om dette faktisk stemte. Et siste forslag for videre forskning er å se om hva som må til og hva som engasjerer foretak til å til å skrive en god samfunnsansvarsrapport, utover en rapporteringsplikt. På denne måten kan man prøve å finne ut hvilke hjelpemidler som kan bidra til at flere foretak engasjerer seg i rapportering av samfunnsansvar.

Referanseliste

- AF Gruppen. (2014). Årsrapport 2014. Retrieved from <http://www.afgruppen.no/Investorinformasjon/Rapporter-og-presentasjoner/>
- Allen, D. S. (2008). The trouble with transparency. *Journalism Studies*, 9(3), 323-340. doi:10.1080/14616700801997224.
- Bailur, S. (2006). Using stakeholder theory to analyze telecenter projects. *Information Technologies and International Development*, 3(3), 61-80.
- BN Bank ASA. (2014). Årsrapport. Retrieved from <https://www.bnbank.no/Omoss/IR/rapporter/>
- Bowen, H. R. (2013). *Social responsibilities of the businessman*. Retrieved from <http://site.ebrary.com/lib/AGDER/reader.action?docID=10849527>.
- Brown, H. S., de Jong, M., & Levy, D. L. (2009). Building institutions based on information disclosure: lessons from GRI's sustainability reporting. *Journal of Cleaner Production*, 17, 571-580. doi:10.1016/j.jclepro.2008.12.009.
- Brun, P., & Thornam, H. (2013). Corporate Sustainability Reporting. In A. Midttun (Ed.), *CSR and beyond* (pp. 88-116). Oslo: Cappelen Damm.
- Busch, T., & Vanebo, J. O. (2001). *Organisasjon, ledelse og motivasjon*. Steinkjer: Universitetsforlaget.
- Byberg, Ø. (2016, 27.04.). "Slutt for" Scana Industrier. *Hegnar.no*. Retrieved from <http://www.hegnar.no/Nyheter/Boers-finans/2016/04/Slutt-for-Scana-Industrier>
- Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34(4), 39-48. doi:10.1016/0007-6813(91)90005-G.
- Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct. *Business & Society*, 38(3), 268-295. Retrieved from http://www.academia.edu/419517/Corporate_Social_Responsibility_Evolution_of_a_Definitional_Construct.
- Carson, S. G., Kosberg, N., Skauge, T., & Laudal, T. (2015). *Etikk for beslutningstakere*. Oslo: Cappelen Damm.
- Christmann, P., & Taylor, G. (2006). Firm self-regulation through international certifiable standards: Determinants of symbolic versus substantive implementation. *Journal of International Business Studies*, 37(6), 863-878. <http://www.jstor.org/stable/4540389> Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/4540389>.
- Clarkson, M. B. E. (1995). A stakeholder framework for analyzing and evaluating corporate social performance. *The Academy of Management Review*, 20(1), 92-117. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/2588888>.
- Crowther, D. (2008). The maturing of corporate social responsibility: a development process. In D. Crowther & N. Capaldi (Eds.), *The ashgate research companion to corporate social responsibility* (pp. 19-30): Ashgate.
- Dalland, O. (2011). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dingwerth, K., & Eichinger, M. (2010). Tamed Transparency: How Information Disclosure under the Global Reporting Initiative Fails to Empower. *Global Environmental Politics*, 10(3), 74-96. doi:10.1162/GLEP_a_00015.
- Ditlev-Simonsen, C. D. (2011). ISO 26000 som et virkemiddel for institusjonalisering av samfunnsansvar (CSR). *Magma*, 7, 79-87. Retrieved from <https://www.magma.no/iso-26000-som-et-virkemiddel-for-institusjonalisering-av-samfunnsansvar-csr>.

- Ditlev-Simonsen, C. D. (2013). Ny propisjon om samfunnsansvarsrapportering. *Magma*, 12-14. Retrieved from <https://www.magma.no/ny-proposisjon-om-samfunnsansvarsrapportering>.
- Ditlev-Simonsen, C. D. (2014a). Are non-financial (CSR) reports trustworthy? A study of the extent to which non-financial reports reflect the media's perception of the company's behaviour. *Issues in Social and Environmental Accounting*, 8(2), 116-133.
- Ditlev-Simonsen, C. D. (2014b). Norske og internasjonale regler og initiativ knyttet til samfunnsansvar (CSR). *Praktisk økonomi & finans*, 30(3), 191-201.
- DN500. (2014, 26.06.). Her er Norges 500 største selskaper. *Dagens Næringsliv*. Retrieved from <http://www.dn.no/nyheter/naringsliv/2014/06/24/2148/DN500/her-er-norges-500-storste-selskaper>.
- DNB. (2014). Samfunnsansvarsrapport. Retrieved from <https://www.dnb.no/om-oss/samfunnsansvar/barekraftsbibliotek.html>.
- DNFK. (2014). Generelle forskningsetiske retningslinjer. Retrieved from <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Generelle-forskningsetiske-retningslinjer/>
- DNO ASA. (2014). Corporate social responsibility highlights 2014. Retrieved from <http://www.dno.no/en/investor-relations/reports-and-presentations/>
- Dubbink, W., Graafland, J., & van Liedekerke, L. (2008). CSR, transparency and the role of intermediate organisations. *Journal of Business Ethics*, 82, 391-406. doi:10.1007/s10551-008-9893-y.
- Dudovskiy, J. (2012). Carroll's CSR pyramid and its applications to small and medium sized businesses. Retrieved from <http://research-methodology.net/carrolls-csr-pyramid-and-its-applications-to-small-and-medium-sized-businesses/>.
- Erhvervsstyrelsen. (2013). Samfundsansvar og rapportering i Danmark. Retrieved from <https://samfundsansvar.dk/csr-dokumenter>.
- Erhvervsstyrelsen. (2016). Lovkrav. Retrieved from <https://samfundsansvar.dk/lovkrav>.
- FN. (2016a). Kritikk mot menneskerettighetene. Retrieved from <http://www.fn.no/Tema/Menneskerettigheter/Kritikk-mot-menneskerettighetene>.
- FN. (2016b). Menneskerettigheter. Retrieved from <http://www.fn.no/Tema/Menneskerettigheter>.
- FN-sambandet. (2016). FNs Global Compact. Retrieved from <http://www.fn.no/FN-informasjon/Fond-og-programmer/FNs-Global-Compact>.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston: Pitman.
- Freeman, R. E. (2002). Stakeholder management: Framework and philosophy. In P. S. Brønn & R. Wiig (Eds.), *Corporate communication: a strategic approach to building reputation* (pp. 107-131). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Freeman, R. E., & Liedtka, J. (1991). Corporate social responsibility: A critical approach. *Business Horizons*, 34(4), 92-98. doi:10.1016/0007-6813(91)90012-K.
- Freeman, R. E., & Velamuri, S. R. (2006). A new approach to CSR: Company stakeholder responsibility. In A. Kakabadse & M. Morsing (Eds.), *Corporate social responsibility: Reconciling aspiration with application*. London: Palgrave MacMillan.
- Friedman, M. (1970, 13.09.). The social responsibility of business is to increase its profits. *The New York Times Magazine*.
- Global Reporting Initiative. (2006). G3: Sustainability Reporting Guidelines. Retrieved from <https://www.globalreporting.org/resource/library/G3-Guidelines-Incl-Technical-Protocol.pdf>.
- Global Reporting Initiative. (2016a). About GRI. Retrieved from <https://www.globalreporting.org/Information/about-gri/Pages/default.aspx>.

- Global Reporting Initiative. (2016b). About sustainability reporting. Retrieved from <https://www.globalreporting.org/information/sustainability-reporting/Pages/default.aspx>.
- Global Reporting Initiative. (2016c). GRI's history. Retrieved from [https://www.globalreporting.org/information/about-gri/gri-history/Pages/GRI's history.aspx](https://www.globalreporting.org/information/about-gri/gri-history/Pages/GRI's%20history.aspx).
- GRI. (2011). Retningslinjer for samfunnsansvarsrapportering. Retrieved from <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/Norwegian-G3.1-Final.pdf>.
- Grieg Seafood. (2014). 2014 Årsrapport. Retrieved from <http://www.griegseafood.no/invest/rapporter/>.
- Gyldendal. (2014). Årsrapport 2015. Retrieved from http://www.gyldendalasa.no/filarkiv/pdf/arsrapporter/arsrapport_2014_gyldendal_asa.pdf.
- Hafslund. (2014). Årsrapport 2014. Retrieved from <https://www.hafslund.no/rapport>.
- Ihlen, Ø. (2011). *Samfunnsansvar på norsk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- ILO. (2016). Mission and objectives. Retrieved from <http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/mission-and-objectives/lang--en/index.htm>.
- Innst. 217 L (2012-2013). (2013). *Innstilling fra finanskomiteen om endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (rapportering om samfunnsansvar mv.)*. Oslo: Finanskomiteen.
- Ioannou, I., & Serafeim, G. (2014). *The consequences of mandatory corporate sustainability reporting: Evidence from four countries*. (Working Paper), Harvard Business School.
- Isachsen, A. J. (2015). Globalisering. *Magma*, 18(5), 20-29.
- Isaksen, K. K. (2014, 24.04). Rana Plaza- kollapsen var regelrett mord. *NRK*. Retrieved from http://www.nrk.no/urix/_rana-plaza-kollapsen-var-mord-1.11678627.
- ISO. (2015a). Achieving environmental focus with ISO 14001:2015. Retrieved from http://www.iso.org/iso/home/news_index/news_archive/news.htm?refid=Ref2013.
- ISO. (2015b). ISO 26000 and the international integrated reporting <IR>: Framework briefing summary. Retrieved from http://www.iso.org/iso/iso_26000_and_ir_international_integrated_reporting_en_-_lr.pdf.
- ISO. (2015c). Practical tools for addressing climate change. Retrieved from http://www.iso.org/iso/climatechange_2015.pdf.
- ISO. (2016a). About ISO. Retrieved from <http://www.iso.org/iso/home/about.htm>.
- ISO. (2016b). ISO 26000: Social responsibility. Retrieved from <http://www.iso.org/iso/home/standards/iso26000.htm>.
- Jacobsen, D. I. (2003). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Jakhelln, H., & Gisle, J. (2013). Barnearbeid. Retrieved from <https://snl.no/barnearbeid>.
- King, A. A., Lenox, M. J., & Terlaak, A. (2005). The strategic use of decentralized institutions: Exploring certification with the ISO 14001 management standard. *Academy of Management*, 48(6), 1091-1106. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/20159731>.
- KPMG. (2010). *Carrots and sticks: Promoting transparency and sustainability*. Retrieved from https://www.kpmg.com/ZA/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Advisory-Publications/Documents/Carrots_Sticks_2010.pdf Retrieved from https://www.kpmg.com/ZA/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Advisory-Publications/Documents/Carrots_Sticks_2010.pdf
- KPMG. (2015). *Bærekraft og samfunnsansvar: I hvilken retning beveger bedriftenes rapportering seg?* Retrieved from <http://www.kpmg.com/NO/NB/Nyheter-Innsikt/artikler-og-publikasjoner/nyheter/Sider/Norge-blant-de-beste-p%C3%A5-rapportering-av-samfunnsansvar.aspx> Retrieved from

- <http://www.kpmg.com/NO/NB/Nyheter-Innsikt/artikler-og-publikasjoner/nyheter/Sider/Norge-blant-de-beste-p%C3%A5-rapportering-av-samfunnsansvar.aspx>
- Larsen, M. H. (2013, 15.05.). Dette ble et vendepunkt for klesbransjen. *NRK*. Retrieved from <http://www.nrk.no/okonomi/bygningskollapsen-ble-et-vendepunkt-1.11028191>
- Lystad, M. S., & Karlsen, M. (2015, 03.02.). Dobling i brudd på arbeidsmiljøloven. *NRK*. Retrieved from <http://www.nrk.no/trondelag/dobling-i-brudd-pa-arbeidsmiljoloven-1.12187268>.
- Meld. St. 10 (2008-2009). (2009). *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi*. Oslo: Utenriksdepartementet.
- Midttun, A. (2008). Partnered governance: aligning corporate responsibility and public policy in the global economy. *Corporate Governance: The international journal of business in society*, 8(4), 406-418. Retrieved from <http://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/14720700810899158>.
- Midttun, A. (2013). Civilising capitalism - introduction. In A. Midttun (Ed.), *CSR and beyond* (pp. 17-46). Oslo: Cappelen Damm.
- Moelven. (2014). Årsrapport 2014. Retrieved from <http://www.moelven.com/no/Om-Moelven/Finansiell-informasjon/Rapportarkiv/>.
- NRK. (2011, 20.02.). Rederi ber om unnskyldning for oljesøl. *NRK*. Retrieved from <http://www.nrk.no/norge/ber-om-unnskyldning-for-oljesol-1.7515440>.
- Olsen, A. W. A., & Orderdalen, K. B. (2014). Etterlevelse av de nye rapporteringskravene for samfunnsansvar. *Praktisk økonomi & finans*, 30(3), 232-243.
- Orkla. (2014). Bærekraftsrapport. Retrieved from <http://www.orkla.no/Samfunnsansvar/Resultater-og-rapportering>.
- Paetzold, K. (2010). *Corporate social responsibility (CSR): An international marketing approach*. Hamburg: Diplomica Verlag.
- Postholm, M. B. (2005). *En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Potoski, M., & Prakash, A. (2005). Green clubs and voluntary governance: ISO 14001 and firms' regulatory compliance. *American Journal of Political Science*, 49(2), 235-248. <http://www.jstor.org/stable/3647674> Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3647674>
- Prop. 48 L (2012-2013). (2013). *Endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (rapportering om samfunnsansvar mv.): Tilråding fra Finansdepartementet 7. desember 2012, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Stoltenberg II)*. Oslo: Finansdepartementet.
- Regjeringen. (2004). Korrupsjon. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/korrupsjon/id107539/>.
- Regjeringen. (2014). Hva er menneskerettigheter? Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/menneskerettigheter/ny-struktur/hva-er-menneskerettigheter/id447032/>.
- Regjeringen. (2015). Arbeidstakerrettigheter og retten til et anstendig arbeidsliv. Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/menneskerettigheter/ny-struktur/arbeidstakerrettigheter/id2358130/>.
- Regnskogfondet. (2016). Problemet med palmeolje. Retrieved from <http://www.regnskog.no/no/om-regnskogen/derfor-forsvinner-regnskogen/problemet-med-palmeolje>.

- Robbestad, M., Stefano, I., & Rosenblad, S. C. (2014). Rapportering om samfunnsansvar. *Revisjon & Regnskap*, 8, 43-47.
- Sanden, A. E. (2012, 28.02.). Statens Havarikommisjon: – Godafoss var feillastet. *NRK*. Retrieved from http://www.nrk.no/ostfold/_godafoss-var-feillastet-1.8014899
- Scana. (2013). Årsrapport 2013. Retrieved from <http://www.incusinvestor.com/uploads/documents/2013nb.pdf>.
- Scana. (2014). Årsrapport 2014. Retrieved from <http://www.incusinvestor.com/aksjon%C3%A6rer-og-b%C3%B8rs/arsrapporter>.
- Schwartz, M. S., & Carroll, A. B. (2003). Corporate social responsibility: A three-domain approach. *Business Ethics Quarterly*, 13(4), 503-530. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3857969>.
- Sekaran, U., & Bougie, R. (2013). *Research methods for business*. India: John Wiley & Sons Ltd.
- Steindal, E. H., & Leffler, C. (2011). Med døren på gløtt? Om merkevareselskapenes manglende åpenhet. *Framtiden i våre hender*, 2. Retrieved from <http://www.framtiden.no/rapporter/etikk-og-naeringsliv/549-med-doren-pa-glott-om-merkevareselskapenes-manglende-apenhet/file.html>.
- Stortinget. (2013). Endringer i regnskapsloven og enkelte andre lover (rapportering om samfunnsansvar mv.). Retrieved from <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=55785>.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- TI, & UNGC. (2009). *Reporting Guidance on the 10th Principle Against Corruption*. Retrieved from <https://www.unglobalcompact.org/library/154>.
- TIN. (2016). Hva er korrupsjon? Retrieved from <http://www.transparency.no/hva-er-korrupsjon/>
- Trygstad, S., & Lismoen, H. (2008). Fagbevegelsen og CSR. *Fafos Rådsprogram 2006–2008*. Retrieved from http://www.fafos.no/~fafos/media/com_netsukii/10048.pdf.
- UNGC. (2016). Our mission. Retrieved from <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission>.
- UNICEF. (2016). Barnearbeid. Retrieved from <https://www.unicef.no/barnearbeid>
- Zikmund, W. G., Babin, B. J., Carr, J. C., & Griffin, M. (2010). *Business research methods*. South-Western: Cengage Learning.
- Økokrim. (2015). Korrupsjon. Retrieved from <http://www.okokrim.no/korrupsjon>.

Vedlegg 1 Refleksjonsnotat av Sara Behzadzadeh

1. Sammendrag av masteroppgaven

Masteroppgaven handler om rapportering av samfunnsansvar. Helt fram til 2013 har det vært frivillig for foretakene å rapportere om hva de gjør for å ta samfunnsansvar. I 2013 ble regnskapsloven §3-3 c innført. Den stiller krav til foretakene om hva og hvordan det skal rapporteres om samfunnsansvar. Problemstillingen i oppgaven er: «Har innføringen av regnskapsloven §3-3c ført til økt kvalitet på samfunnsansvarsrapporteringen?» I denne oppgaven har vi tatt utgangspunkt i de kravene loven setter og satt oss fem kriterier som vi ønsket å bruke når vi skulle analysere samfunnsansvarsrapportene. Disse fem punktene er: policy, relevans, mål og indikatorer, interessentdialog og åpenhet. Et utvalg på ti ulike foretak ble tatt, og fra disse foretakene ble samfunnsansvarsrapportene deres hentet fram fra årene 2013 og 2014 for å se om kvaliteten hadde økt etter at lovkravet ble innført. Av de ti foretakene var det seks foretak som allerede rapporterte om samfunnsansvar, før lovkravet ble innført.

Det kvalitative studiet viste at kvaliteten generelt har økt. For dem som allerede rapporterte i 2012, før kravet ble innført, har ikke rapporteringen endret seg i så stor grad. Når det gjelder de foretakene som startet rapporteringen i 2013, etter at kravet ble innført, har også rapporteringen hatt lik standard de to årene de har rapportert. Det kan derfor konkluderes med at kvaliteten på samfunnsansvarsrapporteringen har økt, men foretakene har et stort forbedringspotensial når det kommer til rapportering av samfunnsansvar.

2. Internasjonalisering

Denne oppgavens tema kan relatere seg til internasjonale trender. Samfunnsansvar er et tema som er aktuelt over hele verden. Og det finnes allerede flere internasjonale initiativer som foretakene kan bruke for å rapportere om sitt samfunnsansvar. De initiativene som kan påvirke for eksempel de foretakene som er med i utvalget i denne oppgaven for eksempel GRI, ISO og UN Global Compact, som allerede er forklart i oppgaven. Dette er initiativ som de fleste av foretakene vi undersøkte, allerede fulgte. Dette viser at de internasjonale initiativene har en påvirkning på den norske rapporteringen.

I tillegg kan det jo komme nye initiativ som påvirker rapporteringstrendene i Norge. Det som er med initiativene per dags dato, er at de er frivillige å ta del i. Regnskapsloven §3-3c har ingen krav om hvordan rapporter skal se ut, den har kun krav til innhold, men ikke hvordan selve rapporter utformes. Så hvis nye initiativ kommer på banen, så kan foretak velge å følge trenden eller å la være å ta del i initiativet. Det er som sagt slik situasjonen er i dag. Det som kan tenkes er at et internasjonalt initiativ, som for eksempel GRI, blir standard for rapportering i hele verden. På denne måten må alle foretak i hele verden ha samme standard på sin rapportering, men tilpasset sin bransje.

Rapportering etter regnskapsloven §3-3c setter i dag ingen krav til hvordan samfunnsansvarsrapporten skal bygges opp og se ut. Den sier kun noe om hva rapporten skal inneholde, og det er også mulig å la være å skrive om noe, da må man kunne nevne at man ikke skriver om det aktuelle området. Den norske rapporteringen kan likevel påvirkes av internasjonale initiativ som allerede finnes eller nye initiativ som eventuelt grunnlegges. Det er også mulig å se for seg at det til slutt blir en standard for alle foretak i verden skriver en samfunnsansvarsrapport.

3. Innovasjon

I denne oppgaven har vi et bredt utvalg av foretak som opererer i mange ulike bransjer. Det kan være vanskelig å finne noe innoverende som passer for alle foretakene som etter regnskapsloven §3-3c skal rapportere om samfunnsansvar. Det som kunne vært aktuelt, hadde vært å introdusere et verktøy for rapportering.

Nå finnes allerede GRI, men det er et internasjonalt initiativ som er valgfritt å bruke. Det hadde vært mulig å introdusere et verktøy for å gjøre rapporteringen enklere og som tar hensyn til norske forhold og regler. I denne tjenesten kunne det vært mulig å ha med veileder som kan hjelpe bedriftene i gang med verktøyet og med rapporteringen. Likevel om verktøy blir gitt til foretakene, så er de dem som må gjøre mesteparten av jobben når det kommer til å rapportere om samfunnsansvar. Denne jobben kan ikke overleveres til andre som ikke kjenner foretaket. Men en slik veileder kan hjelpe foretakene med oppstart, og om det skulle oppstå underveis.

Hvis dette produktet skulle posisjoneres i markedet, så måtte det posisjoneres som det nye og eneste verktøyet, tilpasset norske forhold og regler, som hjelper foretak med rapportering av samfunnsansvar. Det blir viktigere og viktigere å vise til ansvaret man tar, og det kan dette verktøyet hjelpe foretak med. Det passer både til foretak som har rapportert før og de som ikke har lagt så mye arbeid i det til nå.

For å skape dette verktøyet, så burde eksperter samles. Både eksperter innen IT, samfunnsansvar og organisasjonsarbeid. På denne måten kan de sammen skape en tjeneste som dekker de behovene som foretakene har. Verktøyet må jo i tillegg til å hjelpe foretakene med å rapportere godt om samfunnsansvar, være enkelt å bruke. Det må kunne tilpasses hver bedrift, da alle er av ulik størrelse, er i ulike bransjer og det kan derfor ikke være et standardprodukt, men et som kan tilpasses hver enkelt kunde.

Skal samfunnsansvarsrapportering innoveres, så må det være med et verktøy som kan hjelpe foretak i gang med å rapportere og som kan hjelpe de underveis. For mange foretak kan det være vanskelig å komme i gang med rapporteringen, og det kan være tidkrevende. Dette verktøyet vil forandre hvordan foretak i dag rapporterer om sitt samfunnsansvar.

4. Etikk

Etikk er læren om rett og galt. Foretak må også være etiske i sine handlinger. Foretakene har et etisk samfunnsansvar, hvor poenget er at foretakene tar ansvar for egne handlinger, også maktmisbruk og ulovligheter. Dette ansvaret bygger på kausalsammenhengen mellom ansvar og skyld. Foretak må ta det moralske ansvaret for de skader de påfører omgivelsene sine, ved å forebygge og løse skader. Foretak kan påføre miljømessiges skader som for eksempel oljesøl og CO²-utslipp. For å ta det moralske ansvaret, så må foretakene stå for sine handlinger, men også løse skadene og forebygge at noe lignende skjer igjen. Foretak kan også påføre skade på omgivelsene sine ved å produsere produkter som viser seg å være farlige. En måte å løse det på er for eksempel ved å trekke tilbake det aktuelle produktet fra markedet.

Denne oppgaven handler jo om rapportering av samfunnsansvar. Er det en del av det moralske ansvaret å rapportere om uønskede hendelser? Det er helt klart at det er bedre for foretak å stå for de feilene de har gjort, enn å ikke nevne disse i en samfunnsansvarsrapport. Har det oppstått en

stor hendelse for foretaket i det foregående året, så vil dette mest sannsynlig bli tatt opp i nyhetsbildet. Står det da ikke noe om dette i samfunnsansvarsrapporten til foretaket, så vil det gi et inntrykk av at de ikke har jobbet for å forbedre seg og ønsker å skjule hendelsen for både lesere og interessenter.

En annen problemstilling når det kommer til etikk og samfunnsansvarsrapportering, er om det foretakene rapporterer om er sant. Det er ingenting i veien for at foretak kan skrive om det de vil i rapporten, og det er vanskelig for oss lesere å finne ut om dette er realitet eller ikke. Og vi tar derfor foretakene på ordet. Dette kalles at foretakene utsetter andre for «greenwashing». Det kan for eksempel være at et foretak lover å bytte ut fem vanlige biler med el-biler for å redusere karbonutslippet sitt. Holder ikke foretaket ordet sitt, og ikke nevner noe om at dette ikke har skjedd, så blir leserne av rapporten utsatt for «greenwashing», og leseren sitter igjen med et bedre inntrykk av foretaket enn hva som er reelt.

Etikk og moral er et veldig aktuelt tema når det kommer til samfunnsansvarsrapportering. Det er viktig at foretakene tar det moralske ansvaret de har for omgivelsene rundt seg. Foretakene må være ærlige i sin rapport. Det vil trolig lønne seg å skrive om eventuelle uønskede hendelser og lære av disse, da det kan gi leserne en inntrykk av at man er realistiske og tar ansvar for egne handlinger.

5. Oppsummering

I dette refleksjonsnotatet har temaene internasjonalisering, innovasjon og etikk blitt gjennomgått. Temaene har blitt satt opp mot oppgavens område, som er rapportering av samfunnsansvar. Om internasjonalisering ble det reflektert over om eventuelle internasjonale initiativ kan påvirke rapporteringen i Norge. Det ble også vurdert over et fiktivt verktøy som kan hjelpe foretakene med selve utformingen av rapporten og innholdet av den. Og til slutt ble foretakenes etiske og moralske ansvar gjennomgått.

Vedlegg 2 Refleksjonsnotat av Sandra Sait Eppeland

Hovedtemaet ved dette studiet er rapportering av samfunnsansvar, hvor vi har analysert samfunnsansvarsrapporter til ti foretak gjennom tre regnskapsår. Analysen har basert seg på lovens krav til hva samfunnsansvarsrapporten skal inneholde. Loven gir rom for tolkning, og det eksisterer dermed ingen konkret definisjon for hvordan samfunnsansvarsrapporten skal utformes. Våre hovedfunn viser at det er to foretak som har endret sin rapportering vesentlig etter at rapporteringsplikten ble innført. Blant de fire foretakene som startet rapporteringen i 2013, er det en positiv effekt at de startet å rapportere om samfunnsansvar, selv om tre av dem ikke tilfredsstiller loven ved flere kriterier. Det er jevnt over rom for forbedring.

Internasjonalisering

Internasjonalt er samfunnsansvarsrapportering et kjent begrep. Flertallet av foretakene i utvalget opererer også i utlandet, noe som gjør at de er utsatt for internasjonale påvirkninger. I henhold til fagene ”*International Management*” og ”*Culture and Ethics*” har globalisering bidratt til en revolusjonering av internasjonale foretak. Det har blitt enklere for foretak og andre aktører å være i kontakt med hverandre og samtidig få et økonomisk utbytte. Det er blitt lettere for foretak å flytte deler av produksjonen sin til utlandet, hvor det man blant annet ofte oppnår billigere arbeidskraft (Isachsen, 2015).I ”*Emerging Markets*” ble det lagt vekt på at foretak som opererer i utviklingsland er med på å skape økonomisk vekst i vertslandet ved at foretak blant annet bidrar med arbeidsplasser.

Det er likevel en bakside ved denne typen handling; mange foretak blir kritisert for å utnytte den billige arbeidskraften, blant annet både brudd på arbeidslover og menneskerettigheter. Flere foretak har også blitt kritisert for deres negative effekt på miljøet, i form av sløsing av naturressurser, ødeleggelse av naturen og bidra til økte miljøproblemer som global oppvarming og forurensning (Crowther, 2008). For å hindre at slikt skjer vil rapportering av samfunnsansvar være en mulig løsning. Samtidig har det vært tilfeller hvor foretak villedet forbrukerne og andre interessenter til å tro at de er mer miljøvennlige enn de er i realiteten. Denne typen handling, også kalt for ”greenwashing” er dermed en farlig trend som kan ødelegge for mange foretak som ønsker å være ærlige.

Innovasjon

Det er vanskelig å relatere rapportering av samfunnsansvar til innovasjon, fordi begrepet omfatter flere faktorer og områder. Ordet innovasjon assosierer jeg med nye ideer eller oppfinnelser, mens en samfunnsansvarsrapport omfatter mer en rapportering av hva som er blitt gjort og hva som skal gjøres videre. Det vil være mulig å hente inspirasjon fra hverandres arbeid, hvis foretak utøver full åpenhet. Min tolkning er at innovasjon ikke er et like relevant emne i denne sammenheng.

Ansvarlighet

Rapportering av samfunnsansvar, handler hovedsakelig om å vise ansvar ovenfor samfunnet. Ved å rapportere, kan foretak å bevisstgjøre sine handlinger ovenfor sine interessenter. I ”*Culture and Ethics*” ble det blant annet fokusert på hvilket ansvar foretak har. Kan de være moralsk ansvarlige slik som individer? Det vil i denne sammenhengen bli lagt vekt på at foretak har en sentral rolle for samfunnsutviklingen (Carson et al., 2015). I faget ”*Research Methods*” undersøker man ofte får kausale sammenhenger, det vil si hva som er årsaken til at ting blir som de blir. Selv om faget hovedsakelig er basert på generell forskning, kan man overføre betydningen av årsakssammenheng til å omfatte hvilken påvirkning aktivitetene til et foretak har på samfunnet.

Det er foretak som skaper arbeidsplassene, og det er ofte dem som forvalter viktige naturressurser. For eksempel, i denne studiens utvalg er Orkla et av foretakene som er avhengig av råvarer for å lage sine produkter, hvor palmeolje vært en viktig råvare. I innledningen ble det poengtert at palmeoljeindustrien er hovedårsaken til at regnskogen, hovedsakelig i Sørøst-Asia, blir ødelagt (Regnskogfondet, 2016). Selv om forbrukerne og andre interessenter protesterer mot denne bruken, vil det til syvende og sist være Orkla sitt ansvar å fjerne palmeoljen fra sine produkter. I samfunnsansvarsrapporten viser Orkla at de allerede har fjernet mye av palmeoljen, og har satt seg en langsiktig mål om at all palmeolje skal være bærekraftig produsert i løpet av 2017 (Orkla, 2014).